

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

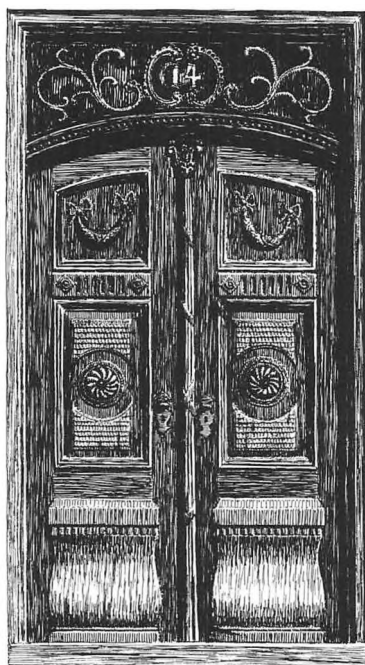
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

HELSINGØR KOMMUNES MUSEER

ÅRBOG 1995

HELSINGØR KOMMUNES
MUSEER
1995

HELSINGØR 1996

Redaktion og tilrettelæggelse:
Museumschef Kenno Pedersen,
og museumsinspektør Lars Bjørn Madsen

Illustrationer:
Beroende ved Helsingør Kommunes Museer
i original og affotografering

Udgivet 1996 i et samarbejde mellem
Helsingør Kommunes Museer og
Helsingør Museumsforening

Sat med 10 punkt ordinær og kursiv
Times og trykt på 100 gr. Biber Allegro gloss
hos Nofo-print, Helsingør.

Oplag: 800 eksemplarer.
ISSN: 0108-0393

Årbogens forfattere er alene ansvarlige
for deres bidrag.

Aftryk i referat af årbogens artikler
er tilladt, når årbogen angives som kilde,
og et eksemplar af aftrykket sendes til
Helsingør Kommunes Museer.

Ved aftryk i større omfang må forfatterens
samtykke indhentes gennem museerne.

Omstående side: *Tegning af dør i Sudergade 4, tegnet af Otto Bülow, 1923.*

Omslag: *Kysten ved Tibberup Mølle (udsnit), malt 16. august 1854 af Vilhelm Petersen,
1812-1880. (Privateje).*

Indhold

Espergærdeliv - Øresundsbyen Espergærde - et led i en større helhed <i>Anne Majken Snerup Rud</i>	5
Egebæksvang Kirke <i>Anne Majken Snerup Rud</i>	47
100 år med Wiibroe Pilsner <i>Lars Bjørn Madsen</i>	63
Helsingør kommunes Museer - Årsberetning 1995 <i>Kenno Pedersen</i>	69
Helsingør kommunes Museer - Udgivelse af arkivaliske hjælpemidler <i>Lars Bjørn Madsen</i>	76

Espergærdeliv

Øresundsbyen Espergærde - et led i en større helhed

Af Anne Majken Snerup Rud

Ved Øresundskysten 8 km syd for Helsingør bor ca. 10.000 mennesker i et sammenhængende boligområde, der hedder Espergærde. Området kunne med ligeså god ret havde heddet Mørdrup eller Tibberup, for det er på de to gamle landsbyers jorder, at størstedelen af indbyggerne bor. Fiskerlejet Espergærde rådede kun over en smal strimmel land langs kysten. At hele området kom til at hedde Espergærde har sit udspring i den positive klang, der kom over navnet, da velhavende borgere i slutningen af sidste århundrede begyndte at frekventere fiskerlejet. Her fandt borgerskabet den kombination af skov, vand og ikke mindst det pittoreske fiskerliv, som tiden yndede. Siden de første sommervillaer blev bygget, har Espergærdeområdet været i konstant vækst, så området i dag har et indbyggertal svarende til en mindre provinsby. Espergærde er, næst efter Helsingør by, med små 30.000 indbyggere Helsingør kommunes største sammenhængende beboelsesområde.

Espergærde har lange historiske rødder, og interessen centrerer sig som oftest om fortidens fiskerlejer, landboliv og landliggerliv, som man stadig kan finde spor af i området. Men som Espergærde fremstår idag, er den ikke i første række et produkt af de oprindelige erhverv på stedet, men snarere et produkt af et af 1900-tallets mest karakteristiske træk: bosættelsen udenfor de egentlige byer.

Disse bosættelser blev først kaldt forstæder og lå umiddelbart op ad en egentlig by, hvor forstadens indbyggere søgte deres arbejde og bymæssige faciliteter. I takt ikke mindst med transportmulighedernes udvidelse flyttede de såkaldte forstæder længe bort fra »moderbyen« og blev kaldt villabyer, sovebyer, udflytterbyer, parcelhusbyer, planetbyer eller sattelitbyer. Uanset hvad områderne, som kan se vidt forskellige ud alt efter alder, kaldes, er det karakteristisk, at de primært er boligområder, og at de ikke har bymæssige træk med et historisk begrundet center, som vi kender fra de gamle byer, samt at en stor del af arbejdsstyrken arbejder udenfor lokalområdet.¹

Set i det store perspektiv er sådanne områder skabt af den adskillelse mellem boligsted og arbejdssted, som startede med industrialiseringen. I et kortere perspektiv har det ikke mindst været ønsket om og den økonomiske formåen til bedre boligforhold, end de egentlige byer kunne give flertallet, der har skabt de nye byområder.

Denne udvikling har sat sit præg i landskabet omkring alle større danske byer, ikke mindst i Københavnsområdet. I Hovedstadsregionen, der efterhånden omfatter dele af Roskilde og Frederiksborg Amter samt det egentlige storkøbenhavn-ske område, Københavns og Frederiksberg Kommuner samt Københavns Amt, er der især efter 2. Verdenskrig vokset større og mindre »byer« op i en halvkran om den gamle by og dens nære omegnskommuner. Livet og adfærden i disse områder hører i høj grad med til storbyens samlede udtryk.

I det omfang der overhovedet har været interesse for sådanne områder har det ofte været i forbindelse med de problemer, visse steder har, kendetegnet ved udtryk som: sovebyer, betonslum eller den isolerede kernefamilie i parcelhuset bag ligusterhækken.

Det har således især været byplanlæggere, arkitekter og sociologer, der har arbejdet med disse områder. I de senere år har der imidlertid vist sig en bredere interesse, idet også historikere og kulturhistorikere har vendt blikket i denne retning.² De har bl.a. beskæftiget sig med områdernes historie, deres karakteristiske bebyggelsesformer og efterhånden også områdernes funktion og indre sammenhæng.³

Samtidig er der kommet interesse for at beskæftige sig med at analysere det moderne storbyliv som helhed.⁴

Storbylivet kan imidlertid næppe udforskes uden at drage de mange nye byer uden for den egentlige by ind i billedet. I og med at mange af regionens beboere dagligt færdes på kryds og tværs i hele om-

rådet, dannes et netværk af de ydre byer, der sammen med centret udgør storbyregionen som sådan.

De nye byer udenfor selve byen er netop et af de mere karakteristiske enkeltfænomener ved den moderne storby.

Dette lille studie af Espergærde skal ses dels som et forsøg på at indkredse karakteristiske træk i dagliglivet i Helsingør Kommunes næststørste byområde, og dels som et bidrag til den generelle debat om livet i storbyregionens nye boligområder.⁵

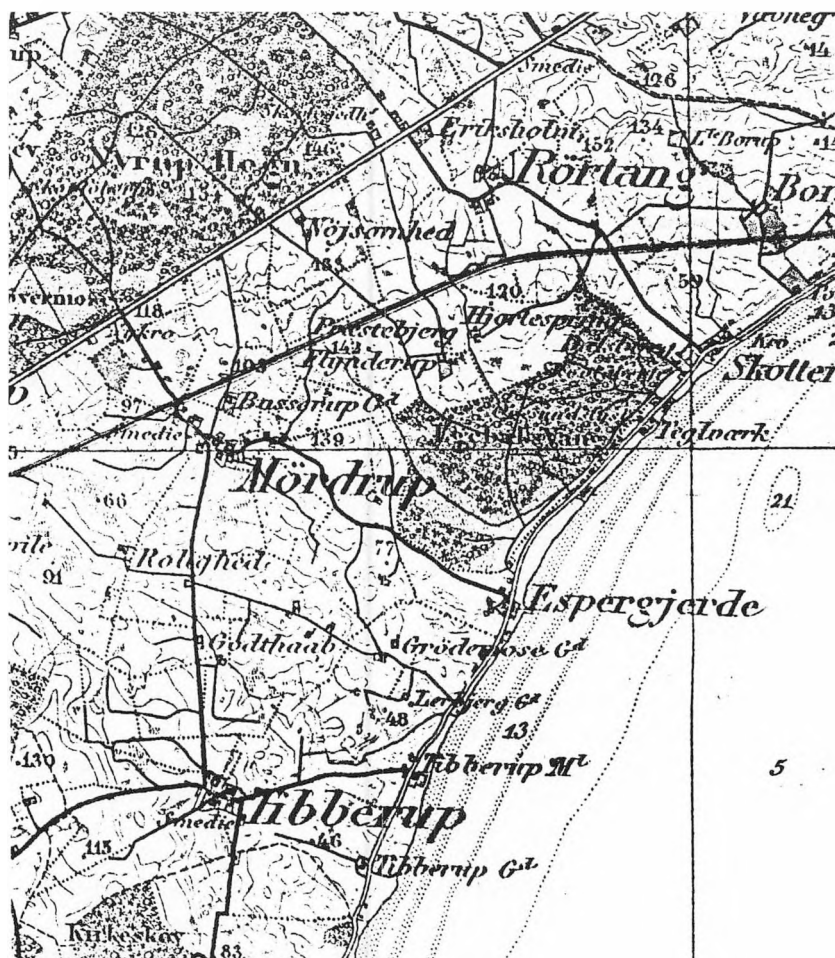
Udflytterbyen skabes

Det var i begyndelsen af 1960'erne, at Espergærde for alvor kom ind i rækken af de nye byer i periferien af storbyen København. Under overskriften

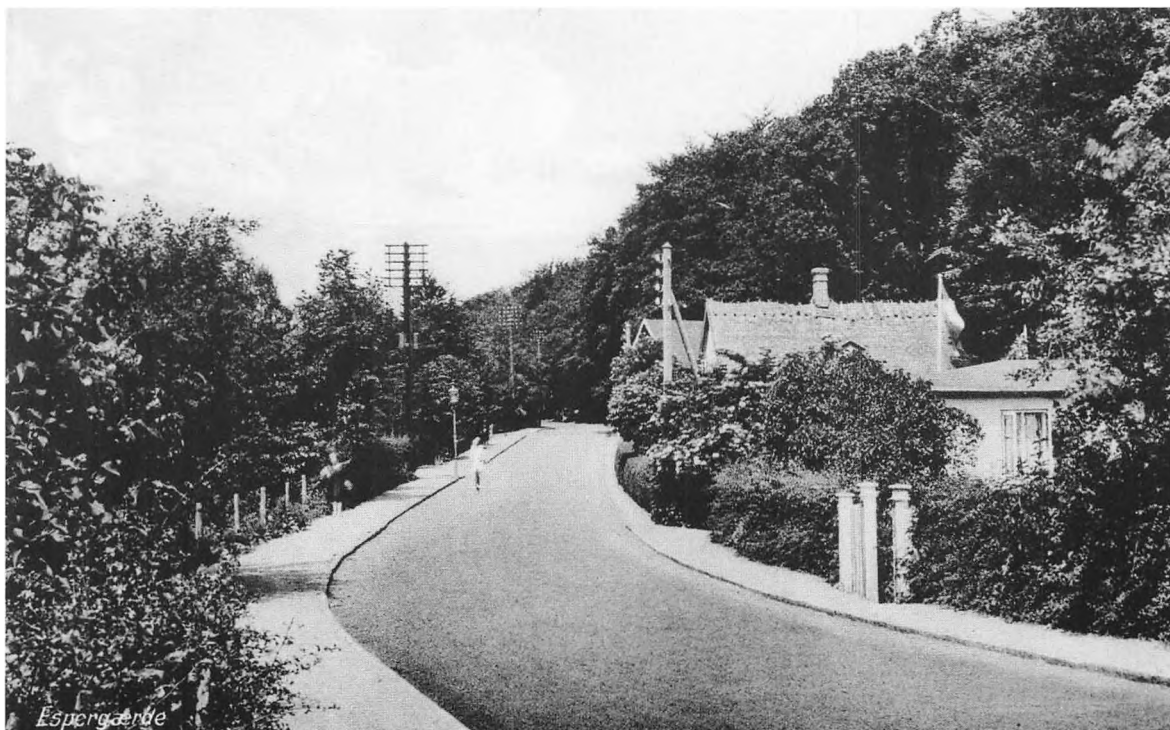
»Udflytterby ved Øresund« fortæller Ekstrabladet sine læsere, at »Det gamle hyggelige Espergærde er ved at folde sig ud som omegnby«.⁶ Det var et storstilet byggeri på noget af Espergærdes landbrugsjord, der på denne måde blev præsenteret som en mulighed for hele det storkøbenhavnske publikum. Bebyggelsen, der idag kaldes »Den hvide by«, var den første og største samlede bebyggelse i Espergærde. Den accelererede imidlertid blot og var i realiteten en logisk videreførelse af den udbygning, der gradvist havde ændret området siden begyndelsen af århundredet.

Bygningerne fortæller historien

Idag spreder Espergærde sig fra kysten og godt 2

Udsnit af kort fra omkring 1870, hvor landsbyerne Tibberup og Mørdrup samt fiskerlejet Espergærde endnu ligger langt fra hinanden. Kystbanen er endnu ikke anlagt; de rejsende må ty til den gamle Nordbane.

km ind i landet. Kystbanens spor og den gamle vej fra landsbyen Mørdrup til herregården Krogerup, Hovvej, danner to markante skel i bebyggelsen, der fungerer som en slags tidslinier i Espergærdes vækst.

Ved at tage en tur fra kysten ind i landet kan man stort set aflæse denne udvikling i bebyggelsen.⁷ Tæt ved stranden finder vi enkelte gamle fiskerhuse, der vidner om det oprindelige fiskerleje. Vi ser også nogle af de store sommervillaer, der blev bygget af det bedre borgerskab, der havde råd til at bygge selv og ikke nøjedes med at indlogere sig hos de lokale, som mange ellers gjorde det omkring århundredskiftet. Mellem Egebæksvang og kysten ligger også området's ældste kirke, der blev bygget i 1897. Kirken blev delvist opført af midler samlet ind blandt lokalbefolkningen og ikke mindst landliggerne, der var flinke til at »give en skærv«.⁸

Også oppe på skrænten bag kysten blev der bygget villaer, pensionater og badehotellet Gefion, som dog siden er revet ned og erstattet af en boligbebyggelse med samme navn. Inden halvdelen af

Mørdrupvej, forbindelsen mellem Espergærde og Mørdrup, er her fotograferet omkring 1910, hvor det ældre stråtekte hus har fået selskab af et par nybyggede villaer.

århundredet var gået, var der villabebyggelse dels til helårsbolig og dels til sommerbrug på hele området mellem kysten og kystbanen.

På den tid var den bylignende bebyggelse, der stadig ligger på Strandvejen ved havnen, området's centrum. Her var forretninger i gadeplan og lejligheder ovenover, som man kendte det fra købstads- eller stationsbyers arkitektur. Det tidligere fiskerleje havde ganske skiftet karakter. I løbet af godt 30 år var befolkningstallet i Espergærde mere end femdoblet, fra 500 i 1911 til 2739 i 1945.⁹

Espergærdes fremtid overvejes

Op til slutningen af 1940'erne var udviklingen ganske vist gået hurtigt, men nogenlunde jævnt. Tikøb Kommunes embedsmænd noterede, at området sta-

dig var præget af en åben bebyggelse, hvoraf en stor del var sommervillaer.¹⁰

Men i tiåret efter besættelsen tog udvidelsen fart, og i 1957 måtte embedsmændene - vist ikke uden en vis bekymring - konstatere at: «Espergærde områdets hidtidige karakter af liebhaverområde med store villaer er ved at ændres. De nye udstykninger sker gerne efter en samlet plan og i et større antal ad gangen. Grundene er mindre og mere ensartet i størrelse. ... Mange af de tidligere store ejendomme er allerede opdelt eller er under opdeling i almin-

Villaen Radissen (navnet fik den på grund af tårnets facon) afspejler Espergærdes historie. Den blev bygget omkring 1905 som sommervilla for grosserer I.f. Fenger efter tegninger af arkitekt C. Brandstrup. Siden blev den anvendt som bl.a. bibliotek og administration for Tikøb Kommune. I dag har en del af Helsingør Kommunes Tekniske Forvaltning hjemme her. Efter fotografi i Dansk Arkitektur gennem 20 Aar 1892-1912.

delige parcelgrunde. De nye bebyggelser er præget af parcelhustypen, ja endog af småhuse ...» lyder

det. Samtidig var etagehusbebyggelsen så småt ved at finde indpas i Espergærde bl.a. med bebyggelsen »Skovparken«, som i 1951 blev bygget ved stationen umiddelbart vest for kystbanen.

Det var drømmen om eget hus på egen grund, der efterhånden var ved at blive opnåelig også for bredere kredse, der satte sit præg på de tidligere overordenligt eksklusive sommerbymiljøer langs Øresundskysten.

Myndighederne i Tikøb Kommune gjorde sig mange overvejelser over både Espergærdes og den nordfor liggende Snekkerstens nye karakter, funktion og fremtidsudsigter.

De fandt klare forskelle mellem Snekkersten og Espergærde. Snekkersten, der på grund af pladsmangel, ikke var vokset nær så stærkt som Espergærde, betegnede de som en forstad til Helsingør, idet ca. 75% havde deres arbejde i Helsingør. Anderledes med Espergærde, hvor 40% arbejdede i København, lige så mange i Helsingør, 8% lokalt og 12% øvrige steder.

Man fandt, at Espergærdes tiltrækning mod henholdsvis nord og syd var af en sådan karakter, at man måtte konkludere, at grænsen mellem Helsingørs og Københavns indflydelse gik lige gennem Espergærde området.

Og derfor fandt man det i 1957 svært at spå om fremtidsmulighederne. For man mente i Tikøb Kommune, at Helsingør næppe ville være aktivt medvirkende til at udvikle Espergærde området »da det jo er et almindeligt synspunkt i Kommuner og byer at man gerne ser sit område vokse i antal, og deler Helsingør dette synspunkt, må byen antagelig enten finde en forstærket udflytning til Espergærde uønskelig, eller i bedste fald være uinteresserede«. Også m.h.t. Københavns indflydelse var der mange overvejelser dels om den relativt lange rejsetid til København 40-48 minutter plus tiden der gik med at komme til og fra stationen. Medens embedsmændene bekymrede sig over de lange rejsetider, flyttede folk til Espergærde og slog sig ned i de, i forhold til de gamle huse, små enfamiliehuse. Byen voksede nærmere og nærmere den gamle landsby Mørdrup, der, som idag, lå med sine gamle gårde og huse langs landsbygaden, Mørdrupvej. Til trods for begyndende udstykning også på denne side af kystbanen var der stadig dyrkede marker.

I løbet af et par år var den lille tvivl, om Espergærde for alvor kunne tiltrække beboere fra det store københavnske område, da også fejtet væk. I 1960 skriver kommunens embedsmænd, at Espergærde »på baggrund af den smukke beliggenhed og særegne landskabelige værdi må betragtes som særlig tillokkende« og at den »væsentligste planlægningsopgave« må være en »afgrænsning af de områder det på lang sigt, og ud fra et Espergærdesynspunkt kan forekomme rimeligt at inddrage til bebyggelse«. ¹¹ Og dermed var vejen banet for den byplanlægning, der gav plads for det byggeri, som Ekstra-bladet omtalte i begejstrede vendinger.

En ny by bygges

Muligvis var den ny optimisme fremkommet, fordi der siden 1959 havde været ført forhandlinger med et privat byggekonsortium, der ville stå for det store stiledede boligbyggeri.

Det startede med, at de to unge Espergærde-arkitekter Per Christiansen og Peer Bruun henvendte sig til den kendte byggesagfører Asger Berning. De ønskede hans hjælp til at bygge nogle forretningsbygninger ved Espergærde station. Da Asger Berning i den anledning henvendte sig til Tikøb Kommune blev planerne væsentligt ændrede. Han skrev i 1962: »Under denne forhandling fik vi at vide, at vi skulle holde os fra at købe grunden, da man var ved at udarbejde en byplan for hele »Søbækgård«, hvori den pågældende parcel også ville indgå som et led, og muligvis skulle anvendes til parkeringsplads.

Efter dette møde blev de tilstedeværende enige om, at man burde undersøge mulighederne for at købe et areal af »Søbækgård«, og da Peer Bruun kendte direktør A. C. Arup, som direktør for A/S Dampvaskeriet, der var ejer af »Søbækgård«, bestemte vi, at han skulle formidle et møde med direktør Arup.

Mødet fandt sted den 24. november 1958, og det første vi fik at vide ved det pågældende møde var, at K.A.B. lige havde forladt ham efter at have rettet en tilsvarende forespørgsel, som den vi kom med. Mødet endte dog med, at han udtalte, at han hellere ville sælge til os, og han foreslog selv et areal langs Kløvermarken«. ¹²

Det var i den periode, hvor staten søgte at styre den danske økonomi via byggeriet. Så der var bo-

ligkvoter og byggestop, statstilskud og meget mere at tage hensyn til, inden byggeriet for alvor kunne gå igang. Dertil kom selvfølgelig også konsortiets egne problemer med finansiering m.v.

På grund af mangel på arbejdskraft, især i Helsingørområdet, besluttede man at opføre bebyggelsen som elementbyggeri.¹³

Entreprenørfirmaet Larsen og Nielsen blev involveret i sagen, og resultatet blev, at Danmarks første etageypehus så dagens lys.

Det var Per Christiansen og Peer Bruun, der udarbejdede lejlighedstyperne, og de gav tilladelse til, at Larsen og Nielsen måtte bruge tegningerne ved byggerier andre steder i landet. Det kom til at betyde, at de lejligheder, der først og fremmest blev udarbejdet til Espergærde, blev en af de mest almindelige lejligheder, som der er bygget i tusindvis af over hele Danmark.

»Den hvide by«

Når man taler om betonbyggeri fra 1960'erne, siger man ofte, at det var entreprenørens krav til kranspo-

Hvor Mørdrupvej munder ud i Strandvejen opstod Espergærdes første »butikscener« i de købstadsagtige bygninger, som på dette udaterede postkort ses domineret af den store ejendom »City«, opført i 1917. Vejen til højre fører ned til havnen.

renes placering, der afgjorde bebyggelsesplanen. At det ikke altid har gjort sig gældende kan man overbevise sig om i Søbækgårdbebyggelsen.

Per Christiansen og Peer Bruun udarbejdede en bebyggelsesplan for det store område. Den omfattede 46 kædehuse, etagehuse samt et center. Den grundlæggende ide var, at det skulle være et grønt, åbent byggeri. Kædehusene blev lagt langs den nuværende Søndermarken i bløde buer.

På begge sider af Søndermarken blev der plantet egetræer, således at man fra kædehusene, når det hele voksede op, ikke kunne se etageejendommene.

Bebyggelsesplanen for etageejendommene blev bestemt af Søbækrenden, der løber midt igennem

området, samt af stisystemer, der fører til centret. Det var hensigten, at det skulle være en parkbebyggelse med store åbne, grønne områder, hvor så meget som muligt af den oprindelige beplantning var bibeholdt og træerne blev fredede.

Arkitekterne havde oprindelig tænkt, at det skulle være toetagesblokke, men det kunne økonomien ikke bære, så der kom tre etager. Til gengæld fastholdt de den meget lave bebyggelsesgrad med meget stor afstand mellem blokkene, ligesom de røde tegltage, der i høj grad er med til at præge bebyggelsen.

Beplantningen gik de to arkitekter lige så meget op i som i selve byggeriet. På Søbækgård blev der plantet ca. 1000 egetræer og mange platantræer, samt ildtorn langs husenes forsider. Anlægsgartnerne Conrad Nellemann og Børge Deichmann var meget inspirerende at arbejde sammen med, fortæller arkitekt Per Christiansen, som stadig er glad for det arbejde, der blev gjort. Han mener, at beplantningen bevirker, at det ny Espergærde stadig bliver flottere år for år.¹⁴

Søbækgårdbyggeriet startede i 1962 med opførelsen af kædehusene langs Søndermarken. De blev solgt meget hurtigt, og indtægterne fra salget var med til at financiere 1. etape i opførelsen af boligblokkene, Søbækgård Parkbebyggelse, som gik igang i 1963.

Tilnavnet, Den Hvide By, kan måske idag forekomme lidt underlig, da husene rent faktisk er lettere grå. Men oprindelig var de helt hvide. Betonen var dækket af et tyndt lag hvide marmorskærver, som man lagde i bunden af elementstøbeformen. Under alle omstændigheder fremstår de, efter sagskyndiges mening, meget pænere end de almindelige betonelementer ville have gjort efter mere end 30 år.¹⁵

Den Hvide bys boligblokke blev opført i et hastigt tempo. Nogle af de første beboere fik tydeligt at mærke, at de nu var flyttet på landet - i form af mus, også i lejlighederne på 2. sal.!

De røde tegltage er idag det, der især karakteriserer bebyggelsen, som man ikke mindst bemærker på Espergærde Centret, eller som det oprindelighed: Søbækgård butikstovr.

Den første etape af centret blev taget i brug i november 1964. En dato, der gør det til det ældste center i Danmark. Siden er centret blevet udvidet og omfatter nu, foruden forretninger, et bibliotek og et posthus.

Efter første del af centret gik byggeriet af lejlighedsblokkene videre med forskellige bygherrer. Noget af bebyggelsen er tegnet af Bent Alstrup og opført i skalmur, men lagt efter Per Christiansen og Peer Bruuns bebyggelsesplan. I umiddelbar tilknytning til centret og bebyggelsen er der siden opført børneinstitutioner, ældreboliger og ikke mindst Mørdrup Kirke, der står som et meget markant indslag i bebyggelsen.

Kirken er tegnet af Per Christiansen. Foruden selve kirkerummet, der er en overordenlig vellykket videreudvikling af et traditionelt kirkerum, er der lokaler, således at kirken kan fungere som en slags sognegård med plads til mange aktiviteter. Til hele byggeriet hører også den »centralskole«, Mørdrupskolen, som Tikøb sogneråd lod opføre i forbindelse med den nye udbygning af området. Skolens navn er stort set det eneste, der minder om, at det nye Espergærde blev bygget på landsbyen Mørdrups jorder.

Med udbygningen af Søbækgårds jorder og det omkringliggende parcelhusbyggeri var Espergærde for alvor vokset over på den anden side af jernbanen og efterhånden lå den gamle landsby, Mørdrup, klemte inde i den nye bebyggelse.

Nybyggerliv

På den anden side af jernbanen

Et ægtepar, der i 1963 flyttede til »Den hvide by«, fortæller, at i 1960'erne var Espergærde på den side af jernbanen et helt nybyggersamfund.

«Espergærde var meget ung dengang - alle gik

Modstående side:

Udsnit af maalebordsblad fra 1915 visende Espergærde, Mørdrup og Tibberups jorder. Espergærde er allerede godt udbygget, medens de to landsbyer stadig er omgivet af deres markjorder. Geodætisk Institut. Kort med indtegnede forslag til forlægning af Strandvejen langs Kystbanen.

Den Hvide By med de store grønne områder lever i høj grad op til sit officielle navn "Søbækgård Park Bebyggelse". Hvis det står til en af arkitekterne bag byggeriet, Per Christiansen, er de grønne områder i bebyggelsen endnu ikke færdige. Han håber, der også kan laves et amfiteater. Carsten Møller fot. 1996.

med barnevogn - når man kom ind til Helsingør syntes man, at folk var så gamle«.

Centret var endnu ikke færdigt, og mange indkøb blev gjort i »stafetbrugsen«, som var en midlertidig Brugsforening, der lå der, hvor biblioteket ligger idag. »Stafetbrugsen« var i sig selv udtryk for ændringerne i området. Den »rigtige« Brugs, der lå ved det gamle center nær havnen, lukkede, og brugsudleveren betjente istedet sine kunder i den flytbare bygning på den anden side af jernbanen, indtil forretningen kunne flytte ind i Espergærde Centret.

Ellers handlede det unge par i butikkerne i Skovparken, hvor der var slagter, damefrisør og mejeri. Andre beboere i de nye blokke handlede hos købmand Brøgård, der lå på hjørnet af Hovvej og Granvej. Hans forretning fik en opblomstring, da de nye beboere flyttede ind, men måtte lukke da Espergærde Centret for alvor begyndte at tiltrække kunderne.¹⁶

Det nuværende bibliotek var ikke bygget, men man havde alligevel bibliotek i Espergærdeområdet. På Mørdrup- og Espergærdeskolen var der børnebiblioteker, og i villaen, Radissen, bag kommunekontoret på Mørdrupvej, hvor nu Teknisk Forvaltning holder til, var der voksenbibliotek.

Skovparken på hjørnet af Mørdrupvej og Kløvermarken, opført i 1951, var en af de første etagebebyggelser i Espergærde. Carsten Møller fot. 1996.

I bebyggelsen tog nogle beboere initiativ til at lære hinanden at kende, og der blev holdt beboeraftener på Skotterup Kro, hvor der var musik og dans. Det var vældigt hyggeligt syntes det unge par, men det ebbede efterhånden ud. Men det gjorde ikke så meget, for på det tidspunkt havde de allerede lært mange at kende.

Iøvrigt mødtes de nye indbyggere ofte i forbindelse med børnenes aktiviteter. I Idrætshallen var der f.eks. danseundervisning for børn og selvfølgelig en lang række sportsgrene, som man kunne deltage i.

De lærte hurtigt mange af de nye tilflyttere at kende. Beboerne på den anden side af jernbanen lærte de derimod ikke at kende. Og de mener, at disse ikke brød sig om de nye, akkurat som de selv ikke var særligt begejstrede, da bebyggelsen udvidedes vestpå.

Selvom de boede på den anden side af jernbanen tog de ofte ned til havnen og stranden. Flere gange om ugen gik turen med barnevogn ned til kysten. De store grønne områder i selve bebyggelsen blev også flittigt benyttet til leg, boldspil m.v. og om sommeren kunne børnene sove i telt dernede.

Det unge par og deres barn blev boende i »Den Hvide By« i 14 år. De havde en to-en-halv værelses lejlighed. Til lejligheden hørte to store kælderrum,

som manden brugte til værksted. De så på hus i flere år, men de havde i de fleste tilfælde mere plads hjemme i lejligheden og kælderen, end de ville få i de nye huse. Først da de i 1977 fandt et rækkehus, hvor det var muligt at indrette loftet til værksted, flyttede de.¹⁷

At komme hinanden ved

Det var ikke kun beboerne i etagebebyggelsen, der i de første år gjorde sig umage med at lære hinanden at kende. Der blev taget mange initiativer i den retning. Som eksempel kan nævnes gruppen omkring Egegården, en af Tibberups gamle gårde. Den var blevet overtaget af kommunen, og gårdbygningen lå i slutningen af 1960'erne omgivet af de nye bebyggelser. Den sidste ejer, Andrea Olsen, beboede stadig noget af gården, der iøvrigt blev benyttet som husvildebolig.

På gården var en forfalden lade, der ikke blev brugt til noget. Espergærde Amatør Scene mente, at den ville egne sig fint som øve- og forestillingssted, og de spurgte kommunen, om de kunne låne laden, sætte den istand og bruge den sammen med andre grupper og foreninger f.eks. folkedanserne, der ligeledes manglede lokaler. Man ville selv bekoste

Egegaarden som den så ud før istandsættelse til beboerhus. Kampen for Egegaarden blev i 1970 samlingspunkt for en del af Espergærdes borgere.

istandsættelsen, der skulle gøres som frivilligt arbejde af gruppens medlemmer og andre Espergærdeborgere. Så nemt gik det imidlertid ikke. Det blev en langstrakt affære. De oprindelige initiativtagere fik stillet Viggo Jarls atelier på Gammel Strandvej, hvor Espergærde Amatør Scene stadig har til huse, til rådighed. De øvrige foreninger arbejdede imidlertid videre med sagen, og i 1976 kunne der skrives brugskontrakt mellem Kommunen, der havde bekostet hele istandsættelsen, og en gruppe brugere. Egegården fungerer idag som et beboerhus, hvor foreninger kan få lokaler, og hvor der jævnligt holdes arrangementer for alle interesserede - ikke mindst er Egegården kendt for sine Jazzaftener. Husets bestyrelse består af de tre foreninger, der var med til at få det hele igang: Foreningen Egegården, Borger- og grundejerforeningen samt Espergærdes Folkedanserforening. Derudover er der repræsentanter fra områdets øvrige foreninger og fra kommunen.

Den seks år lange og sørgmuntre historie om de problemer, der opstod mellem det kommunale system og en af de for perioden så typiske græsrodsbevægelser, skal ikke gennemgås her. Derimod hører de aktiviteter, som kredsen omkring Egegården i begyndelsen af 1970'erne tog initiativ til, med til det nye Espergærdes historie. Foreningen Egegården blev dannet. Dens eneste formålsparagraf var - og er - »trivsel i Espergærde«. Ideen var at lave store fælles arrangementer, som f.eks sommerby, drageflyvning og strandrensning, hvor alle kunne deltage. Man forsøgte med sådanne tidstypiske »at komme hinanden ved«- arrangementer at modvirke den isolation, som de enkelte familier måske kunne føle som nytillflyttere. På samme idégrundlag sørgede gruppen for, at et foreningsregister blev fremlagt på biblioteket, så nytillflyttere vidste, hvor de skulle henvende sig.

Samme tankegang - »at komme hinanden ved« - omend praktiseret på en helt anden måde, lå også bag skabelsen af restauranten »De Tre Sild«, der i 1968 åbnede i Espergærde Centret. Blandt initiativtagerne til Søbækgårdbegyggelsen mente man, at der manglede et sted, »hvor beboerne uforpligtigende har mulighed for at mødes, lære hinanden at kende og ved sådanne bekendtskaber at skabe grundlaget for, at der inden for bysamfundet opstår

de venskaber, der er så betydningsfulde i en by som denne [Den hvide by]«. ¹⁸ At »De Tre Sild«, der blev vældig populær, men senere gav ejerne et gevaldigt økonomisk tab, virkelig var noget, der optog sindene, kan måske aflæses af, at den i forbindelse med åbningen fik omtale i Politikens »At tænke sig«.

Det var langt fra alle tilflyttere, der benyttede disse tilbud, og mange af de lokale og tidligere tilflyttere noterer sig blot det nye, der skete på »den anden side af jernbanen«. Men også det mere tradi-

Smørebødsseddel fra »De tre Sild«. Her var ikke alene restaurant men også keglebaner, billard og selskabslokaler.

	Rugbrød	Franskbrød
Fisk		
Rejer	6,50	
Kaviar med æggeblomme	6,00	
Fersk røget laks	7,50	
Gravad laks	7,00	
Rødspøtfilet remoulade	3,75	
Røget ål med rørog	5,50	
Ristet torskerogn	3,50	
Marineret sild	2,50	
Sherry sild	2,50	
Carry sild	2,50	
Sardiner, olie/tomat	3,75	
Okse-, kalve- og svinekød		
Tatar med æggeblomme..	6,00	
Roastbeef, remoulade....	4,25	
Roastbeef, spejlæg	4,75	
Kogt oksebryst, peberrod	3,75	
Tunge med italiensk salat	3,75	
Salt kød, fedt, sky	3,75	
Varm frikadelle, agurk ..	3,00	
Flæskesteg, rødkål	3,50	
Skinke, spejlæg	4,75	
Skinke, italiensk salat ..	4,00	
Mørbradbøf med løg	5,00	
Kalvelever, bacon, løg ..	5,00	
1/4 kylling, agurksalat ..	4,50	
Hjemmelavet rullepølse..	2,50	
Spegepølse	2,50	
Hjemmelavet leverpostej	2,50	
Hjemmelavet leverpostej med champ. og bacon..	3,75	
Dyrlægens natmad	4,00	

Billedet herover viser Espergærde fotograferet fra luften samme år som kortet på modstående side er tegnet. Det åbne areal i baggrunden er Stormade i Egebæksvang. Billedet viser stort set hele det gamle Espergærde og Strandvejen mellem Rostgaards Kilde og Hostrupsvej. I vandet ses badeanstalten ud for Hotel Gefion og havnen til højre for denne.

Modstående side: Udsnit af maalebordsblad fra 1947 visende Espergærde, Mørdrup og Tibberups jorder. Mørdrup og Tibberup er langsomt ved at få kontakt med Espergærdes bebyggede områder. Geodætisk Institut.

tionelle foreningsliv, der i højere grad var funderet på de lokale og »gamle« tilflyttere, var i bevægelse i disse år.

Espergærde Idrætshals tilblivelse er et godt eksempel på, hvad det ekspanderende Espergærde kunne løfte i 1960'erne. Der havde siden krigen været tanker om at få en idrætshal i området, og i 1947 købte idrætsforeningen grunden, men først da lokale håndværkere under en midlertidig stilstandsperiode i byggeriet slog sig sammen, kom der skred i sagen. De indefrøs 10% af byggesummen som pantebreve i hallen, og d. 11. oktober 1968 kunne der nedlægges grundsten, og to måneder senere blev den selvejende institution Espergærde Idrætshal stiftet. Så både på den ene og den anden måde blev der taget initiativer til at fremme »trivlsen« i Espergærde, som nu var blevet det absolutte tyngdepunkt i Tikøb Kommune.

Espergærde som regeringsby

Tikøb Kommune, en af Danmarks mest vidtstrakte landkommuner, havde oprindeligt sit tyngdepunkt inde i landet, hvor landbrugsområderne lå. Kystområderne var forholdsvis fattige udkantsområder. Med den store udbygning af især Espergærde var områderne ved kysten ved at blive såvel det befolkningsmæssige som økonomiske center i kommunen.

I 1955 boede lidt over 3000 af kommunens 13.000 indbyggere i Espergærde. Denne ændrede balance i kommunen medførte, at man i 1955 flyttede kommunens administration fra den hidtidige centrale by, Tikøb, til områdets vækstcenter, Espergærde, hvor der hidtil kun havde ligget et filialkommunekontor. Espergærdes status som »regeringsby« blev imidlertid kort.

Kommunesammenlægning i farvandet

I otte år havde en kommunal lovrevision arbejdet med spørgsmålet om at modernisere den danske kommunestruktur, og i 1967 blev »Lov om revision af den kommunale inddeling« vedtaget i Folketinget. Loven gik bl.a. ud på, at de enkelte kommuner skulle være større, således at de kunne varetage flere opgaver. Det indebar, at en række kommuner skulle slås sammen til såkaldte storkommuner. De vigtigste kriterier for at beslutte en sammenlægning var, at bysamfund, der betragtes som sammenhørende skulle indgå i samme kommune, og at der skulle tages hensyn til, at de enkelte bysamfund fik så meget areal tillagt, at der var plads til den forventede vækst, og endelig at de nye kommuner skulle have et befolkningsmæssigt underlag, så de kunne påtage sig de forøgede opgaver, som skulle overføres fra staten.

Loven hvilede på ideen om moderbyer som centrum for afhængige forstæder og var tillige udtryk for tidens tro på fortsat og næsten ubegrænset industriel vækst. Forstæderne skulle, for at fremme væksten, under samme administration som vækstcentret - byen.

Med udgangspunkt i Helsingør bys meget lille areal og opfattelsen af, at Tikøbområdet i første række fungerede som forstad for Helsingør, foreslog Kommunallovrevisionen, at Helsingør og Tikøb Kommune skulle slås sammen.

Administrationsbygningen på Mørdrupvej, hvorfra Tikøb Kommune en kort overgang blev styret. I dag bruges bygningen af Helsingør Kommunes Tekniske Forvaltning. Carsten Møller fot. 1996.

Helsingør byråd kunne i oktober måned 1968 enstemmigt, da det eneste medlem, der var tvivlrådigt, var fraværende, vedtage at gå ind for forslaget, idet Helsingør By dermed ville få store ekspansionsmuligheder.¹⁹

Ganske få dage efter meddelte Frederiksborg Amtsråd, at de derimod ikke kunne gå ind for forslaget om sammenlægningen. Dermed stillede Amtsrådet sig på Tikøb Sogneråds side, som, bortset fra et enkelt medlem, mente at Tikøb Kommune med sine 20.000 indbyggere var stor nok til fortsat at være selvstændig, og at området ikke kunne kaldes en traditionel forstad til Helsingør. Ved et borgermøde holdt på Mørdrupskolen d. 25. oktober faldt argumenterne mod en sammenslutning slag i slag: »Tikøb er mere vendt mod København end mod Helsingør. Kommunen er saa stor og raader over saa veludbygget teknisk apparat, at den kan klare sig selv. Helsingør kan ikke pege paa en eneste opgave, der kun kan løses tilfredsstillende af en storkommune« citeredes det i fede typer i Helsingør Dagblads referat fra borgermødet.²⁰

Et muligt alternativ til en sammenlægning kunne måske have været at overdrage en lille del af Tikøbs areal til Helsingør. Dette blev på mødet pure afvist med ordene »skær ikke en luns af Tikøb Kommune...« Helsingør må lære at planlægge ud fra de

begrænsninger kommunens størrelse sætter. Byen skal ikke skaffe sig lebensraum på bekostning af Tikøb«. ²¹

Dommen falder

Den 22. november blev »retten sat« i Hillerød. Kommunalreformkommissionens 11 medlemmer troppede op, og såvel Sogneråd som Byråd fik lejlighed til at fremkomme med deres synspunkter. Helsingør Byråds argumenter var for det første, at det var nødvendigt for byen at få et større areal, og at Tikøb kommune omgav den på alle sider, og for det andet, at der var stærke økonomiske bånd mellem de to kommuner. Således hentede Tikøb borgere 37 mill. kr. i indtægter i Helsingør, og Helsingør borgere hentede 11 mill. i indtægter fra Tikøb.

Her overfor fremførte Tikøb Sogneråd, at Tikøb Kommune hverken geografisk, erhvervsmæssigt el-

Der blev til det sidste kæmpet for at forhindre en sammenlægning af de to kommuner.

Uanset, at Indenrigsministeren ikke ville vente elleve dage på at høre FOLKETS RØST, skal

FOLKEAFSTEMNINGEN

i TIKØB KOMMUNE

alligevel GENNEMFØRES

FOR eller IMOD sammenlægning med Helsingør

*Det er den eneste chance DE får
for at give Deres mening til kende i denne vigtige sag!*

Alle, der er fyldt 21 år opfordres til – uanset hvad der er sket – at afgive deres stemme på kortet, der er tilgæet alle husstande i TIKØB kommune.

Læg stemmekortet i postkassen senest d. 10. marts

Hvis Deres husstand ikke senest lørdag i denne uge har fået et stemmekort, henvend Dem da til stemmeudvalget

Eva Lassen 03 - 23 15 14	Ole Westergård 03 - 23 29 76
William Petersen 03 - 23 21 40	C. J. Brandt Brandtved 03 - 207 Hellebæk 122

ler økonomisk kunne betragtes som sammenhørende med Helsingør. Tillige havde Tikøb allerede de bymæssige faciliteter, som en købstad normalt havde. Og, blev det påpeget, Tikøbborgere hentede større indtægter fra Københavnsområdet, nemlig 55 mill.kr. end fra Helsingør. ²²

Allerede seks dage senere havde kommissionen sin indstilling klar: Tikøb skulle i sin helhed sammenlægges med Helsingør. ²³

Ifølge den fastlagte køreplan for reformen havde de to kommuner nu frist til den 1. februar 1969 til at forhandle om vilkårene for sammenlægningen.

Der var glæde blandt Helsingørs politikere, og Tikøb kommunes Sogneråd opgav tilsyneladende kampen og tog, bortset fra et enkelt medlem, kommissionens indstilling til efterretning. Sognerådsformanden, Karl Olsen, gik til det store planlægningsarbejde, der forestod med ordene: »Lad os tørre øjnene og tage de store sko på. Vi maa nu gaa igang med at skabe muligheder for at sammenkøre de to kommuner«. Kun udtrykte han sin skuffelse over, at mødet i Hillerød åbenbart havde været illusorisk, idet sagen åbenbart havde været afgjort på forhånd. Kristian Engelsen, den eneste i Helsingør Byråd, der havde været skeptisk over for sammenlægningen, mente også, at nu var der ikke andet at gøre end at gå igang. Kun folketingsmedlem Karl Bøgholm fra Tikøb Sogneråd protesterede. Han vil gå til indenrigsministeren. ²⁴

I Helsingør Byråd udtalte Ove Krog Hansen sin tilfredshed med Tikøb Sogneråds flertals indstilling: «.. Reaktionen viser, at man derude er mandfolk, som kan tage et nederlag. Det lover godt for det fremtidige samarbejde«. ²⁵ Samarbejdet kom hurtigt igang; allerede d. 9. december mødes et fællesudvalg på Helsingør Rådhus for at tilrettelægge arbejdet. ²⁶

Folkeafstemning - et privat initiativ

Men selv om politikerne var indstillet på at lade kommunesammenlægningen gå sin gang, var der ikke fuld tilfredshed blandt borgerne i Tikøb. Formanden for Grundejer- og borgerforeningen i Espergærde og Snekkersten, E. Gents, slog i et læserbrev i Helsingør Dagblad til lyd for, at der skulle afholdes en folkeafstemning i Tikøb Kommune. ²⁷ Det fik fire medlemmer af sognerådet til at kræve nye

drøftelser, men de blev stemt ned. Omend det var et noget defaitistisk flertal, der mente, at der tilsyneladende ikke var andet at gøre end at lægge de to kommuner sammen. Det gav dog ikke ro om sagen, på offentlige møder blev der uddelt drøje hug til sognerådet, som man mente var blevet »bange for en standardskrivelse«. »Stemningen i salen var klart imod sammenlægningen«, meddelte Dagbladet²⁸, og det sidste møde, der blev holdt i Espergærde, endte i rent kaos. En gruppe borgere forsøgte at få vedtaget en resolution, der bl.a. skulle opfordre sognerådet til at lave en folkeafstemning.²⁹ Selv om dirigenten nægtede at sætte resolutionen til afstemning, fik mødet et efterspil, idet en mindre kreds af borgere klagede til Amtet og sendte en skrivelse til Kommissionen for at få foretræde.³⁰ De fik et møde med Kommunalreformkommissionen, men det ændrede ikke kommissionens indstilling, og d. 26.2. 1969 forelå dens endelige afgørelse.

Modstanderne gav dog ikke så let op. Når de ikke kunne få en offentlig folkeafstemning, arrangerede de en privat afstemning. Der blev udsendt stemmekort til alle husstande i Tikøb Kommune, hvor alle stemmeberettigede over 21 kunne stemme. Samtidig bad initiativtagerne Indenrigsminister Poul Sørensens om at vente med at stadfæste Kommissionens afgørelse til efter afstemningsresultatet forelå. Det var ministeren imidlertid ikke til sinds at gøre. Han traf sin endegyldige beslutning, inden afstemningen var til ende, og Helsingør Dagblad skrev: »hermed skulle de sidste bestræbelser fra modstanderne af sammenlægningen i Tikøb Kommune være nyttesløse«. ³¹ Alligevel gik afstemningen igang. Stemmeprocenten var på 41, og 96,1% stemte mod sammenlægningen - så kan man jo overveje om de 59%, der ikke stemte, var for sammenlægningen, eller om de mente, at det alligevel ikke kunne nytte. Den private afstemning fik ingen konsekvenser, og en »rigtig« af Sognerådet arrangeret afstemning, mente sognerådsformand, Karl Olsen, var »spild af 30.000 skattekroner«. Den ville heller ikke få indflydelse, når den ikke var krævet af kommissionen.³²

Tikøb Kommune »lagt i graven«

Medens debatten og agitationen stod på, arbejdede politikere og embedsmænd i de to kommuner på at

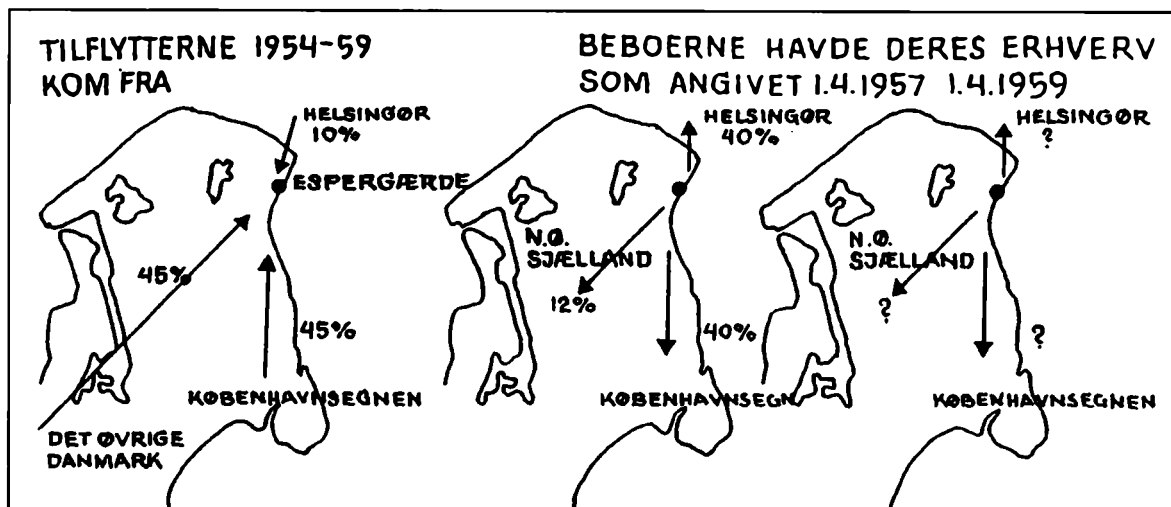

Den gamle Tikøb Kommunes våben sidder stadig på muren på den gamle administrationsbygning. Carsten Møller fot. 1996.

tilrettelægge sammenslutningen, der trådte i kraft d. 1. april 1970.

Ved det kommunevalg, der fandt sted i marts måned umiddelbart før sammenlægningen, viste det sig, at vælgerne åbenbart følte sig tiltalt af den holdning, som Sognerådsformanden offentligt havde givet udtryk for, da først kommissionen havde talt: han lagde aldrig skjul på sin store skuffelse, men resignerede og gik ind for at få det bedste ud af det, der skulle ske. Ved valget var han den, der fik det største antal personlige stemmer, 2800, og endda næsten lige så mange fra Helsingør som fra Tikøb. »Den frie borgerliste«, som var dannet af kredsen, der stod bag afstemningen, opnåede derimod ikke valg.³³

Den 1. april 1970 var Espergærdes korte periode

som regeringsby så slut. De tidligere administrationsbygninger og sognerådssal på Mørdrupvej var nu alene hjemsted for den nye storkommunes tekniske forvaltning. Som et mindesmærke over den gamle kommune der, som Helsingør Dagblad udtrykte det, »har ligget i graven i flere uger«, fik Tikøb Kommunes våben lov til at sidde på bygningen, hvor det sidder den dag idag.³⁴⁻³⁵

Espergærde i dag

Espergærde voksede stadig, og udbygningen fortsatte. Efterhånden nåede de nye bebyggelser over på den anden side af Hovvej, hvor der stadig bygges, og hvor store områder er udlagt til erhvervsformål. Espergærde har i dag en lang række bymæssige faciliteter bl.a. gymnasium, fire skoler og bibliotek.

Idag bor der ca. 10.000 indbyggere i Espergærde. Den gennemsnitlige husholds bruttoindkomst er 389.000, hvilket er den næsthøjeste i Helsingør kommunes område, hvor Hellebæk topper med 463.000.³⁶

Ved det sidste kommunevalg var stemmeprocenten på de to afstemningssteder, der ligger i Espergærdeområdet blandt kommunens højeste nemlig 75,9 og 80,2. Langt den overvejende del af stemmerne gik til de konservative, hvorved Espergærdeborgerne i høj grad var medvirkende til at udvirke det »systemskifte«, der skete i Helsingør

Således illustrerede Tikøb Kommune i 1960 Espergærdes forstadsstatus. Illustration fra Dispositionsplan Tikøb Kommune.

Kommune, som for første gang fik en konservativ borgmester, Per Tærstøl - fra Espergærde.

Espergærde har, som gennemsnitsindkomsten antyder, langt færre sociale tilfælde end f.eks. socialdistrikterne i Helsingør, fortæller de på socialkontoret i Espergærde.

Espergærde socialcenter ligger i en af de fine gamle villaer, og er vel nok et af de smukkeste socialcentre i kommunen.

Indenfor er der indrettet pæne kontorer med hensyntagen til husets stil. Der hersker en rolig og venlig atmosfære, men mange bryder sig alligevel ikke om at blive set på socialkontoret. I det hele taget er Espergærde set med socialkontorets øjne »den pæne facade«. Bag langt de fleste pæne facader er også et pænt indre, men bag nogle få skjuler sig sociale problemer af den ene eller anden art, men problemet kunne være, at man i så høj grad ønsker at bibeholde den pæne facade.

Dagligliv

For at kunne beskrive dagliglivet i Espergærdeområdet udsendte Helsingør Kommunes Museer i 1993 et spørgeskema.³⁷

INDSAMLING OM DAGLIGLIV I ESPERGÆRDE 1993

(Kvindens fødselsår og fødested)	(Mandens fødselsår og fødested)
(Kvindens beskæftigelse/stilling)	(Mandens beskæftigelse/stilling)
Hvem bor du/i løvrigt sammen med - deres alder	
Bolig	
Hvornår flyttede du/i ind i jeres nuværende bolig?	
Bor du/i i enfamiliehuse/trækkehus/lejlighed eller andet?	
Lejer eller ejer du/i den nuværende bolig?	
Hvor og i hvilken slags bolig boede du/i før?	
Arbejde	
Udfyldes hvis du er i arbejde	
Hvor arbejder du/i og hvor ligger jeres arbejdspladser?	
Kvinden	Manden
Hvordan kommer du/i dertil og hvor lang tid tager der?	
Kvinden	Manden
Hvornår tager du/i af sted og hvornår kommer Du/i hjem?	
Kvinden	Manden
Hvad foretager du/i jer under transporttiden?	
Kvinden	Manden

Det store spørgeskema, hvorfra der her vises en enkelt side, blev pænt modtaget og det er i høj grad disse besvarelser der danner grundlag for denne undersøgelse.

På grundlag af de besvarelser, der kom retur og en række opfølgende interviews, skal der her gives et billede af sider af livet i Espergærde.

På arbejde

Selv om der efterhånden er 3000 arbejdspladser i Espergærde-området, er Espergærde stadig et pendlerområde. Ud af en arbejdsstyrke på ca. 5000 rejser ca. 4000 personer ud af området hver dag.³⁸ Det er imidlertid ikke ensbetydende med, at alle arbejder udenfor Helsingør Kommune og dermed falder ind under det, man normalt forstår ved pendlere. Men pendlingsfrekvensen for selve Espergærde-området er altså langt større end den, der gælder for hele Helsingør Kommune, som er på ca 37%.³⁹

Set fra lokalområdet er det kun en lille del af arbejdsstyrken, der bliver hjemme og, sammen med indpendlere, varetager de lokale arbejdspladser. Satsningen på at få arbejdspladser til området, som allerede det gamle sogneråd så som en mulighed for at gøre området mere selv bærende, har altså ikke i nævneværdig grad nedsat pendlingsfrekvensen for Espergærdes vedkommende.

Det er ikke et ukendt fænomen. I en af de gamle forstæder omkring København, Hvidovre, er der efterhånden lige så mange arbejdspladser, som der er beskæftigede. Heller ikke her bliver, trods et langsomt fald i pendlingsfrekvensen, de lokale jobs besat af beboerne, idet næsten omkring 70% af arbejdsstyrken pendler ud af Hvidovre Kommune og overlader jobbene til indpendlere.⁴⁰

I spørgeskemaundersøgelsen er pendlerne godt repræsenteret. Ud af de 262 personer, der har opgivet det geografiske arbejdssted, arbejder fire femtedele udenfor Espergærde, heraf lidt over en femtedel i Helsingør Kommune, under en femtedel i Frederiksborg Amt og knapt to femtedele i det egentlige storkøbenhavnske område: Københavns og Frederiksberg kommuner og Københavns Amt.

De pendlere, der har deltaget i denne undersøgelse, lader ikke umiddelbart til at gøre sig de store overvejelser over at arbejde udenfor lokalområdet. Men der er dog forskellige holdninger til det. Nogle mener, at det ville være dejligt, om der ikke var så lang transport til og fra arbejde, men at der ikke rigtig er noget at gøre ved det, »når man kan lide sit arbejde og man kan lide sit hus«.⁴¹

Kun ganske enkelte giver i denne undersøgelse udtryk for, at de har overvejet at flytte for at komme nærmere på arbejdsstedet. Medens en enkelt har det modsatte håb. Det, der mangler i Espergærde er »en god arbejdsplads til mig og min mand, så vi kan slippe for den lange transport«.⁴² Imidlertid skal det også bemærkes, at der blandt pendlerne er en del, der ligefrem sætter pris på at være langt væk fra arbejdsstedet, når de endelig har fri.

Travl fritid

At så mange arbejder udenfor området giver sammen med den opdeling i erhvervsområder og boligområder, der er i Espergærde, en døgnrytme, hvor der kun sjældent, bortset fra forretningsområderne,

er liv på vejene. Kun i de korte perioder, hvor trafikken mellem hjem, arbejde og skole afvikles, ses mere end en enkelt person eller bil i ny og næ på boligvejene.

Også om aftenen er der lidt dødt på vejene. »Alle sidder vist foran TV«, skriver en kvinde.⁴³ Det står imidlertid ikke helt til troende. Ganske vist lader det til, at fjernsynet er tændt i kortere eller længere tid næsten hver aften i de fleste hjem, men det er ikke fjernsynskikkeri, der fylder i beskrivelserne af en almindelig hverdagsaften i spørgeskemaundersøgelsen.

Der er kun seks husstande - ud af de små 200 - der alene anfører, at de ser TV. I de øvrige familier står der mange andre gøremål på programmet. I børnefamilier er aktiviteterne, naturligt nok, koncentreret om børnene. Der leges, spilles spil, læses lektier og læses godnathistorie. Derudover skal det praktiske ordnes. En typisk beskrivelse fra en bør-

Pendlere venter på toget ved Espergærde station. Carsten Møller fot. 1996.

nefamilie lyder: »Vasketøj, madlavning, madpakker, finde tøj frem, spise, hygge og TV«. ⁴⁴

I mange hjem uden mindre børn lægges der mere vægt på maden: »Laver (god) mad, spiser, snakker og ser nogle gange fjernsyn«. ⁴⁵ Bortset fra hygge og fællesskabet omkring middagsbordet står læsning højt på listen over aftenaktiviteterne. Men en del må også bruge aftenen til arbejde, f.eks. underviserne, der skal forberede sig eller rette opgaver. Mange med kontorjobs har også arbejde med hjem, især lader det til at mødeforberedelse typisk bliver lagt i mappen og ordnet hjemme. Et andet skrivebordsarbejde, der kan optage en aftenstund, er at ordne hjemmets regnskaber og øvrige papirer. Lektie-

læsning i forbindelse med kurser og videreuddannelse optager ligeledes en del tid. Blandt de mindre pligtbetonede aftensysler finder man en lang række hobbies: frimærker, fotoarbejde og ikke mindst håndarbejde af forskellig art. For nogle kan istandsættelse og ombygning af hjemmet muligvis også regnes til de hobbybetonede.

En del benytter også aftenen til at gå en tur med eller uden hund. Kontakterne udadtil plejes også i aften timerne med telefonsamtaler og brevskrivning.

Heller ikke i week-enden spildes tiden. Bortset fra at sidde lidt længere over kaffen og avisen bliver fritiden udnyttet til mange forskelligartede gøremål. Foruden pasning af hus og eventuel have står trave- og cykelture højt på listen. Besøg hos eller besøg af familie og venner bliver ofte henlagt til week-enden. »God mad« eller ligefrem »raffineret mad« hører også til week-ends glæder. Derudover bliver tiden brugt til de samme hobbybe-

Espergærde bibliotek fungerer som et slags kulturhus. Her er bl.a. arrangementer for børn, mødelokaler og kunststillinger. Carsten Møller fot. 1996.

tonede interesser, som dyrkes på hverdagsaftenerne sammen med de mere tidskrævende som f.eks. sejlsport og fiskeri, som der ikke er plads til i hverdagen. Museumsbesøg er - især om vinteren - en yndet week-end beskæftigelse, ligesom mange af de, der har et fritidshus enten i Danmark eller i Sverige, ofte tager væk hele week-enden.

Ikke altid hjemme

Til trods for manges opfattelse af, at husets vægge lukkes hermetisk om Espergærde-borgerne, når de har fri, er der mange, der jævnligt tilbringer en del af fritiden uden for hjemmet. De dyrker motion, sport, foreningsaktiviteter, går i biografen, teatret,

går til aften- eller videreuddannelse eller er måske ude at spise. En aktiv familie beskriver fritidsaktiviteterne således: »Mand kegler/fodbold. Kvinde VUC/aftenskole. Børn gocar, ungdomsskole, spejder. Iøvrigt bruges fritiden til kortspil, oplæsning, lektier og TV.«⁴⁶

Næsten to tredjedele af de husstande, der deltager i undersøgelsen, udøver en eller anden form for sport eller gymnastik, og af den sidste tredjedel sørger halvdelen for at få motion ved jævnligt at gå ture eller cykle. En enkelt får f.eks. sin motion ved en gang om ugen at cykle til sit arbejde i Nærum, andre tager jævnlige løbeture, enten på egen hånd eller i klubregie. Næsten alle, der har angivet, at de dyrker en eller anden form for organiseret idræt eller sport, gør det i en af Espergærde Idrætsforenings afdelinger.

Espergærde Idrætsforening er en af de centrale foreninger i Espergærde. Den har 2500 medlemmer fordelt i underafdelinger for hver sportsgren og er en af de gamle foreninger. Den blev oprettet i 1935, og det var i høj grad den oprindelige lokalbefolkning, der var aktive omkring den. I tilknytning til idrætsforeningen er der en venneforening, der fortrinsvis består af tidligere aktive. Espergærde Idrætshal, der foruden hallen på Idrætsvej, nu omfatter faciliteter på Gymnasievej, er en selvejende institution, omend den i praksis er tæt knyttet sammen med Idrætsforeningen.

Espergærde Idrætsforening har for mange tilflyttere været stedet, hvor de blev integreret i det lokale liv ved at deltage i det sociale liv omkring foreningen eller ved at gå ind i arbejdet som f.eks. træner eller lignende. Det er dog ikke alle, som ønsker at bruge foreningen på den måde. I undersøgelsen er der f.eks. en familie, der er meget sportslige aktive, sammelagt går de 7-8 gange om ugen til tennis, badminton, løb og aerobic. De bruger dermed en stor del af E.I.F.'s faciliteter, men tager derimod aldrig del i det sociale liv, der eksisterer omkring Idrætsforeningen.⁴⁷

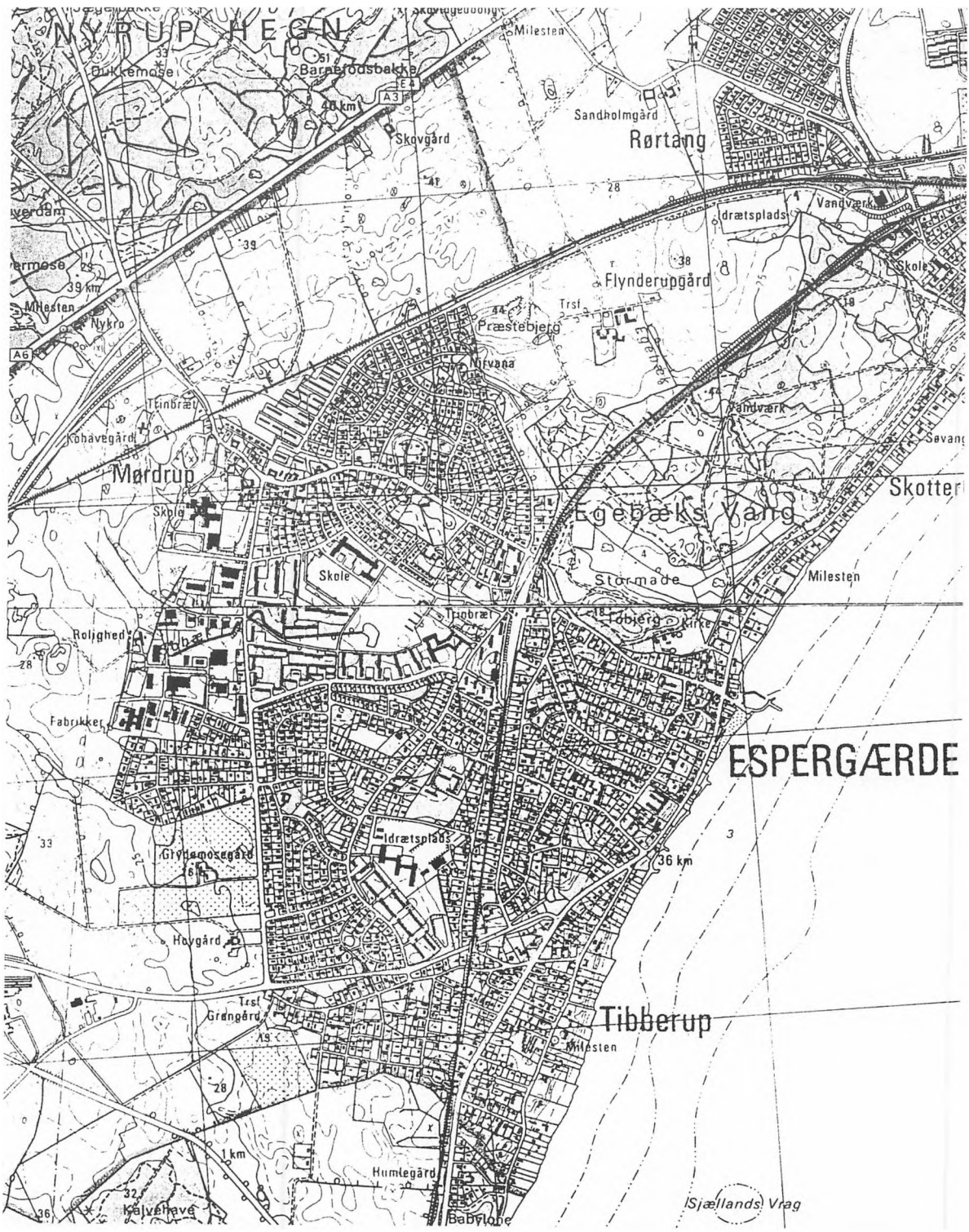
Foreningsliv

Espergærdeborgerne lader til, som danskerne i almindelighed, at være foreningsmennesker. Lige godt halvdelen af de adspurgte anfører, at én eller flere i familien deltager aktivt i foreningsliv af en

eller anden art. Karakteristisk for de aktive er, at de som regel er aktive i flere foreninger, og at flere familiemedlemmer er involveret i foreningsarbejde, som f.eks. en familie, der arbejder aktivt i ikke mindre end syv foreninger,⁴⁸ eller mere moderat: en mand, der er aktiv i sejlklubben, havnebestyrelsen og i en bridgeklub.⁴⁹

Foruden grundejerforeninger og lignende er der omkring et halvhundrede foreninger med hjemsted i Espergærde.⁵⁰ De dækker over en meget bred vifte af emner fra sport i bred forstand, historie, musik, kunst, teater, bridge til børnefilm o.m.m. Nogle er egentlige lokale foreninger, andre er afdelinger af landsdækkende foreninger.

De allerfleste lokalforeninger er på den ene eller anden måde med til at præge lokalsamfundet, enten det gælder f.eks. amatørscenen eller idrætsforeningen. Også mange af de mindre vejlaug/grundejerforeninger er i høj grad aktive i deres lille område af Espergærde. Nogle få af foreningerne har imidlertid som primært formål af beskæftige sig med Espergærdeområdets udseende og trivsel. Det gælder f.eks. Foreningen Egegården, Bevaringsforeningerne for henholdsvis Mørdrup og Fiskerlejerne, Stejlepladsgruppen og Søbækgruppen. De to sidste er, som navnet, siger ikke egentlige foreninger, men består af en række aktive personer, der arbejder ihærdigt for henholdsvis bevaring og restaurering af fiskernes gamle stejlepladser og for at oprette et Kultur- og medborgerhus for hele Espergærde i Søbækgårds gamle hovedbygning. Borger- og Grundejerforeningen, der er opbygget som en traditionel forening, er tillige overordenlig aktiv med at tage større principielle sager op. De foreninger, der helt konkret har områdets udseende og funktion som arbejdsfelt, har sammenlagt 3-400 medlemmer, hvoraf en del er gengangere. Dette forholdsvis lave tal synes i første omgang at bekræfte et udsagn fra en af de meget aktive Espergærdeborgere om, at der er alt for få, der interesserer sig for at gøre noget for det lokale liv. Der er en lille hård kerne, der fører an og tager initiativer, en lidt større gruppe der følger med, medens flertallet ikke rigtigt går op i det.⁵¹ Man kan måske få et billede af, hvad der ligger bag den tilsyneladende passivitet, ved at se nærmere på nogle af de svar, der i undersøgelsen blev givet på spørgsmålet, om man

kunne tænke sig at arbejde aktivt for at skabe nye muligheder i Espergærde.

Omkring en tredjedel har enten ikke besvaret spørgsmålet eller har sat et spørgsmålstegn. Lidt flere har svaret med et nej. Det er langt fra alle, der har begrundet afslaget, men mon ikke flere føler det som den kvinde, der skriver: »Egentlig ikke - der er nok mange andre der hellere end gerne vil«⁵². En del svarer nej med den begrundelse, at de ikke har tid eller føler, at de er for gamle, og at det nu må være de unges tur.

En del, både af de, der svarer nej eller de der sætter spørgsmålstegn, lader til simpelthen at være tilfredse med forholdene, som de er: »savner/ønsker ingen nye muligheder«⁵³ lyder en typisk kommentar. Og når svaret på, hvad man savner i Espergærde, ofte er »intet«, og man tillige ikke kan finde noget, der er »værst« ved Espergærde, så er der heller ingen grund til at melde sig under fanerne.

Blandt de, der svarer »nej«, er der også personer, der har valgt at lægge deres energi i andre typer frivilligt arbejde eller organisationer af mindre lokal art. En kvinde arbejder f.eks. i Helsingør afdelingen for SIND og for Rumænske børnehjemsbørn,⁵⁴ andre er med i Hjemmeværnet eller deltager aktivt i amatørmusik- og teaterliv i Helsingør. Der er tillige en del, der er aktive i landsdækkende såvel faglige som idèprægede foreninger, hvor møder m.v. ofte foregår uden for Helsingør- og Espergærdeområdet.

En lille tredjedel har svaret ja til, i givet fald, at arbejde aktivt for flere og bedre muligheder i Espergærde.

Så det er ikke alene passivitet og ligegyldighed, der præger billedet. Men måske snarere en generel tilfredshed og for nogles vedkommende en følelse af, at det, de er utilfredse med bliver der allerede gjort noget ved af »den hårde kerne«. Det kan ikke endeligt slutes ud fra en undersøgelse af denne karakter, men det tyder på, at der er en lang række Espergærdeborgere, der er villige til og indstillet på at gå i aktion, såfremt de bliver misfornøjede, eller hvis en ny sag, som ingen tager sig af, kommer frem.

Dette udsnit af 4 cm kort fra 1979 viser Espergærde, Mørdrup og Tibberup som et stort bysamfund under navnet Espergærde. Navnene Mørdrup og Tibberup er blevet sekundære. Geodætisk Institut.

Kulturliv

Mange af Espergærdens borgere bruger en del tid på forskellige former for kultur. Bl.a. er de flittige biblioteksbrugere. Lidt over en tredjedel af de adspurgte går på biblioteket mere end en gang om måneden, en fjerdedel kommer der gennemsnitlig hver 6. uge. Resten fordeler sig nogenlunde ligeligt mellem de, der aldrig går på biblioteket, og de der kommer der mellem en og seks gange om året.

Det er de færreste, der skriver, hvor de går på bibliotek, men blandt de, der gør, er det overvejende Espergærde Bibliotek, der omtales. Kun ganske få nævner Helsingør, Humlebæk og Københavns biblioteker. Det er især Helsingør Centralbibliotek for Frederiksborg Amt, der er alternativet til Espergærde. Nogle gange mere af nød end af lyst. En kunde fortæller, at det ofte sker, at hun ikke kan få det ønskede i Espergærde, det skal rekvireres fra Helsingør. Det tager hun imidlertid ikke så tungt, hun plejer gerne selv at tage derind og hente det.⁵⁵

Ellers er folk glade for deres bibliotek, som da også bliver brugt godt. Det er først i 1996, at Helsingør Kommunes Biblioteker er begyndt at opgøre besøgstallet på de enkelte afdelinger. For de foregående år har man alene statistik for antal udlån ikke alene bøger, men alle typer materiale. I 1995 havde Espergærde et materialeudlån på 288.456, som kan ses i forhold til Hovedbibliotekets udlånstal på 513.931 og for hele kommunen på 1.075.887. Det er som sagt kun udlånstal, og der er ingen mulighed for at se, hvem, der låner i hvilken afdeling. Og det understreges fra Helsingør Kommunes Bibliotekers side, at det relativt høje udlånstal for Espergærde ikke nødvendigvis skyldes Espergærdeborgernes biblioteksforbrug, men at det i princippet kan være folk fra alle mulige andre steder, der bruger Espergærdefilialen.

Biblioteket er ikke alene et udlånssted. Espergærde bibliotek ligger i Espergærdecentret, og det er medvirkende til, at stedet i høj grad fungerer som samlingssted og uformelt mødested. Næsten hver formiddag er der forskellige aktiviteter for børn på biblioteket. Der er legestuer, filmforevisninger og eventyrtimer - med oplæsning og film. Endvidere holder sundhedsplejersken åbent hus en gang om ugen.

Det er både institutions-, dagpleje- og »private«

børn, der kommer. Aktiviteterne er arrangeret af bibliotekets medarbejdere eller af legeteket. De henvender sig især til børn fra toårsalderen og op. På privatbasis er der imidlertid også en onsdagslegestue for de helt små fra 0-2 år, som forældrene selv styrer. Biblioteket lægger lokale og legetøj til. Derudover er bibliotekarerne behjælpelige med at lave særarrangementer. Det er meget skiftende, hvor mange der kommer disse torsdage. Derimod er der altid stuvende fuldt til børnearrangementet lørdag formiddag.

Espergærde bibliotek har tre lokaler, der lejes ud til mange forskellige formål: foreningsmøder, aftenskole o.s.v.

En af de foreninger, der har holdt til i biblioteket siden starten i midten af 1980'erne, er Børnefilmklubben Rosen, som har ca. 200 medlemmer især fra Espergærde, men også fra Kvistgård og Snekkersten.

Foruden de udstillinger, som biblioteket selv arrangerer i enten bibliotekets forhal eller i salen, er der bl.a. hvert år en kunstudstilling arrangeret af »Espergærde Udstillingen«. Det er en forening, der i begyndelsen af 1980'erne blev dannet af en kreds af kunstnere og kunstinteresserede med det formål at lave udstillinger med kunst, kunsthåndværk, fotografier m.m. såvel af lokale som af gæster udefra. »Espergærde Udstillingen« finder sted hvert år i september og er overordentligt velbesøgt.

Espergærde bibliotek holder, for at spare på personaleforbruget, lukket midt på dagen, hvor der alligevel ikke er så mange besøgende. Men man holder avislæsesalen åben, så publikum kan komme der og i forhallen hele dagen. Det er der en del, der benytter sig af.

Medens biblioteket er det sted i Espergærde, der kommer nærmest et kulturhus og mødested, er der også mange kulturelle aktiviteter i henholdsvis Mørdrup Kirke og på Egegården, som flere nævner i deres besvarelser.

Mørdrup Kirke, der er en helt moderne kirke, er bygget med en række mødelokaler, som fungerer som en slags sognegård. Det har givet menighedsrådet og kirkens ansatte mulighed for at iværksætte en række aktiviteter spændende fra frokostmøder med foredrag, familiesang-aftener, lørdagsskole for mindre børn, diskoteksaftener for unge mellem 11

og 15 til mere traditionelle sogneaftener, studiekredse, basarer og ikke mindst koncerter. Foruden kirkens egne afholder Espergærde Musikforening og Espergærdekoret velbesøgte koncerter i kirken.

Espergærdes borgere ynder at gå på museum. Kun 18 af de, der har svaret på spørgeskemaet, svarer, at de aldrig gør det. Næsten halvdelen af alle går på museum op til tre gange om året, og en fjerdedel mellem tre og seks gange og den sidste fjerdedel besøger museer mere end seks gange om året. Også teaterforestillinger falder i smag. Knap halvdelen går i teatret, op til tre gange om året, og en lille tredjedel dobbelt så meget, medens resten stort set er ligeligt delt mellem de, der aldrig går i teatret og de der gør det oftere end seks gange om året. Blandt dem, der har svaret i denne undersøgelse, er der flere, der aldrig går i biografen, end der aldrig går i teatret. Over halvdelen går i biografen mellem en og tre gange om året, medens kun knapt en fjerdedel går mere i biografen.

Bortset fra Amatørscenens årlige forestillinger og det lokale museum på Flynderupgård skal man uden for lokalområdet for at se teater, gå i biografen eller på museum. Der er ingen biograf i Espergærde, hvad mange savner. Hvis man vil i biografen må man derfor enten til Helsingørs ene biograf, til Humlebæk eller til det storkøbenhavnske område. Teater kan Espergærdeborgerne få lige uden for lokalområdet, idet Helsingør Teaterforening udbyder mellem 25 og 30 årlige forestillinger på Borupgård Teatret i Snekkersten. Der er 147 medlemmer, der bor i Espergærde, som har tegnet abonnement på forestillinger på Borupgård Teatret. Lederen af Helsingør Teaterkontor mener, at der er en jævnlig udveksling af abonnenter, idet folk skifter mellem at tegne et lokalt abonnement og et Arteabonnement til de storkøbenhavnske forestillinger.

Espergærdeborgerne har mulighed for at få dækket deres museums interesse dels i selve Helsingør By og dels, for kunstmuseers vedkommende, på det nærliggende Louisiana.

Der er ikke ret mange svarpersoner, der har oplyst, hvor de går i teatret, biografen eller på museum. Blandt de der har, og som er nærmere adspurgt, lader det til, at der er næsten lige så mange, der tager til københavnsområdet som til tilbuddene på Helsingør egnen. Og logisk nok jo større forbruger

man er af de forskellige kulturtilbud, jo større er tendensen til at vende sig mod det enorme udbud, der findes i det storkøbenhavnske område.

Espergærdeborgerne og pressen

Langt de fleste, fire femtedele, af de husstande der er repræsenteret i spørgeskemaerne, læser én, og i mange tilfælde, flere af de store landsdækkende morgenaviser hver dag. Nogle få nøjes med at læse dem i weekenden, og en mindre gruppe, en tiendedel, holder sig til formiddagsavisene. Enkelte får den generelle avislæsning gennem udenlandske aviser eller specialaviser. Der er kun en forsvindende lille del af de udspurgte, der alene læser lokalaviser og/eller annonceaviser.

Espergærdeborgerne kan orientere sig om de lokale begivenheder på flere måder. Først og fremmest er der Helsingør Dagblad, en af Danmarks få overlevende egentlige dagblade, som ikke er baseret på annoncer. Det dækker Helsingør Kommunes område og dele af Frederiksborg og Humlebæk og bringer de vigtigste landsnyheder. Frederiksborg Amts Avis har en lokalredaktion i Helsingør og har hver dag en side, der dækker Helsingørområdet.

Foruden disse to bliver der i Espergærde området uddelt ugeaviserne Nordsjælland og Søndagsavisen 3 samt i en del af området Humlebæks lokalavis.

Så der er rig mulighed for at orientere sig lidt eller meget om lokale begivenheder. Og hvis graden af lokalengagement kan aflæses af, hvorvidt der læses lokalaviser - såvel de gratis som de egentlige - er Espergærdeborgerne, ihvertfald de af dem, der har besvaret dette spørgsmål, ret interesserede i hvad der foregår lokalt.

Ud af de 196 besvarelser er der en halv snes, der skriver, at de enten ingen lokalaviser læser, eller at de lige kigger de gratis aviser igennem og ikke ville savne dem, hvis de ikke kom. Resten læser enten de gratis aviser med lidt større bevågenhed eller læser de »rigtige lokalaviser«.

Næsten alle husstande læser en eller flere af de gratis omdelte aviser. Deriblandt er det først og fremmest Nordsjælland, der fremhæves for at give gode lokal oplysninger. Den er »fin - fin« eller mere neutralt »rimelig«. En enkelt mener dog, at noget af stoffet er forældet, og nogle mener, at der godt

kunne være mere indhold i den, og at den er hurtigt overskuet.

Næsten halvdelen af de husstande, der er repræsenteret i spørgeskemaerne, læser Helsingør Dagblad. Nogle kun om lørdagen, andre mandag p.g.a. den lokale sport, eller på andre ugedage, og en del læser den hver dag.

Ifølge Helsingør Dagblads abonnementsafdeling sælges der kun ca. 1000 Dagblade om dagen i Espergærdeområdet, der består af mere end 4000 husstande. Hvis besvarelserne er nogenlunde repræsentative for Espergærdeborgernes forhold til Helsingør Dagblad, må forklaringen på disse tal søges, dels i at nogle kun læser Dagbladet en gang imellem, og i at Helsingør Dagblad i høj grad er en avis, der går på omgang.

Langt den overvejende del af Helsingør Dagblads læsere er tilfredse. Mange mener, at det er en god lokalavis, som de nødtigt ville undvære.⁵⁶ Udmærket, god, OK og rimelig, »God aktuel avis«⁵⁷, eller ligefrem »fremragende«⁵⁸ lyder bedømmelserne. En læser skriver egentlig ikke, hvad han synes om avisen, men fremhæver nok det væsentlige i de øviges holdning til avisen: »Uundværlig hvis man som borger skal være orienteret og engageret«⁵⁹. Eller som en anden skriver: »Det er nemt at kunne følge med i, hvad der foregår i ens lokalområde. Det er dyrt men godt«⁶⁰

Helsingør Dagblad har dog også mere kritiske læsere. En mener, at den er for formiddagsbladagtig⁶¹, en anden, at den er »middelmådig«, eller som en mener: »Det er en ringe avis, som jeg kun læser for at følge med.«⁶²

Men langt overvejende er karakteristikken af Helsingør Dagblad positiv, og det kan vel næppe undre, for ellers ville de ikke ofre penge på at købe den.

Flere ville egentlig gerne holde Helsingør Dagblad, men kan ikke undvære en landsdækkende avis og synes, at det er for dyrt at holde to daglige aviser.

En familie der holder Information som daglig avis skriver: »Desværre holder vi ikke også Helsingør Dagblad, som vi iøvrigt synes godt om, men p.g.a. jobsøgning er Berlingske Tidende i weekenden en nødvendighed som 2. avis, og en 3. har vi ikke råd til, så derfor må vi nøjes med Søndagsavisen 3 og Nordsjælland, d.v.s. de gratis, og det er jo

lidt for lidt til at kunne følge med i det lokale liv.«⁶³

For en tredje familie er det ikke økonomien men mængden af aviser i hjemmet, der hidtil har afholdt dem fra at holde Helsingør Dagblad. »Vi holder [p.g.a. mandens arbejde] så mange landsdækkende aviser, så vi har alt for mange aviser. Måske tegner vi abonnement alligevel for at få lokalhistorier.«⁶⁴ Det kan nævnes, at der i hjemmet er 7 daglige aviser i forvejen.

Der findes også de husstande, der prioriterer omvendt, og holder Dagbladet til hverdag og en landsdækkende avis om søndagen fordi »Den dag er der mulighed for at få tid til at læse den.«⁶⁵

Ligesom der er nogle få, der ikke har behov for at have en landsdækkende avis ved siden af Helsingør Dagblad.

Frederiksborg Amts Avis er i de senere år blevet uddelt gratis til Politikens abonnenter i Frederiksborg Amt og vice versa.

At Frederiksborg Amts Avis derfor i mange tilfælde er en lokalavis, man ikke selv har bedt om at få, og at avisvaner er svære at ændre, smitter i nogen grad af på holdningen til Frederiksborg Amts Avis. Det er med moderat begejstring at en Politikenlæser giver sig i kast med Frederiksborg Amts Avis »lidt tung kost, men leverer det lokale stof.«⁶⁶ En mener at det er en dårlig avis⁶⁷, en anden, at den er for lokal. Men Frederiksborg Amts Avis har jo også sine »egne« læsere, som selv har valgt den, og de er tilfredse »en fin avis«⁶⁸, og »god«⁶⁹ lyder det jævnligt.

At det er vanskeligt at vænne sig til en ny avis understreges af, at der fra Frederiksborg Amts Avis abonnenter falder nogle knoppede bemærkninger om Politiken, der nu »vælter ind ad brevsprækken«.

Espergærde - et godt handelssted

Det gamle Espergærdes handelscenter lå nede ved Strandvejen især ved Havnen. Her er idag stadig et forretningsområde, hvor nu en række specialbutikker ligger. De egentlige dagligvarebutikker er især koncentreret i Espergærdecentret. Dertil kommer f.eks. supermarkeder og købmænd på Strandvejen, Kofod Ankersvej og Mørdrupvej.

Der er praktisk talt ikke en husstand i undersøgelsen, der ikke køber i det mindste nogle af deres dagligvarer i Espergærde og her fortrinsvis i Espergærde Centret. Espergærde Centret lever tilful-

Grønhandleren i Espergærde Centret er ifølge flere besvarelser »Danmarks bedste grønhandel«. Carsten Møller fot. 1996.

de op til begrebet center. Det er ikke alene et sted man gerne køber ind og møder bekendte. Der er foruden bibliotek og posthus, 37 forretninger samt 2 pengeinstitutter. Ifølge Centrets egen statistik er der 3 mill. ekspeditioner om året.

Det er ikke alene Espergærdeborgerne, der handler i Espergærde Centret, der kommer også en del kunder udefra, men der er stadig overvægt af lokale, således at Centret stadig har karakter af mødested.

De fleste handler lokalt - enkelte af princip »støt din by«,⁷⁰ andre fordi det er praktisk, og det er hyggeligt at møde bekendte. Men der kan være grunde til ind imellem at søge andre indkøbssteder f.eks. udvalg og priser. En stor del af Espergærdeborgerne er indstillet på og har mulighed for enten med offentlige transportmidler eller i privatbil at lægge indkøbene andre steder.

I første række vender de sig mod Helsingør, enten city eller Prøvestencentret. Det andet valg er at tage sydpå langs kysten til centre eller supermarkeder i f.eks. Humlebæk, Hørsholm eller Rungsted. Ca. en femtedel nævner ligeledes, at de køber nogle af deres dagligvarer i det storkøbenhavnse område.

Men Espergærdes forretninger er så absolut de mest anvendte. De årsager, der i undersøgelsen nævnes til at søge andre steder hen, er først og fremmest

de store prisbillige supermarkedskæder, f.eks. Netto eller Obs.

Det kan også være en særlig forretning, man ønsker at handle i. På det tidspunkt undersøgelsen blev foretaget havde FDB lukket Irma i Espergærde centret. Det afstedkom ifølge skemaerne en mindre »folkevandring« til andre Irmabutikker.

En af de trofaste Irmakunder fortæller om dagligvareindkøbene: »Efter vores Irma blev lukket, kun det nødvendigeste i Lavpris og ellers i grønthandleren og ostebutikken ... m.h.t. vores store indkøb kører vi nu til Irma i Humlebæk, fast hver 14. dag«. ⁷¹ Den samme og lignende begrundelse gives af flere og - måske overraskende - kombinerer ikke

så få Irmakunder deres Irmatur med at købe ind i Netto. Nu da begge forretninger er i Espergærde Centret må man formode, at en del af trafikken til andre centre på kysten er ophørt.

Der er ca. en femtedel af husstandene, der anfører at de også køber nogle dagligvarer i københavnsområdet eller Lyngby. Umiddelbart kunne man tro, at det især var dem, der arbejder disse steder, der køber ind på vej hjem eller i frokostpausen. En nøjere gennemgang af disse skemaer viser imidlertid, at det langt fra er tilfældet. Kun ganske få ⁷² skriver, at de køber ind nær arbejdet eller på vej hjem. Det er især de, der bor alene og kommer hjem efter lukketid. Eller én der handler i sin frokostpause, fordi hun ikke kan lide at gå på indkøb om lørdagen. Men for de flestes vedkommende er det familier, der enten arbejder i nærheden af Espergærde eller pensionister, der ind imellem tager en tur til københavnsområdet. En pensionist skriver, at det er for at »se andre steder« ⁷³, og andre

I Espergærdes gamle center ved Havnen, er dagligvarebutikken i høj grad skiftet ud med specialbutikken. Carsten Møller fot. 1996.

Ikke al handel foregår i Espergærde Centret. Hos den velassorterede købmand midt i den gamle landsby Mørdrup, kan man få næsten alle varer - og en hyggelig sludder. Carsten Møller fot. 1996.

skriver at det er for at få specialvarer f.eks. helsekost eller noget særlig godt kød. Andre går efter særlige gode tilbud.

Mønstret for indkøb af tøj og store forbrugsgoder ligner i høj grad dagligvareindkøbene. Stadig bliver størsteparten købt lokalt, dernæst i resten af Helsingør Kommune. Men så skifter retningen. Når det gælder udvalgsvarer har centrene ned ad kysten ikke den store tiltrækning. Her er det Københavnsområdet, der er det tredje oftest nævnte indkøbssted for den slags varer.

Derimod er de dele af Frederiksborg Amt, der ligger inde i landet, ikke særlig besøgte af Espergærdeborgerne. Ganske få nævner, at de køber møbler i Hillerød, men ellers går indkøbsstrømmen op og ned langs kysten.

Indkøb af tøj og udvalgsvarer bliver i høj grad planlagt efter de forventninger kunden har om, hvor de kan finde det ønskede. Imidlertid går forventningerne ikke altid i opfyldelse, som følgende eksempler viser. En kvinde fortæller, at deres familie ofte tager til Helsingør, når de skal have f.eks. tøj, som ikke findes i Espergærde Centret, men som regel ender de i København - selve København ikke Lyngby - fordi det heller ikke findes i Helsingør. Så »vi lægger ikke mange penge der«. ⁷⁴

De forsøger, som det generelle mønster viser, først i kommunens store by, men ender i regionens største by.

Det kan imidlertid også gå lige omvendt: en familie starter ofte i København, fordi de har forventninger om et større udvalg, men når de ikke kan finde noget, tager de til Helsingør, hvor de indimellem finder det de ønsker. Men ikke så sjældent ender de i Espergærde Centret eller måske i Hornbæk, hvor der er fine tilbud uden for sæsonen. ⁷⁵

Disse to familier er eksempler på den moderne forbruger, der i høj grad er villige til at flytte sig for at få det ønskede og ikke slår sig til tåls med det givne udvalg, men som trods alt ofte alligevel køber lokalt.

Hvor der er hjerterum.....

Gæstebud er en væsentlig del af den danske nutidskultur. At besøge hinanden hjemme er en af de måder, hvorpå vi opretholder og udvider vores sociale netværk.

Denne undersøgelse understreger, hvor væsentligt en del af hverdagslivet det er. Mere end halvdelen har inviteret eller er inviteret af familie gennemsnitlig mere end to gange om måneden. Med hensyn til venner og bekendte er besøgslysten lige så stor. Over en fjerdedel har inviteret eller er inviteret til vennesammenkomst mellem én og to gange om måneden og næsten halvdelen mere end to gange om måneden. Dertil kommer de mere spontane og uanmeldte besøg.

De hyppige gæstebud skal endda ses på baggrund af, at Espergærde er et tilflytterområde. Kun en femtedel af de der har svaret på undersøgelsen, er født i den nuværende Helsingør Kommune. Ganske få kommer fra resten af Frederiksborg Amt, medens over en tredjedel er født i det storkøbenhavnske område, og lidt under en tredjedel stammer fra resten af Danmark. Venner og bekendte bor ikke helt så spredt, men dog, for halvdelen af undersøgelsespersonernes vedkommende, uden for nabolaget og Helsingør Kommune, især i Storkøbenhavnområdet.

Familie- og slægtsskabsrelationer er ikke lige til at skifte ud, men med hensyn til venner lader det til, at der er flere mere eller mindre bevidste strategier, når man kommer til at bo længere væk fra hinanden.

Nogle vælger at lægge energi i at få nye venner og bekendte på den nye lokalitet og ser så ikke så meget til de gamle venner, som f.eks. en ung tilflytter familie, der har alle deres venner og bekendte i Espergærde og mener, at det er et tegn på, hvor godt de er faldet til i området.⁷⁶

Andre har valgt at formalisere samkvemmet med deres vennekreds, som f.eks. et yngre par med en kreds af venner, der bor spredt ud over hovedstadsregionen. De mødes alle hver lørdag, netop for at venskabet ikke skal glide ud.⁷⁷ På samme måde har et pensionistægtepar⁷⁸ nu i 30 år haft en sådan formaliseret omgang med vennerne, der heller ikke bor lokalt. »Hver 14. dag mødes de, mændene for sig og kvinderne for sig. Dertil kommer utallige middage og frokoster fælles«.⁷⁹

Flertallet lader dog til at have en strategi, der ligger midt imellem. De beholder mange af de gamle venner, det er ikke noget problem »der findes jo både bil og tog«⁸⁰ og får også nye lokale venner og bekendte.

Uden mad og drikke.....

En enkelt besvarer spørgsmålet, om hvorledes omgangsformen er, når der er besøg i hjemmet, med, at det kan være »alt fra tre retter mad til en kop kaffe«.⁸¹ Men den generelle tendens er, at såvel vennerne som familiekontakt foregår over et måltid. Som oftest middag - tit flere retter med vin til. Der er en tendens til, at måltider med familie er lidt mere hverdagsagtig end de, man indtager sammen med vennerne. Til gengæld er det især familie og slægtinge, der nyder godt af de traditionelle fødselsdagselskaber med cacao, boller og lagkage, der dog lader til efterhånden at blive udvidet med efterfølgende fællesspisning. Om end ikke i alle tilfælde i et omfang som dette: »Fødselsdags chokoladebord med hjemmebag og derefter tre retter mad«.⁸²

Det er ikke altid, der inviteres til middag. Frokoster kommer også, om end i mere begrænset omfang, på tale. De, der har deres hverdage til rådighed, kan dog, som f.eks. et aktivt pensionistpar fortæller, at de af og til mødes med andre til frokost med »masser af snaps«. Men også for dem er det middage med vin, der er den mest almindelige omgangsform.⁸³

Når naboer eller gode venner kommer på spontan besøg, bliver kødgryden dog ikke så ofte hevet frem. De får oftest en drink eller en kop kaffe. En fortæller kort og godt at »Naboer får øl eller kaffe og familie og venner får middag«.⁸⁴ Det dækker fint det generelle billede. Kun ganske få foretrækker i alle tilfælde at invitere på kaffebord eller øl uden spisning.

En del begrundes de mange middage med, at afstanden til familie og venner er »for lang til kun at invitere på en kop kaffe«.⁸⁵ Eller »som oftest er det middag og kaffebord eller frokost og kaffebord, da folk jo kommer et stykke her fra«.⁸⁶ En kvinde fortæller, hvorledes et sådant besøg kan gå for sig: »Familie og venner kommer ofte ved 15-16 tiden og går hjem ved 22-tiden. De starter med eftermiddagskaffe og spiser derefter middag sammen«.

For manges vedkommende bor familie eller venner så langt væk, at de skal overnatte, når de kommer på besøg. Det kan forløbe således: »Frokost lørdag, middag, overnatning, morgenmad, museumsbesøg, frokost søndag«. Hvis gæsterne kommer længere væk end fra Sjælland, så varer besøget endnu en dag.⁸⁷

Mange deltager også i forskellige arrangementer og aktiviteter sammen med deres venner - og i nogle tilfælde med deres slægtinge. Man rejser sammen, går sammen til sport og ikke mindst til museer og udstillinger samt teatre. I nogle vennegrupper skiftes man ligefrem til at tilrettelægge forskellige kulturarrangementer for hele gruppen. Andre melder sig sammen til Arte eller andre abonnementsordninger.

Fælles udflugter i naturen er ligeledes en meget udbredt samværsform med vennerne. Nogle tager på egentlige længere vandreture, som f.eks. den venneflok på 12, der jævnlige vandrer, ofte i Sverige, hvor de f.eks. tager til Hallands Väderö.⁸⁸ I øvrigt tager man sammen på sejlture eller week-end ophold i sommerhuse eller på de svenske ødegårde, som en del Espergærde borgere har. Andre arrangerer fast tilbagevendende store skovture og går til koncerter med venner, og på det mere traditionelle plan spilles der bridge og andre spil. Generelt må man sige, at der foruden samværet omkring bordets glæder, er et ret højt aktivitetsniveau i omgangen med venner.

Snak over hækken

Lidt over halvdel af de adspurgte mener, at der er en god nabokontakt, der hvor de bor. Kun en femtedel synes, at den er decideret dårlig, og resten synes, at den er rimelig eller både - og. Om nabokontakten er god eller dårlig er i høj grad afhængig af de forventninger den enkelte har. Nogle er tilfredse, hvis de hilser over hækken, andre mener, at der skal mere til for at kalde det god nabokontakt. Så derfor kan folk, der bor lige ved siden af hinanden have det diametralt modsatte synspunkt.

Som vi har hørt får naboer, når de kommer indenfor, oftest en kop kaffe, et glas vin eller øl. Der er kun sjældent mere formel omgang. På nogle veje holder man dog en vejfest, andre har et arbejdsfællesskab, som f.eks. i en rækkehusbebyggelse, hvor beboerne er gået sammen om at holde de grønne fællesområder, og tillige selv passer varmecentral. Sådant fælles arbejde har været med til at udvikle en meget tæt nabokontakt i bebyggelsen.

Selv om et sådant udbygget nabofællesskab langt fra findes alle steder, er det ifølge denne undersøgelse langt den overvejende del af Espergærdes beboere, der er tilfredse eller rimeligt tilfredse med naboskabet.

Generelt set har Espergærdeborgerne et geografisk spredt socialt netværk som, til trods for de geografiske afstande, ofte bliver aktiveret. Der bliver sammenlagt brugt megen tid på de mange middagssammenkomster, uformelle besøg og forskellige aktiviteter sammen med familie, venner og bekendte.

Det ligger meget langt fra det billede af den isolerede, »ensomme« kernefamilie, som mange forbinder med livet i et tilflytterområde som Espergærde.

Espergærdes lyksaligheder

De allerfleste, der har deltaget i undersøgelsen nævner »skov, strand, vand, grønne områder og landlige omgivelser«, som det der kendetegner Espergærde, eller ligefrem som det der er det bedste ved Espergærde. Skov og strand er i mange tilfælde en af de afgørende årsager til valget af Espergærde som bosted. »Det skulle være i Nordsjælland, der skulle være natur - enten skov eller vand - og da vi fandt et passende hus i Espergærde var sagen afgjort« ly-

der en typisk forklaring. De naturrige omgivelser bliver også i høj grad benyttet. Ture i skoven, til havnen og i moserne hører, såvel sommer som vinter, blandt de fritidsaktiviteter, som ofte bliver nævnt.

Glæden ved naturomgivelser bevirker imidlertid også, at der er mange kritiske røster overfor den fortsatte udbygning, der sker i området. En enkel mener ligefrem, at området er ved at »forslumme«⁹⁹, andre fortæller blot, at tidligere kunne man høre lærken, når man gik aftentur, men nu er der så udbygget, at der er langt til markerne.⁹⁰ Også de, der ikke bor lige op af de områder, hvor udbygningen sker, klager over det. »Indkørselsvejen til Espergærde ad Hornbækvej er blevet så trist nu, hvor markerne bliver bebygget« nævner en.⁹¹

Den udbredte forkærlighed for natur og landlige omgivelser understreges af, at en del ønsker at flytte længere ud på landet. Størsteparten er dog stadig tilfredse med de muligheder, der findes nu. Dog skal Espergærde næppe vokse meget mere, førend den umiddelbare nærhed til naturen, som en meget stor del af beboerne værdsætter så højt, risikerer at forsvinde.

Det er imidlertid ikke alene de grønne omgivelser, der tiltrækker og fastholder Espergærde beboerne. Der er generel tilfredshed med de faciliteter Espergærde som byområde byder på: forretninger, bibliotek, spisesteder og ikke mindst andre mennesker.

Stranden tiltrækker i godt vejr såvel lokale som udenbys. Carsten Møller fot. 1996.

Mange fremhæver således, bortset fra naturomgivelser, at det bedste ved Espergærde er dens karakter af nært samfund. En siger, at det bedste er, at Espergærde »trods de mange tilflyttere«, som han selv hører til, »har et provinsielt præg«. ⁹² Andre mener, at Espergærde har »et tæt, fortroligt miljø, men uden lille-byens snagen og snæversyn - man kender hinanden, men sidder ikke lårene af hinanden«. ⁹³ Da alt jo afhænger af øjnene, der ser, modsvares dette og lignende udsagn af de, omend få, der klager over bysladder - og omvendt, at byen er blevet for stor så ingen kender hinanden mere. Men generelt fremføres, at der er et godt medmenneskeligt miljø. Stedet, hvor man mødes, er ofte i Espergærdecentret, der af flere fremhæves som et af de bedste træk ved Espergærde: Det er et pænt center, hvor man selvfølgelig kommer for at handle, gå på bibliotek eller posthus, men så sandelig også for at mødes. »Hvis man keder sig en dag skal man bare gå en tur i Centret«, ⁹⁴ eller omvendt »hvis man ikke

Egebæksvang skov er i høj grad med til at karakterisere Espergærdeområdet, og hører til det, der ofte nævnes som det bedste ved Espergærde. Fra den gamle kystskrænt er udsigten over Øresund et ekstra gode for skovgæsten. Carsten Møller fot. 1996.

har lyst til at tale med nogen skal man ikke gå i Centret«. ⁹⁵

Kompromisbyen

Kombinationen af de traditionelle byfaciliteter, de overvejende positive sociale relationer og et vist udbud af fritidstilbud og frem for alt naturomgivelserne er det, der sammenlagt udgør Espergærdens lyksaligheder.

Dermed når vi frem til noget af det der, set ud fra denne undersøgelse, er et af kernepunkterne ved livet i et område som Espergærde. Det er hverken

land eller by - eller mere positivt: Det har både byens og landets fordele. En kalder ligefrem Espergærde - og lignende områder - for en kompromisby.⁹⁶

Der er forskellige synspunkter på, i hvor høj grad kompromisset er lykkedes for Espergærdes vedkommende. Men generelt lader det til, at forudsætningen for et vellykket resultat er, at balancen mellem de to elementer - by og land - holdes. Eller som én udtrykker det, det bedste ved Espergærde er, »at jeg (stadig) kan se skov og marker fra mine vinduer og alligevel kan bo tæt ved folk og bymæssige faciliteter«.⁹⁷

Men hvor svært det kan være, også for den enkelte person eller familie at beslutte sig til, hvad der er væsentligst for boligområdet, kan ses af en besvarelse, der nævner, at »familien savner et kulturhus, en biograf og et teater, altså en række byfaciliteter, men samtidig ønsker familien at flytte ud i naturen - på landet væk fra boligområder«⁹⁸ Sådanne modsatrettede ønsker, der ikke umiddelbart kan

Espergærde Havn nu præget af lystsejlere er et af samlingspunkterne i Espergærde. Carsten Møller fot. 1996.

forliges, ligger antagelig bag mange menneskers valg af kompromisbyen - forstaden - den ydre by.

Det er imidlertid ikke alle, der er tilfredse med kompromisset. De vil snarere have et »enten eller«. En kvinde ved allerede nu, at hun, når børnene flytter hjemmefra, vil flytte væk fra Espergærde. Men hun har endnu ikke besluttet sig til, om det skal være til et sted med mere natur - strand - »hvor man kan gå en ordentlig tur langs stranden«, eller om hun snarere skal flytte helt ind til København, »hvor der sker lidt mere«⁹⁹.

Et væsentligt træk ved beskrivelsen af livet i Espergærde er den geografiske placering i regionen, herunder især forholdet til København. Det er der delte meninger om. Nogle mener, at Espergærde ligger dejligt centralt både for Helsingør og Køben-

havn. »Det er hurtigt at komme til København«. Medens andre synes, at det er besværligt at komme til København. Det ser ikke ud til, at der er sammenhæng mellem synet på afstanden til København og besiddelse af egen bil. Det er snarere et spørgsmål om indstilling til at transportere sig. De, der mener, at det er nemt at komme til København, sætter ofte pris på at de alligevel ikke bor derinde. »Det bedste ved Espergærde er, at man kan bo uden for København og alligevel hurtigt være derinde - Det er en slags by og land i ét, det kan jeg godt lide«. ¹⁰⁰ En anden udtrykker samme ide lidt anderledes: »Det bedste er, at Espergærde ligger så tæt ved København, men alligevel så langt fra Byen«.

Træerne vokser ikke ind i himlen

På trods af en generel tilfredshed er der dog en række forhold i Espergærde, som deltagerne i undersøgelsen synes bør forbedres eller ændres. Mest fremherskende er de førnævnte problemer omkring den stadige udbygning af området. Derudover er der mange, der hæfter sig ved den tunge og/eller hurtige trafik, ikke mindst på Mørdrupvej, på Hovvej og på Strandvejen. Enkelte kommer med konkrete anvisninger på, hvorledes problemet kunne afhjælpes. Som f.eks. en, der foreslår, at der laves en afkørsel fra motorvejen direkte til industri-kvarterne bag Hovvej, så den tunge trafik ikke skal enten ad Mørdrupvej-Hovvej eller Hornbækvej-Hovvej.

Til de mere konkrete klagemål hører kritikken af lukningen af Espergærde Skolen, som mange er rigtig kede af, ikke mindst fordi der dermed også forsvandt nogle af de mødelokaler, som foreninger i Espergærde ofte lader til at mangle.

En biograf og en lille svømmehal »gerne spartansk« lyder det, står også på fleres ønskeseddel.

Mange kunne også ønske sig, at der var andre tilbud til de unge end ungdomsskolen, og - men det er næppe et rent Espergærdeproblem - der er i undersøgelsen flere, der klager over ventetiden på institutionspladser til børn.

Medens flertallet, som vi har set, på den ene eller anden måde er tilfredse med den kombination af land og by der findes i Espergærde, er der nogle få der ønsker sig et egentligt bycenter - et gammelt handelsmiljø - eller gammeldags butiksgader. En

enkelt savner simpelthen »bymæssighed«. Det er vel uopfyldelige krav i en by som Espergærde, og de samme personer lægger da også vægt på, at der er fredeligt og roligt »som man har brug for efter endt arbejdsdag«¹⁰¹, eller at det er et godt sted for børn at vokse op.¹⁰² Andre savner en anden form for bycenter - »et der ikke tømmes ved lukketid, men hvor der er aktiviteter, der giver genlyd også gerne ud over bygrænsen«. ¹⁰³ Her er der tale om et mere kulturelt center, som kunne opstå i forbindelse med det en gruppe er ved at forsøge at få sat igang i Søbækgård. Et sted der måske også kunne tilgode-se det behov, som nogle giver udtryk for: et sted hvor man kan mødes på tværs af alders- og interessegrupper.

Ganske få mener, at Espergærde er et snobbet eller småborgerligt sted, hvorimod andre mener, at der efterhånden er kommet for mange sociale tabere til Espergærde.

Hvis man spørger på socialkontoret får man at vide, at Espergærde i realiteten har langt færre tunge sociale tilfælde end f.eks. socialcentre inde i Helsingør. Imidlertid er huslejen i nogle af de nyere bebyggelser så høj, at det overvejende er bistandsklienter, der bor der. Det er antagelig disse forhold, der giver anledning til bemærkninger om sociale tabere.

I gennemgangen af de fejl og mangler Espergærde måtte have er der imidlertid grund til at fæstne sig ved, at der er rigtig mange, der slet ikke savner noget i Espergærde. Det er der forskellige årsager til nogle mener, at der er rigeligt med tilbud, andre at »der er jo alligevel så tæt til alt, koncerter, museer, selv om man skal transportere sig lidt«¹⁰⁴, eller udtrykt på en anden måde »det man har behov for kan man jo få »dækket« ind udenfor byen«. ¹⁰⁵ En kvinde understreger »vi ønsker ikke en storby her, så vi savner intet«. ¹⁰⁶

Espergærdeborgerne og Helsingør Kommune.

I slutningen af 1960'erne var der stor utilfredshed med, at Tikøb Kommune skulle slås sammen med Helsingør. Med mellemrum hører man stadig i det gamle Tikøbområde klager over at blive styret af den gamle købstad. I denne undersøgelse er der ikke direkte spurgt om dette, men ca. en tiendedel af besvarelserne anfører, at enten Helsingør Kom-

mune eller Helsingør Kommunes skatteprocent er det værste ved at bo i Espergærde. Af disse er det kun de allerfærreste, der overvejer ligefrem at flytte ud af kommunen. Så utilfredsheden er måske ikke så stor.

Et ægtepar, der flyttede ind i deres nuværende hus i 1950'erne, skriver ganske vist, at det værste ved Espergærde er, at den blev sluttet sammen med Helsingør Kommune, men fortsætter »Vi er fulgt godt med, hvad faciliteterne for borgerne angår, og det kan vel ikke nægtes, at det har haft positiv effekt på enkelte områder«. De kan ikke forestille sig at flytte i deres nuværende alder, men »har overvejet at flytte fra kommunen, men her er for rart at være«¹⁰⁷. Et andet ægtepar fortæller, at de ligeledes var sure over kommunesammenlægningen, men det var der jo ikke noget at gøre ved. Det var ærgeligt pludselig at stige så meget i skat, men de tænkte ikke på at flytte. Nu går det godt, og de

Rolighedsmoserne er et yndet rekreativt område, som Espergærde borgerne bruger meget. Carsten Møller fot. 1996.

er glade for kommunen. Konen er blevet kronisk syg, og de får i den forbindelse en meget fin service fra Socialforvaltningen.¹⁰⁸

Så mon man med disse to udtalelser og det forholdsvis ringe antal besvarelser, der beskæftiger sig med emnet in mente, kan konkludere, at for Espergærdens vedkommende er såret fra kommunesammenlægningen efterhånden groet sammen og har kun efterladt et mindre ar.

Et ar, der ind imellem strammer lidt, når man synes, det er for svært at råbe kommunen op m.h.t. de problemer flere ser i den stadige udbygning og trafikproblemerne.

Espergærde i 1990'erne - Et succesfuldt kompromis

Espergærde er, set med beboernes øjne, langt overvejende en succes.

Det bedste og vigtigste er, at der er skov, strand, marker og natur i umiddelbar nærhed af boligen. De fleste er tilfredse med det kompromis mellem land og by, som stedet byder på, mange mener endvidere, at Espergærde er centralt placeret i regionen og er glade for, at der generelt, rent menneskeligt, er et godt nærmiljø - uden at det, for de fleste at se, tager overhånd.

Espergærde er ikke et bosted, man vælger, fordi der er arbejde at få. Selv om der er mange arbejdspladser i selve området tager flertallet væk for at komme på arbejde. Det kan skyldes, at der ikke er overensstemmelse mellem de arbejdspladser der er, og den uddannelse, som befolkningen har. Under alle omstændigheder er det for mange Espergærdeborgere en selvfølgelig del af deres hverdag at pendle, selv om der er delte meninger om, hvor bekvemt det er at skulle transportere sig til arbejde. En del af pendlerne sætter ligefrem pris på, at der er fysisk afstand til arbejdet, så de rigtig kan føle sig fri, når de er hjemme.

Netop fordi de fleste har valgt at slå sig ned i Espergærde som en ren boligby beliggende i gode naturomgivelser er der udtalt utilfredshed med, at der stadig bygges virksomheder og nye boliger i området, idet den umiddelbare tilgang til grønne naturområder dermed hindres.

Espergærdefamilier lever, selvom en stor del af dem er tilflyttere, ikke et ensomt liv i den lille kernefamilie. Der bliver lagt overordentlig megen energi og tid i at omgås familie og venner. I det hele taget er de fleste i Espergærde forholdsvis travlt optaget i deres fritid, enten det foregår i hjemmene eller i foreninger, ude i naturen eller med kulturelle aktiviteter.

Der foregår meget såvel kulturelt som sportsligt og andet i Espergærde. Tilbuddene bliver flittigt benyttet. Alligevel søger en del af borgerne udenbys efter præcis det, de ønsker sig, og blandt disse er det de færreste, der synes, det er et problem, at skulle transportere sig for at få det rette tilbud.

De, der ikke deltager i det lokale foreningsliv eller ønsker at gøre en indsats lokalt, sidder ikke

nødvendigtvis ørkesløse hen, men gør ofte en indsats på andre felter.

De, der er meget aktive indenfor de lokale foreninger, der konkret har med trivsel i Espergærde at gøre, synes, at der kunne være lidt flere aktive. Men der er grund til at antage, at der er et potentielt blandt borgerne, der vil gøre noget aktivt når, eller hvis, der kommer projekter, de synes er vigtige, og som ikke andre gør noget ved.

Espergærdes borgere køber de fleste dagligvarer lokalt, men er ikke blege for at tage et andet sted hen for at få præcis, hvad de ønsker. Det lokale udbud og prisniveau matcher dog ofte forventningerne, og dermed forbliver størsteparten af handlen i området. Også hvad angår mere varige forbrugsgoder er Espergærde det fortrukne indkøbssted. Helsingør er det sted de fleste vender sig mod, når de ikke køber lokalt. Dernæst går strømmen syd på, alt efter varens art, ned langs kysten eller ind til selve Københavnsområdet.

Espergærdeborgere som helhed forsøger at følge nogenlunde med i de lokale begivenheder, enten i de gratis aviser eller i de »rigtige« lokalaviser. Mange ville gerne abonnere på Helsingør Dagblad, men synes det er for meget at ofre penge på flere daglige aviser. Derimod lader det til, at de eksemplarer, der rent faktisk sælges i området, er en god gammeldags omgangsavis, der går i arv til naboerne, måske endda i flere led?

Udenfor Espergærde siges det ind i mellem, at Espergærde p.g.a. de mange pendlere snarere vender sig mod København end Helsingør¹⁰⁾, eller at Espergærde vender ryggen mod Helsingør.

Mange Espergærdeborgere kender ikke til disse opfattelser og stiller sig undrende overfor dem. De er ifølge denne undersøgelse rimeligt tilfredse med Helsingør Kommune, og de bruger byen Helsingør i den udstrækning, deres behov kan opfyldes dér.

En stor del af Espergærdes borgere vælger bredt, og som det ser ud i denne undersøgelse, søger Espergærdeborgere ikke automatisk til Københavnsområdet som en alternativ moderby. Københavnsområdet er lige så lidt et fast valg som Helsingør. Som eksempel kan nævnes, at musikinteressede ofte vælger koncertlivet i Helsingør.

Det er ikke et led i denne undersøgelse at finde ud af, hvordan sådanne opfattelser er opstået, men

det kan tænkes, at de har deres udspring i de argumenter, der blev fremført i forbindelse med kommunesammenlægningen. Under alle omstændigheder er det udtalelser, der i bund og grund bygger på det gamle moderby - forstadsbegreb, hvor man i moderbyen forventer, at forstadsboerne naturligt vender sig mod centret for at få deres behov opfyldt.

Men, rent bortset fra, at mange behov kan opfyldes lokalt, føler Espergærdebøgerne ikke, at de vender ryggen til noget som helst, når de fra gang til gang nøje udvælger den lokalitet, hvor de mener, at deres forventninger kan opfyldes.¹⁰⁰

Mange slags Espergærde - Et mønster for de nye byer?

Hvor mange undersøgelser tager udgangspunkt i de hårde kendsgerninger såsom arbejdssted, fødested m.v., har valget her været at se, hvorledes beboerne opfatter og bruger området. Det skulle, foruden at fortælle om dagliglivet i Espergærde, også mere generelt bidrage til viden om livet i de nye byer, som er karakteristiske for vor tid.

De, der har beskæftiget sig med sådanne områder, har ofte kaldt dem forstæder ud fra betragtningen, at det især er boligområder, hvor beboerne må søge mange behov dækket i en egentlig by. Imidlertid har både de oprindelige egentlige forstæder og de nyere efterhånden fået så mange bymæssige faciliteter, at man har diskuteret, om de er ved at udvikle sig til egentlige selv bærende bysamfund.

For Espergærdes vedkommende kunne det traditionelle spørgsmål således være, om den var en forstad, enten til København eller Helsingør, eller om den er et selvstændigt lokalsamfund.

Set med beboernes øjne lader det imidlertid til at være et uaktuelt spørgsmål således at ville sætte etiketter på et geografisk område. Det væsentlige resultat af denne undersøgelse er, at der er flere måder at bruge og forholde sig til et område som Espergærde på, og at det især er på det mentale plan, at forskellene skal findes.

Vi så hvorledes afstanden til København blev opfattet dels som kort og dels som lang, samt at nogle af pendlerne syntes, at det er en belastning at skulle rejse hver dag, medens andre følte, at det var rart at have afstand til arbejdet. Tilsvarende frem-

gik det, at nogle synes, at det ville være rart at få flere faciliteter til området, medens andre var helt tilfredse med det, der allerede er.

Det er i det hele taget et meget broget billede, der viser sig, idet der ikke er én holdning til, hvad Espergærde er, eller til hvordan det er at leve i Espergærde.

I materialet kan der imidlertid findes tre forskellige mønstre. Det er mønstre, som er fremkommet ud fra talrige gennemgange af svarkemaerne og interviewene.

De samme mønstre kunne findes i lignende materiale fra Greve Museum. Sammen har vi derfor forsøgt at udarbejde tre mønstertyper, der kan belyse beboernes opfattelse af området og den deraf afledte brug. Det er vores opfattelse, at en sådan ny vinkel på de nye byer kan være med til at kaste mere lys over deres karakter og funktion.

Mønstertyperne er opstillet ud fra mange af oplysningerne i spørgeskemaet, men der er især lagt vægt på tre faktorer: det geografiske aktivitetsområde,¹⁰¹ holdningen til lokalområdet samt graden af engagement i det lokale foreningsliv. For at konstruere sådanne mønstertyper må der drages klare skel, hvor virkeligheden er mere kompliceret. Derfor vil der næppe findes en person, der passer fuldstændig til en af modellerne.

Type I føler sig som »rigtige Esperødder« og har størsteparten af deres aktiviteter i og omkring Espergærde. De vil principielt helst have, at deres arbejdsplads ligger lokalt, men kunne ikke drømme om at flytte fra stedet.

De fleste af deres venner og bekendte bor i området - ofte også slægtninge. De deltager ofte i det lokale foreningsliv over en bred front - ikke kun inden for de områder, hvor de personligt har aktuelle interesser. Det kan ofte være personer, der er født og opvokset i Espergærde, men også en del tilflyttere hører til denne gruppe. Gruppen har meget stærke positive følelser over for lokaliteten Espergærde, kun er der en tendens til, at de synes, at Espergærde er ved at blive for stor. Den stadige udbygning ændrer karakteren af det lokalsamfund, de ønsker at leve i. Med hensyn til forventningerne til de faciliteter, de ønsker deres lokalområde bør have, er gruppen delt: En lille del af denne type ønsker, at Espergærde skal have alle de tilbud som

en egentlig by har. En større del er dog i høj grad tilfreds med det, der allerede er i området, og de er ikke utilbøjelige til at mene, at de, der ønsker flere tilbud og faciliteter, snarere skulle bruge det, der er i forvejen.

Type II er mere regional. De bor i Espergærde, fordi der er en passende bolig, smukke naturområder i nærheden m.v. men føler sig ikke specielt knyttet til stedet. De hører til blandt dem, der egentligt synes, at det er rart, at der er afstand mellem hjem og arbejde. Deres bekendtskabskreds bor meget spredt, men alligevel aktiveres det sociale netværk ofte. Deres aktivitetsområde strækker sig ud over hele hovedstadsregionen, de har ikke noget imod at transportere sig, og de vælger (fritids-) tilbud, der interesserer dem, uanset hvor disse befinder sig geografisk.

Det er typisk for denne gruppe, at de gennemgående er meget positive overfor lokalområdet. Hvis der er noget de ikke bryder sig om, kan de let

Der bygges stadig i Espergærdeområdet. Her er det Hovgaardsparken på hjørnet af Hovgårdsvej og Hornbækvej på Tibberups gamle jorder. Carsten Møller fot. 1996.

flytte et andet sted hen, uden at det vil ændre deres levevis væsentligt. »Hvis der var noget, der var »værst« var vi flyttet forlængst«, lyder et af svarene. Denne gruppe har ofte valgt at bo et sted som Espergærde, fordi de ønsker at bo et sted, hvor der ikke foregår så meget, så der er fred og ro, når de kommer hjem, »Det er jo ikke en storby, vi har valgt at bo i«, lyder en af kommentarerne. Derfor har de kun få fordringer til faciliteter i området.

Type II er kun sjældent aktive i det lokale forningsliv, medmindre det drejer sig om emner indenfor deres specielle interesseområde eller er af betydning for f.eks. deres børns trivsel.

Type III minder umiddelbart noget om type I, idet de har størsteparten af deres aktivitetsområde, bekendtskabskreds og fritidsaktiviteter lokalt. De føler sig dog ikke knyttet til lokaliteten på samme måde som type I. De kunne principielt have bosat sig i lignende kvarterer næsten hvorsomhelst. Boligen er for denne gruppe udgangspunktet. »Her har vi jo vores hus/hjem« lyder det. Med boligen som udgangspunkt har mange efterhånden skabt sig et lokalt socialt netværk, som gør, at de føler sig hjemme på stedet. Denne gruppe ønsker, at de faciliteter, de skal bruge, ligger i lokalområdet, de er ikke tilfredse med, at det evt. findes et andet sted i kommunen. Det er også inden for denne gruppe, man finder klager over, at der er for langt til f.eks. Københavns fornøjelser eller modsat, at der ikke er landligt nok i Espergærde. I denne gruppe findes en del, der er negative overfor lokalområdet, men ofte ønsker de alligevel ikke at flytte, netop fordi de har knyttet sig til selve boligen. Denne type er kun sjældent aktive i det bredere foreningsliv, men kan godt være aktive i sager, der vedrører det lille lokalområde, hvor de bor.¹¹²

Disse typer er som sagt mønstertyper, og ingen enkelt person passer 100% til beskrivelsen. Som det ser ud i Espergærde, kan disse typer være naboer og komme udmærket ud af det med hinanden men de bruger og forholder sig til det samme lokalområde på helt forskellig vis.

Hvis det viser sig at holde stik også for andre områder, er det klart, at planlæggere og lokalpolitikere har svært ved at tilfredsstille de enkelte lokalområder. Hvis man f.eks. tilgodeser Type III med en svømmehal, vil Type II måske synes, at hallen er med til at ødelægge det smukke og rolige område, man har bosat sig i, og måske så flytte et andet sted

hen. Tilsvarende vil f.eks. oprettelse af lokale arbejdspladser kun tilfredsstille nogle af beboerne.

Det vil ligeledes have stor betydning for et lokalområde hvilken af typerne, der har majoriteten i området. Det vil f.eks. have virkning på, hvor omfattende det lokale foreningsliv vil blive, på hvilke krav der bliver stillet til kommunens service m.m..

Her er taget udgangspunkt i et veldefineret geografisk område. Ved at se på det »indefra«, med beboernes øjne, viste det sig, at det geografiske område, Espergærde, ikke er én type by - forstad eller lokalområde. At det derimod for nogle fungerer som en slags hjemstavn, for andre som et smukt og bekvemt udgangspunkt for et liv, der strækker sig ud over hele regionen, medens andre især betragter det som et sted, hvor deres hjem findes.

Espergærde har altså vist os et beboelsesområde, der er et kompromis mellem by og land, hvor folk slår sig ned for at bo og ikke umiddelbart forventer at finde arbejde. Og at det er karakteristisk, at mennesker med vidt forskellige forventninger til bostedets funktion bor dør om dør og bruger lokaliteten på forskellig vis. Det er, ud fra denne undersøgelse, min opfattelse, at netop sameksistensen af de forskellige holdninger til bostedet er en væsentlig faktor i hele billedet af udflytterbyerne.

Der skal selvfølgelig arbejdes videre med disse mønstertyper, førend det viser sig om ideerne her er bæredygtige for analyse af den side af det moderne storbyliv, der viser sig i udflytterbyerne. Imidlertid mener jeg allerede nu at kunne slå til lyd for, at man i moderne byforskning også tager sådanne mentale faktorer ind i undersøgelserne, idet man ellers kan få svært ved at forstå de sammenhænge, som de der bor i byerne, ser og handler ud fra.

Noter

- ¹ Begrebet forstad, som ofte i daglig tale bruges om de nye bebyggelsesområder, er ikke et veldefineret begreb og passer kun dårligt på de realiteter, som nutidens nye bebyggelser indebærer. En dansk definition lavet af statistiske hensyn fra 1911 lyder: »En bymæssig bebyggelse, der ligger i umiddelbar fortsættelse af en bykommunes bebyggelse, men i en anden kommune«. Rent bortset fra, at en sådan definition ikke fortæller noget om det funktionelle sammenhæng, som forstæderne og byerne indgik i, gør alene afstandsfaktoren denne definition ubrugelig for de nye bebyggelsers vedkommende. Poul Sverrild har i en spændende artikel i Fortid og Nutid 1992 hefte 4 s.237 ff, en diskussion af mulighederne for at definere begrebet forstad fagligt. Han når frem til at indkredse en definition, der »på den ene side baseres på kombinationen af erkendelsen af forstaden som produkt af industrialiseringen og dermed som et tidsbundet fænomen og på den anden side af dens funktion som overvejende boligområde og dermed dens afhængighed af en moderby ...« s.240. Denne definition indebærer at forstæderne med overgangen til det postindustrielle samfund vil være under afvikling, i takt med at der kommer flere lokale arbejdspladser og bymæssige faciliteter, og at pendlingsmønstret ikke entydigt vender sig mod en by, men er geografisk spredt. Peter Dragsbo (Fortid og Nutid 1993 Maj, s 57-8) ser snarere forstæderne som en »kombination af byvæksten og byens sociale og fysiske kvarterdannelse«, altså en fortsættelse af den opdeling i sociale og funktionsmæssige forskellige kvarterer, som allerede skete i de gamle byer, og sætter dermed spørgsmålstegn ved om man kan »definere forstaden som et tidsbundet byhistorisk fagbegreb«. I arbejdet med disse bydannelser eller boområder, som man måske med fordel kan kalde udflytterbyer er der imidlertid nogle faktorer, som jeg mener, bør inddrages i et forsøg på at indkredse, hvad der tales om: Det væsentligste træk er at en stor del af arbejdsstyrken arbejder udenfor lokalområdet og at lokaliteten, trods eventuel tilstedeværelse af lokale arbejdspladser og byfaciliteter, er et område, der - bl.a. p.g.a. planlægningens adskillelse af funktionsområder - også bærer præg af at være boligområder og at de ikke har et naturligt historisk betinget »gammeldags« bycenter.
- ² Ganske vist har forstæder i 1970'erne været behandlet bl.a. af etnologer, som et led i lokalsamfundsstudie-traditionen, som f.eks Åke Daun: Förotsliv, Stockholm 1974, samt Annette Vasströms artikler i Rambusch (red): Rødovre 1901- 1976. Også historikere har interesseret sig for de gamle forstæder og deres udvikling som f.eks J.E.F Hansen: Københavns forstadsbebyggelse i 1850'erne. Kbh 1977 Nørrebro. Hvis der derimod er tale om de senere tilkomne »forstæder«, der ligger længere væk fra centeret, er det først i 1980'erne, at historikere og kulturhistorikere kommer stærkere ind i billedet.
- ³ Unge etnologer holdt i 1983 et Nordisk feltseminar, der havde forstaden som emne. Resultaterne er offentliggjort i Nordnyt nr. 23 1985, men lader ikke til umiddelbart at have sat særlige spor i den faglige debat. Københavns Amtsmuseumsråd iværksatte f.eks et oversigtsarbejde over forstadsudvikling i Københavns Amt (Ena Hvidberg og Hannelene Toft:

Vestegnen, 1986 og samme Nordvestegnen, 1987). Desuden har de mange lokalhistoriske institutioner rundt i landet affødt en del litteratur også om forstadsområder. Som eksempel kan nævnes Peter Dragsbo: Forstæder i Esbjerg 1988, og Poul Sverrild, Lysthusbeboere - en forstad fødes 1988 samt den tidligere nævnte Forstaden - byens forlængelse - ny by - eller ?. Samt Lone Holden, Hvidovre mulighedernes land, Fortid og Nutid 1994. s.331 ff. Generelt kan siges, at historikerne arbejder med beskrivelser og analyser af udviklingen og urbaniseringen, medens etnologerne ofte tager udgangspunkt i de fysiske rammer, vi kan se idag, kombineret med studier på microniveau. Desuden har den moderne etnologis livsformsbegreb haft indflydelse på synet på forstæderne. Lone Holdens kombination af statistisk materiale og interviews peger i en ny retning, hvor den historiske tradition kobles med den etnologiske. I de seneste år er der tillige tilløb til et frugtbar samarbejde mellem de, der længst har beskæftiget sig med de ydre byer - planlæggere - og historikere samt kulturhistorikere, se f.eks Dansk byplanlaboratorie noter 28: Forstæder - bydannelser og byplaner, København 1994 og Niels Boye Groth og Johannes Møllgaard: Byplanlægning, kulturlandskab og livsformer, 1983.

- ⁴ Storbyen - a way of living, Nationalmuseet 1989
- ⁵ Undersøgelsen er et led i Helsingør Kommunes Museer arbejde med »De nye tider«, og arbejdet er blevet støttet af Statens Museumsnavn. En god inspiration har været at hente i det samarbejde, der foregik i den såkaldte »Forstadspulje« i 1992 samt i et nært samarbejde med Greve Museum. Jeg skal hermed takke de mange Espergærdeborgere, der har gjort sig den ulejlighed at udfylde det omfattende skema og har brugt tid på interviews. Uden deres aktive og positive medvirken kunne en undersøgelse af denne art ikke gennemføres. Af hensyn til den lovede anonymitet er her ikke nævnt navne fra spørgeskemaer eller interviews, ligesom jeg har bestræbt mig på, at ingen skal kunne genkendes i beskrivelserne. Desuden skal Per Christiansen, Christian Sørensen, Espergærde Centerforening og Espergærde Idrætsforening, Helsingør Kommunes Kultur- og Fritidsforvaltning, Helsingør Kommunes Tekniske Forvaltning, Socialcenter Espergærde og Helsingør Teaterkontor takkes for deres enestående venlige medvirken med at fremskaffe materiale og oplysninger.
- ⁶ Ekstrabladet 29.1.1962
- ⁷ Alene den mangfoldighed, som Espergærdes bebyggelse udviser såvel for de ældre som for de nye og nyeste bygninger, burde betinge, at der en dag bliver lavet en bred kulturhistorisk og bebyggelsehistorisk gennemgang af området. Her kan der kun blive lejlighed til at trække ganske få linier.
- ⁸ Anne Majken Snerup Rud: Egebæksvang sogneblad nr. 50, 1987 og H.K.M. årbog 1995.
- ⁹ Dispositionsplan for Tikøb Kommune 1947
- ¹⁰ Dispositionsplan for Tikøb Kommune 1947
- ¹¹ s.7 i Dispositionsplanens forudsætninger, Espergærde by, revision 1960, bilag I
- ¹² Peer Bruun og Per Christiansen udsendte i 1993 en beretning fra 1962, hvor Asger Bering gør rede for nogle af problemerne omkring et så storstilet byggeri. Beretningen bærer

præg af at være led i et sagsforløb, men giver et ganske godt billede af de mange brikker, der skal falde på plads inden byggeriet kunne gå i gang. I den særudgave af Birger Mikkelsen: Espergærde - et fiskerlejes historie, der udkom i 1994 i anledning af Per Christiansens 75 årsdag, giver Birger Mikkelsen også en skildring af byggeriets historie.

¹³ Asger Bering beretning s.5f

¹⁴ Interview med Per Christiansen

¹⁵ Interview med tidligere underdirektør i Larsen og Nielsen

¹⁶ Oplysning fra Christian Sørensen

¹⁷ 838

¹⁸ Interview med Per Christiansen, Asger Bering og den daglige leder af restauranten Ivan Melchior i Billedbladet d. 7. juni 1968.

¹⁹ HD 22.10.1968

²⁰ HD 26.10.1968

²¹ HD 26.10.1968

²² HD 23.11.1968

²³ HD 28.11.1968

²⁴ HD 29.11.1968

²⁵ HD 3.12.1968

²⁶ HD 10.12.1968

²⁷ HD 4.1.1969

²⁸ HD 6.2.1969

²⁹ HD 15.2.1969

³⁰ HD 17.2.1969

³¹ HD 1.3.1969

³² HD 20.3.1969

³³ HD 5.3.1970

³⁴ HD 28.4.1970

³⁵ Her er handlingsforløbet kun ganske kort gennemgået. Det ville være interessant i en anden sammenhæng at få analyseret de mange spændende aspekter, der var ved kommunesammenlægningen, nærmere.

³⁶ Nøgletal på postnumre 1995. Danmarks Statistik. 1995

³⁷ I 1992 indledte Helsingør Kommunes Museer en undersøgelse af dette, Helsingør kommunes næststørste beboelsesområde. Undersøgelsen blev påbegyndt med en række interviews med Espergærdeborgere. Det var fra starten under overvejelse at supplere interviewene med en spørgeskemaundersøgelse for at få et bredere grundlag for analysen. I 1989 iværksatte Helsingør Kommunes Museer en storstilet samtidsindsamling »Et døgn i Helsingør«. Det var et såkaldt folkeprojekt, som mere end 2500 personer i Helsingør kommune deltog i på flere forskellige niveauer. Til brug for projektet udarbejdedes dengang et såkaldt dagbogsskema. Det var et spørgeskema med åbne spørgsmål, der førte informanten gennem dagens forløb. Meddelelserne kunne selv vælge, om de ville skrive meget eller lidt om de forskellige gøremål og var frit stillet til at skrive om andet end det, vi spurgte om. Skemaerne blev forbløffende godt modtaget, og da vi fik dem retur, viste det sig, at de havde fungeret fint. Langt størsteparten var fyldigt og omhyggeligt besvaret og virkede troværdige. Med disse gode erfaringer i mente var det tillokkende at benytte en lignende fremgangsmåde i Espergærdeundersøgelsen. Årsagen til beslutningen om at udvide projektet med den ret

bekostelige og tidskrævende spørgeskemaundersøgelse, var, at der blev indledt et tættere samarbejde med Greve Museum, der har forstaden som speciale, og som derfor arbejder kontinuerligt med disse emner. Som processen skred frem, blev vi enige om, at det ville give såvel Greve- som Espergærdeundersøgelsen større perspektiv, hvis vi lavede to parallelle undersøgelser, som i højere grad muliggjorde sammenligning og konklusioner, som kunne bruges af andre. Til dette formål var et ensartet spørgeskema overordentlig velegnet. Der var på grundlag af interviewarbejdet udarbejdet spørgsmål dels til et spørgeskema og dels til et kortere interview, idet jeg havde forestillet mig, at et forholdsvis enkelt spørgeskema skulle følges op med korte personlige interviews. Vore drøftelser førte imidlertid frem til, at så godt som alle spørgsmålene kunne besvares i skemaformen. Da vi var enige om, hvilke spørgsmål vi sammen og hver for sig ville have med, overtog Greve Museum det enormt store arbejde med at udforme skemaet såvel sprogligt som grafisk. Spørgeskemaet var udformet med åbne spørgsmål, hvorved meddelelserne selv kunne vælge, hvorledes de kunne og ville besvare dem. Besvarelsen af de ca. halvhundrede spørgsmål giver oplysninger om bl.a. aktivitetsfelt, omgangsform, fritidsliv, medievaner og holdning til boområdet. Ved udsendelsen af skemaerne var det ikke hensigten at få et repræsentativt

udvalg i socialgrupper eller lignende. Derimod blev der forsøgt at få undersøgelsen til at være geografisk dækkende. Det geografiske område der, i Helsingør Kommuneplan 1989-2001, regnes som Espergærde, er taget med i undersøgelsen. Dog blev industriområderne udeladt, da det drejede sig om beboernes opfattelse af lokalområdet. Tillige blev Skotterup udeladt, da dette område ikke i daglig tale opfattes som hørende med til Espergærde.

Tilbage blev syv områder:

Kofod Ankersvej området: 1100 boliger, 2470 personer

Tibberup: 550 boliger, 1430 personer

Mørdrupområdet: 850 boliger, 2300 personer

Søbækgårdområdet: 800 boliger, 1450 personer

Gammel Espergærde: 650 boliger, 1700 personer

Grydemosen: 400 boliger, 980 personer

Grænserne mellem områderne var, som de er i kommuneplanen, og de statistiske oplysninger fra denne blev brugt som udgangspunkt.

I hele Espergærde var der i 1989 således ca. 4500 boliger, hvoraf de ca. 100 lå i Skotterup, som ikke er med i undersøgelsen, d.v.s. at der var et grundlag på ca. 4400 boliger, som i dette tilfælde blev sidestillet med husstande. Det totale indbyggerantal var på samme tidspunkt ca. 10.500, hvoraf de ca. 250 boede i Skotterup, ialt altså ca. 10.250.

Efter at tallene for Skotterup således var fratrukket, blev hvert delområdes boligantal sat i procent af hele områdets boligantal. Og der blev uddelt et antal spørgeskemaer svarende til denne procentsats i hvert delområde. De enkelte husstande blev udvalgt tilfældigt i vejviseren.

På denne måde blev der uddelt ca. 800 skemaer. Hvert skema var nummereret, således at man når det returneredes kunne se hvilket område skemaet kom fra, selvom det blev besvaret anonymt. I det følgende vil skemaets nummer referere såvel til skemabesvarelser, som til evt. uddybende interviews med de pågældende.

Derudover blev der uddelt ca. 100 skemaer til personer, der i 1989 deltog i Et døgn i Helsingør. Denne del af undersøgelsen skulle være med til at vise, om der var særlige forhold, der gjorde sig gældende for de, der deltog i denne folkeindsamling.

Derudover reserveredes ca. 100 skemaer til dem, der måtte ønske at deltage. Da undersøgelsen ikke var lagt an på at være statistisk, anså jeg, at det ikke kunne sløre resultaterne, at der for de sidste 200 skemaers vedkommende ikke blev taget de samme forholdsregler for at få skemaerne spredt ligeligt i området.

Der kom mere end 200 skemaer retur, hvoraf ca. 2/3 fortalte om to personer. Det vil sige, at der var oplysninger om ca. 300 Espergærdeborgeres dagligliv. De 196 skemaer, der kom retur inden den angivne frist er taget med i de talmæssige opgørelser, medens alle besvarelser er inddraget i de mere kvalitative aspekter.

Skemaerne var som hovedregel meget omhyggeligt udfyldt, så det er et meget fyldigt materiale, der hermed indgår i Espergærdeundersøgelsen, som kan danne baggrund for flere rapporter end denne.

Fordelen ved de åbne ustrukturerede spørgeskemaer var, at informanterne kom bedre til orde. Ulempen var, at bearbejdningsfasen var meget tung, og at langt fra alle svarene kunne sættes på målbare parametre. Det skal indrømmes, at i bearbejdningsfasen dukkede ønsket om et egentligt statistisk skema op mere end én gang. På den anden side viser svarene, at spørgsmålsstillernes fantasi aldrig kunne have taget højde for den variationsrigdom, som kom til udtryk i den valgte spørgeform.

Sideløbende med bearbejdelsen af spørgeskemaerne blev enkelte af informanterne udvalgt til et telefoninterview med udgangspunkt i deres besvarelser af skemaet. Disse interviews viste sig at være overordentligt frugtbare.

³⁸ Nøgletal på postnumre 1995 Danmarks Statistik

³⁹ Helsingør Kommunes Udviklingsafdeling

⁴⁰ Oplysning fra Poul Sverrild, Hvidovre kommunes lokalkiv.

⁴¹ 163

⁴² 413

⁴³ 839

⁴⁴ 127

⁴⁵ 655

⁴⁶ 218

⁴⁷ 267

⁴⁸ 9

⁴⁹ 437

⁵⁰ Foreningsregister på Kultur- og Fritidsforvaltningen.

⁵¹ 892

⁵² 487

⁵³ 225

⁵⁴ 712

⁵⁵ 267

⁵⁶ 95

⁵⁷ 832

⁵⁸ 794

⁵⁹ 892

⁶⁰ 833

⁶¹ 158

⁶² 168

⁶³ 588

⁶⁴ 243

⁶⁵ 787

⁶⁶ 43

⁶⁷ 336

⁶⁸ 570

⁶⁹ 582

⁷⁰ 83

⁷¹ 5

⁷² 7

⁷³ 582

⁷⁴ 127

⁷⁵ 158

⁷⁶ 205

⁷⁷ 127

⁷⁸ 2

⁷⁹ 163

⁸⁰ 128

⁸¹ 249

⁸² 837

⁸³ 540

⁸⁴ 168

⁸⁵ 533

⁸⁶ 3

⁸⁷ 837

⁸⁸ 487

⁸⁹ 216

⁹⁰ 83

⁹¹ 773

⁹² 95

⁹³ 320

⁹⁴ 205

⁹⁵ 267

⁹⁶ 217

⁹⁷ 858

⁹⁸ 772

⁹⁹ 217

¹⁰⁰ 834

¹⁰¹ 800

¹⁰² 278

¹⁰³ 892

¹⁰⁴ 712

¹⁰⁵ 139

¹⁰⁶ 5

¹⁰⁷ 716

¹⁰⁸ 163

¹⁰⁹ Lars Birch Andreasen og Henrik Jochumsen, Kulturbilleder fra Helsingør, 1993, p. 13

¹¹⁰ Nogle gange, når den type udtalelser falder, forveksles byen Helsingør med kommunen Helsingør. At man måske ikke bruger byen så meget betyder ikke nødvendigvis, at man ikke deltager i kommunens liv. Måske er der en tendens til at glemme, at når borgerne i f.eks. Espergærde, Hornbæk eller Tikøb gør en aktiv indsats i lokalområdet, så er det også at gøre en indsats for - omend en del af - Helsingør Kommune ?

¹¹¹ Udgangspunktet er begrebet aktivitetsfelt, som er udviklet af den svenske etnolog Börge Hansson. Her er det imidlertid brugt især med henblik på det geografiske felt, indenfor hvilket personer frivilligt vælger at bevæge sig. Det vil sige at arbejdsmæssig pendling her ikke kommer i betragtning.

¹¹² Disse mønstertyper ser ikke umiddelbart ud til at kunne sammenholdes med de traditionelle socialgrupper. Heller ikke med de livsformer, som i de senere år har været udgangspunkt for megen etnologisk forskning. Jeg skal ikke postulere, at der ikke ved nøjere bearbejdning kan findes paralleller, men indtil videre er der som sagt ikke meget, der tyder på det. Det kan skyldes at livsformsbegrebet er teoretisk konstrueret med udgangspunkt i menneskers forhold til arbejde og fritid, medens disse mønstertyper dels tager udgangspunkt i menneskers forhold til deres bosted, og dels er konstrueret på grundlag af empirisk materiale. Med udgangspunkt i livsformsbegrebet kombineret med aktivitetsfeltetsbegrebet har Johannes Møllgaard indraget det rumslige aspekt. Han introducerede dertil begreberne domicil og domæne, som henholdsvis betegner de områder, hvor en livsform føler sig hjemme, f.eks. boligen eller hele boligområdet, og de ofte geografisk spredte områder, som en livsform sætter sit præg på og derfor er i stand til at beherske, så andre føler sig fremmede. Disse begreber blev med stort held brugt til en analyse af købstaden Skive såvel historisk som nutidigt. (Johannes Møllgaard: Byens sociale geografi. 1984) Ved starten af denne undersøgelse var det ventet, at disse begreber kunne tages i anvendelse, men da undersøgelsespersonernes færden som sagt ikke ser ud til at rubricere sig i forhold til livsformerne har det følgelig ikke været muligt at anvende disse begreber i denne sammenhæng. I 1986 gav Ena Hvidberg og Annette Vasström en skitse til hvorledes en etnologisk tilgang til byforskning kunne være. De tog bl.a. udgangspunkt i begrebet monopolby og drog livsformsbegrebet samt domæne og domicil ind i analysen også af forstaden. De måtte, lige som i dette tilfælde, konkludere at m.h.t. efterkrigstiden kan det »være vanskeligt at fastholde begreberne domæne og domicil« (s. 46 Arv og Eje 1986-79)

Egebæksvang Kirke

Af Anne Majken Snerup Rud

En eftermiddag i 1973 sprang en mand af cyklen ud for Egebæksvang Kirke. »I må s'gu ikke rive den ned«, råbte han til håndværkerne, der stod uden for kirken. Cyklisten hørte på ingen måde til kirkens faste gæster, alligevel holdt han så meget af den, at han tog sig tid til på vej hjem fra arbejde at protestere mod en nedrivning. Det var dog bare en længe planlagt ombygning, der var gået i gang.

Episoden viser, at den lille kirke med tårnet »den forkerte vej« for mange er et kendt og elsket indslag i Strandvejens landskab.

Cyklisten på fotografiet fra 1894 (side 48) har haft et helt andet syn for øje. Der hvor kirken ligger nu, var en åbning i Egebæksvang skov. Syd for lysningen lå et hegnsmands hus med tilhørende marker. Nord for området lå fiskeskipper Jakob Aanonsens beboelseshus. På det tidspunkt, hvor den sortklædte herre cyklede på dette stykke Strandvej, var der planer om, at der skulle bygges en kirke her. Det havde der imidlertid været talt om så længe, så det sikkert kun var de mest ihærdige, der stadig troede på, det skulle blive til noget. Beboerne langs kysten måtte søge til Tikøb, hvor sognekirken lå.

Tikøb Sogn

Sognet, der i 1850 havde 6000 indbyggere, omfattede området svarende til den nuværende Helsingør Kommune, selve købstaden undtaget. Det var et af landets mest vidtstrakte sogne. Hovederhvervene var landbrug, fiskeri samt skovbrug. Byen Tikøb lå midt i det landområde, der strakte sig i en kreds uden om de store skove og overdrev som lå rundt om Helsingør by. Sognet var meget stort, så selv om Tikøb lå centralt, var kirkevejen lang, især for befolkningen ved kysterne. Bønderne havde heste og vogne til deres rådighed, det var en forudsætning for at dyrke jorden og afsætte varerne. Fiskerne havde ikke brug for kørsel i det daglige. Deres arbejdsredskaber, båd og net, kunne ikke bruges til søndagstransporten til kirke. Derfor måtte de ligesom husmænd gå den lange vej til kirke.

Egebæksvang Kirke fotograferet i 1902. På den endnu ikke tilvoksede kirkegård står Carl Emil Baagøes gravsten på den oprindelige plads.

Hornbæks indbyggere var de første, der tog fat på at løse problemet. Efter kun at have haft kapel, fik de i 1737 en kirke, hvor sognepræsten eller hans kapellan kunne komme og holde gudstjeneste. Siden fulgte Hellebæk, og i 1887 blev Hornbæk-Hellebæk udskilt som selvstændigt sogn.

Det åndelige røre, der i sidste halvdel af 1800-tallet gik over landet, kom også til Tikøb Sogn. Især havde Luthersk Mission og Indre Mission en god arbejdsmark her. Der blev dannet flere missionskredse med tilknytning til de to missionsforeninger. Sognepræsten, H.G. Kaae prøvede omkring 1870 at modvirke Luthersk Missions Forening, der var meget aktivt i sognet. Det lykkedes ham langt fra. Bevægelsen vedblev at være stærk. I 1870 byggede Luthersk Mission et missionshus i Skotterup og i

Strandvejen i Espegærde før Egebæksvang Kirke blev bygget. Fotograferet 1894. Fotograf i Bent Waagepetersens samling.

1904 et i Gurre. Også Indre Mission havde mange tilhængere. I Tikøb mødtes de blandt andet til forsamlinger hos skrædder Petersen. I aviserne fra denne tid var der jævnligt annoncer om gudelige forsamlinger, missionsmøder m.m. i området. Kaas afløser, pastor Johan Carlsen, var af indremissionsk retning og styrkede Indre Missions arbejde på egen hånd. Han inviterede således ofte kendte missionsnære til at tale i Tikøb Kirke. I 1897 fik Indre Mission et missionshus i Tikøb. Selvom det var to missionsretninger, der var de stærkeste i sognet, var der nogle, der følte sig mere knyttet til den grundtvigske retning. De byggede i 1890'erne et forsamlingshus i Mørdrup, hvor der ligeledes kom en grundtvigsk friskole. Det var altså langt fra et »dødt«-sogn i religiøs og åndelig henseende.

Befolkningen i sognets østre del, der boede længst fra sognekirken, havde flere muligheder for at tilfredsstille en religiøs trang. Dels var der mange gudelige forsamlinger hos private og i Missionshuset i Skotterup, dels holdt sognepræsten lejlighedsvis gudstjeneste i Missionshuset og i Egebæksvang. Men der var dog stadig kirkelige handlinger, hvor man nødvendigvis måtte tage til Tikøb. Tømrermester Hans Arp, Espegærde, fortalte i 1966 om, hvorledes en begravelse gik for sig i 1880'erne, inden kirken på kysten blev bygget:

»I min tidligste barndom var det endnu skik, at man ved begravelse, som forøvrigt altid foregik fra

hjemmet, bar den afdøde (sort kiste) til det tidligere byskel, og der anbragtes på en åben arbejdsvogn hvorefter turen gik til sognekirken i Tikøb. I den forbindelse kan nævnes, at lejets voksne befolkning - ved bedemand - var indbudt til frokost og efter begravelsen til middag i hjemmet, samt at det var nævnte bedemands hverv, som kusk på ligvognen, at køre i spidsen for vogntoget.»

Selvom dagen sikkert har været ganske gemytlig for de af deltagerne, der ikke var alt for tæt knyttet til afdøde, var det dog en lang tur - og temmelig bekostelig med de lejede vogne. Så der var brug for en folkekirkelig bygning i området, og det var myndighederne klare over.

Da pastor Carlsen tiltrådte, måtte han således forpligte sig til at holde gudstjeneste i et eventuelt kommende kapel i sognets østre del. Det skulle ske, når Hornbæk-Hellebæk Sogn blev udskilt, og Tikøb-embedet således ophørte med at have pligter på Nordkysten.

Det er muligt, at de kirkelige myndigheder, der så med misfornøjelse på de ikke-folkekirkelige religiøse bevægelser, håbede et kapel ville dæmpe op for disse bevægelser. Det fortælles der ikke noget om, men vi ved, at pastor Carlsen umiddelbart efter Hornbæk-Hellebæk Sogns udskillelse tog initiativet til at få oprettet et folkekirkeligt kapel i Tikøb Sogns østre del.

Pastor Carlsen indkaldte til et offentligt møde den 30. november i Snekkersten Skole. I en fin lille protokol med titlen »Skotterup Capel« er mødet udførligt refereret:

Aar 1887, d. 30 November var af Sognepræsten for Tikøb Pastorat J. Carlsen indvarslet et Møde i Snekkersten Skole til at tage under Overvejelse Spørgsmaalet om et kapels Opførelse i Sognets østre Deel. Alle Byerne langs Kysten og de 3 ved den parallelt liggende Byer, Rørtang, Mørdrup og Tipperup vare stærkt repræsenterede. Paa Forslag af Sognepræsten valgtes Strandfoged Jonassen af Snekkersten Til Ordstyrer ved Mødet.

Som da Sognepræsten udtalte sig om Sagen og sin stilling til samme:

Kaldt i 1884 til Sognepræst for Tikøb, Hornbæk og Hellebæk Pastorat var han efter sit Kaldsbrev forpligtet til at forrette fuld Kirketjeneste paa Aarets Søn- og Helligdage i et kapel i Sognets Østre

Deel, naar et saadant blev bygget efter at det samlede Pastorat maatte blive delt i et søndre Pastorat (Tikjøb) og et nordre (Hornbæk, Hellebæk) efter den entledigede Formands Død. Idet Carlsen nu var Præst, maatte han anse Tidspunktet for et Kapels Opførelse for kommet, og han havde derfor sammenkaldt Mødet for at det maatte blive klaret, hvorvidt et Kapel ønskedes opført og hvad der til dette Maal kunne gøres. Om ønskeligheden af et Kapels Opførelse saa han et vidnesbyrd i den talrige Forsamling og når der da skulle overvejes, hvorledes et Kapel skulle opføres, maatte han formene at dette Spørgsmaal stod i nøjeste Sammenhæng med Spørgsmaalet om HVOR det skulle opføres. Som der kun kunde blive tale om et Punkt i een af de 2 Linnier: Land- og Kystlinien maatte han hævde at Kystlinien maatte have Forrangen først og fremmest af Hensyn til at den talrige Fiskerbefolkning, der ingen Finantsmidler eje, særligt havde været ugunstigt stillede ved Forbindelsen med Tikjøb Kirke og dernæst af hensyn til at man paa Kysten havde udsigt til at faa ved Forstvæsenets Velvilie Byggegrund og Plads til Kirkegaards Jorden.

Til disse Udtalelser sluttede Dirigenten sig med den varmeste udtalelse af at Savnet af et Kapel kun altfor længe og almindeligt var følt, og naar der skulle spørges om Stedet for Kapellet maatte han ganske slutte sig til Sognepræstens henvisning til et Kirkepunkt paa Kysten, bestemtere ved Skotterup. Han stillede derefter et Spørgsmål til Forsamlingen: Skal der arbejdes for et Kapels Opførelse i denne Deel af Sognet og skal Stedet for dets Beliggenhed være ved Skotterup? Til dette sluttede Forsamlingen sig - at se til Enstemmigt, idet ingen rakte Hænderne op ved Kontraproven.

Efter Sognepræsten derefter havde angivet, hvorledes han tænkte sig Midlerne til Kapellet opførelse skaffede til Veje, stillede Dirigenten dernæst det Forslag: At Forsamlingen udvalgte en Kommite til Iværksættelse af Sagen, hvilken Kommite han foreslog skulde bestaa af 1 Mand af hver By, altsaa 6 i Forening med Sognepræsten. Da dette Forslag ligeledes antoges, udvalgte Forsamlingen ligeledes 6: Strandfoged Jonassen for Snekkersten Fisker J. Aanonsen for Skotterup Tømrer N. Andersen for Espergærde

Gaardejer Mauridsen for Tipperup
 Gaardejer H. Johansen for Mørdrup
 og gårdejer P. Mortensen for Rørtang
 hvorefter Sognepræsten sluttede Mødet med Salmen: »Alt staar i Guds Faders Haand« at som sagen nu var givet Mennesker i Hænde, vi vilde give den i Guds Faders Aand.

J Carlsen N. Andersen
 C. Mauritzen J. Aanonsen
 P. Mortensen J Jonassen
 H. Johansen

(Udskrift af forhandlingsprotokol. LBM 1987).

Annonce i Helsingør Avis 26. juli 1891.

Til Fordel for Opførelsen af
et Kapel i Egebæksvang
 afholdes Søndagen den 26de og Mandagen
 den 27de Juli paa Festspladsen i Egebæksvang
 en stor Fest
 med Bazar, Tombola, Roulette osv.

Paa Festspladsen findes Konditor, Restaurationer, Blomster, Frugt- og Cigarudsalg, som Alt betjenes af Festsomiteens Damer og Herrer.

Festen begynder begge Dage Kl. 4.

— Kl. 4—7 (begge Dage) Hornmusik under Hr. N. P. Hansens Ledelse.
 — 5 (første Dag) Foredrag af Hr. Pastor Carlsen fra Tikjøb.
 — 6 (anden Dag) Foredrag af Hr. Herrer W. Willumsen fra Snekkersten.
 — 8 Balanceløb med Rugler, Gællemandløb og Rasteklatring.

Kl. 7—3 Dans i det store Dansetelt.

Dansen ledes af Komiteen, og Indtægten tilfalder udelukkende Festsøfjen.
 (Garberobe findes i Danseteltet).

— En ny, smukt udstyret Carroussel samt Kraftprøve og Skude- indretning m. M. findes paa Festspladsen, som bliver smukt dekoreret og om Aftenen festligt belyst.

— Adgangsøgen til Festspladsen sælges ved Indgangen a 25 Øre for Børne og 10 Øre for Børn.

— Dansen betales særskilt. —

For Næstlige Wienkande, deriblandt et Møstet, Skanlet af Marinematet Baagø, og en Baadmodel af Baadbygger Lauritz Svendsen, bortlobbes.

Komiteen.

Gaver til Festen i Egebæksvang
 modtages fremdeles af undertegnede Damesomitee.

Henriette Amtholb, Bredersgade	Karen Aanonsen, Strand, Espergærde	Ida Baagø, Rindø, Snekkersten
Kathinka Beamer, Røjlsvej 12	Pastorinde Carlsen, Tikjøb Kirkegaard	
Marie Seelundsen, Gade, Snekersten	Margrethe Hansen, Gade, Snekersten	Marie Johansen, Bredersgade, Mørdrup
Dorthea Rørthsen, Snekersten, Tipperup	Oline Mortensen, Bredersgade, Mørdrup	Elise Segelde, Bredersgade
Sophie Stilling, Gade, Snekersten	Julie Tegner, Bredersgade, Snekersten	Caroline Wedell-Webellborg, Bredersgade, Snekersten

Således startede de 11 års arbejde, der skulle ende ikke med et kapel i Skotterup, men en kirke i Espergærde.

I november måned, da dette møde blev holdt var der forholdsvis roligt i sognets østre del. Sommergæsternes sæson var slut, beboerne atter sig selv.

De levede, som man altid havde gjort, og tjente til det daglige brød ved henholdsvis landbrug og fiskeri. Men det var et område i forandring.

De tre landsbyer inde i landet mærkede det vel knapt endnu. Men på kysten var »de nye tider« i frembrud. Det var bl.a. landliggerne, der bragte det nye til kysten. I sommertiden kom velhavende byboere og lejede sig ind hos fiskerne. Familien selv flyttede på loftet eller ud i et udhus, og overlod herskaberne deres egne stuer.

Mange af gæsterne fik lyst til at bo lidt mere bekvemt i eget hus. Blandt de første sommervillaer på kysten var Mary Hill, der blev bygget i 1848. Efterhånden kom der flere sommervillaer til, og de kom i høj grad til at præge egnens bebyggelse.

Da kirkesagen tog sin begyndelse, var denne turisme allerede et integreret led i kystens livsrytme og økonomi. Hvert forår blev husene sat i stand for at stå klar til sommerens rykind.

Sommergæsterne var velhavende folk og de gav et godt tilskud til fiskerlejets økonomi. Foruden at betale huslejen, købte de forskellige fornødenheder lokalt. De der havde eget hus, gav arbejde til håndværkere, gartnere o.s.v.

Hvordan de højborgerlige, især københavnske familier tilbragte deres sommerliv og hvordan deres syn på de fattige, men pittoreske fiskere var, kender vi fra utallige erindringer. Vi er derimod knapt så velforsynede med oplysninger om, hvorledes den lokale befolkning så på landliggerne og deres anderledes livsstil. Vi ved imidlertid, at der blev regnet med sommergæsternes økonomiske hjælp til kirkens opførelse. I den retning havde landliggerne få år før været særdeles aktive i indsamlingen til en havn i Espergærde. Og initiativtagerne til kirkesagen blev da heller ikke skuffede i deres forventninger til landliggernes offervilje. Det var ikke, fordi landliggerne var specielt »gode« mennesker. De tilhørte blot en samfundsgruppe, der i en tid uden megen offentlig forsorg, havde det som led i livsstilen at yde en del velgørelse. For det patriarkalsk ind

Carl Emil Baagø i sit atelier i "Villa Mindebo" Snekkersten. Baagø var medlem af komiteen. Indtil 1895 varetog han regnskaberne og under byggefesten var det ham der sørgede for kontakten til arkitekten. Udsnit af udateret fotografi.

stillede borgerskab var hjælp til »den værdigt trængende« en naturlig ydelse.

Komiteen til opførelsen af et kapel i Egebæksvang

Efter det offentlige møde i Snekkersten Skole, hvor komiteen blev nedsat, tog den fat på arbejdet med at skaffe en kirkebygning. Begivenhedernes gang kan tildels følges i en lille protokol, som pastor Carlsen førte over mødeaktiviteterne.

Ved det næste møde, der er refereret, var byggestedet blevet ændret til Espergærde, hvor skovvæsnet kunne tilbyde lysningen nord for hegsmændshuset.

Der blev dannet indsamlingskredse i hver by. Bidragyderne kunne tegne sig for jævnlige bidrag el-

ler give et beløb een gang for alle. Indsamlingen startede fint. Allerede den 10. juli 1888 kunne der indsættes 200 kr. på en bankbog. Kapellet og forholdene omkring det blev diskuteret på mange møder i de kommende år. Som det fremgår af referaterne i aviserne, skete det ikke uden sværdslag. Men komiteens medlemmer arbejdede videre. Pastor Carlsen skulle dog aldrig komme til at se værket fuldført. Den 11. august 1892 døde han. Hans afløser Peter Emil Blume gik ind i sagen med friske kræfter.

I et af de første komitemøder, som den nye sognepræst var med til, deltog også en mand, der skul-

le få stor betydning for det videre arbejde, grosserer Selgen Sthyr. Grosserer Selgen Sthyr, der boede i København, var medejer af det store handelsfirma Sthyr og Kjær, og havde interesser i en række andre firmaer. Han var tillige aktiv i socialt og filantropisk arbejde. Hans engagement i Egebæksvang Kirke faldt i tråd med hans øvrige virksomhed. Grosserer Sthyr's broder, Hans Valdemar Sthyr, der var biskop, blev i 1897 minister for kirke og undervisning. Om denne personlige forbind-

Komiteens opråb ca. 1891. Kirkens arkiv.

Undertegnede Komitee, der er udmeldt af Tikjøb Sogns østre Del til at skaffe denne Del at Sognet en egen Kirkebygning, tillader sig tillidsfuldt at henvende sig til Medkristne om Hjælp til Fuldførelse af Denne Sag. Idet en Deling af det tidligere Tikjøb—Hornbæk—Hellebæk Pastorat nu er sket, og Sognepræsten for Tikjøb derved har faaet ikkun een Kirke (den i selve Tikjøb By, er Tidspunktet for et Kapels Opførelse i dette udstrakte Sogns østre Del kommet; Beboerne her, navnlig den talrige Fiskerbefolkning langs Sundet (Snekkersten, Skotterup og Espergjærde), have en Kirkevej af fra 1 til 1½ Mil, og paa Grund af fuldstændig Mangel paa Befordringsmidler, have disse været saa godt som afskaarne fra at søge Sognekirken. De lejlighedsvis Prædikentjenester i Snekkersten Skole og i Egebæksvang Skov have ikke kunnet afhjælpe Manglen af et eget Kirkehus til Menighedsopbyggelse og til Udførelse af alle kirkelige Handlinger. Det vil være indlysende, at uden Haab om kraftig Hjælp andet Steds fra, turde vi ikke skride til Iværksættelse af det os overdragne Hverv, men ligesom der af Regeringen er givet os fri Byggegrund og Kirkegaard's-Plads i det skønne Egebæksvang og Løfte om Tilskud fra Kirkeministeriet, nære vi det Haab, at ikke blot Beboerne af det tidligere Tikjøb—Hornbæk—Hellebæk Pastorat, men ogsaa Andre med Hjærte for Guds Rige ville række os Broderhaand i Jesu Navn.

P. E. Blume,
Provst og Sognepræst for Tikjøb.

Vilh. Hansen,
Fisker, Snekkersten.

N. Andersen,
Tømremester, Skotterup.

J. Aanonsen,
Kvaseskipper, Espergjærde.

C. Mouritsen,
Gaardejer, Tipperup.

H. Johansen,
Gaardejer, Mørdrup.

P. Mortensen,
Gaardejer, Rørtang.

Carl Baagøe,
Marinemaler, Snekkersten.

delse mellem en af kirkens velgørere og ministeren for området har haft betydning for sagens gang, melder arkivalierne intet om. Man har dog lov at forestille sig, at grosserereren har søgt at påvirke broderen under mere private former.

I alle tilfælde kom der nu for alvor gang i bestræbelserne. Der blev sendt brev til Kirkeministeriet om at genoptage sagen, og pastor Blume og grosserer Sthyr var hos ministeren for personligt at fremlægge tegningen og overslag over omkostningerne.

På dette tidspunkt var arkitekt Ludvig Knudsen kommet ind i billedet. En tidligere arkitekt havde fået sin betaling for det udførte arbejde, men det var Ludvig Knudsen, der kom til at tegne det endelige forslag.

Det var ikke helt lige til at tilfredsstille ministeriets krav. Der måtte sendes flere nye tegninger ind. Blandt andet ankede myndighederne over bygnings størrelse. De mente, at kirken ville blive for lille.

Arkitekt Knudsen gjorde sig store anstrengelser for at overbevise om, at kirken ville blive stor nok. På en lap papir, der findes i kirkens arkiv, har man opregnet antallet af siddepladser i forskellige kirker samt i Skotterup Missionshus. Endvidere tog han kontakt med sognepræsten i Ordrup, hvor der var en lokal befolkning på 4-5000 og lige så mange sommergæster.

I det kommende Egebæksvang kirkedistrikt regnede man med en befolkning på 2000 og omkring 1000 sommergæster. Da Ordrup Kirke og den projekterede kirke rummede lige mange siddepladser, mente Ludvig Knudsen nok, at Egebæksvang Kirke »maa for lang Tid kunde gjøre Fyldest«. Han advarede imod at give ministeriet alle oplysningerne. »Maaske er det ikke saa heldigt at oplyse«, hvor mange siddepladser, der rent faktisk var i Skotterup Missionshus, »da man maaske kan tage Anledning til at raissonnere saaledes, at naar dersteds findes en Bygning som midlertid kan bruges og har et saa stort Bænkeantal, da har det Ingen Hast med at faa en Kirke!«

Anstrengelserne gav resultat: tegningerne blev godkendt. Men dermed var sagen langt fra klar. Komiteen havde søgt om et statstilskud til finansiering af kirken. Før denne ansøgning kunne realitetsbe-

handles, skulle distriktslægen undersøge, om der overhovedet måtte laves begravningsplads på det udpegede sted. Sundhedsmyndighederne godkendte området, dog måtte der ikke ske begravelser inden for 100 alens afstand af naboens brønd.

Demæst forlangte ministeriet sikkerhed for, de private midler virkelig kunne komme op på de 14.000 kr., som komiteen havde stillet i udsigt. Det blev ordnet ved, at grosserer Sthyr stillede en sikkerhed på 4.600 kr. Heraf var de 3.600 kr. et lån, og de 1.000 kr. en gave. Ministeriet ønskede endvidere en erklæring fra sognerådet, om dette ville påtage sig kirkens og kirkegårdens vedligeholdelse i fremtiden. Det lykkedes også at få denne erklæring i hus.

Alle disse krav medførte hver for sig et større antal skrivelser frem og tilbage mellem komite, provsti, ministerium og de øvrige involverede instanser. Men en dag så alt ud til at være på plads. Men ak! Da komiteen den 8. juli 1894 var samlet til møde fik man ganske vist meddelelsen om, at et statstilskud var opnået. Men Rigsdagen havde kun bevilget 8.500 kr. i modsætning til de 18.000 kr., der hidtil havde været tale om.

Ministeriet spurgte om det var muligt at skaffe den resterende sum af privat vej, eller om man ville indsende nye tegninger. I betragtning af, hvor svært det havde været at nå så langt, som hertil, var det en stor skuffelse for komiteen. De afsluttede mødet med beslutningen om at spørge grosserer Sthyr. Grosserereren indvilligede i at forlænge sit tilbud om lånet et år, men fastholdt, at det skulle være Ludvig Knudsens tegninger, der blev brugt.

Så gik der et brev afsted til ministeriet om, at grossererens tilbud ville falde bort, hvis der ikke kunne opnås et statstilskud på 18.000 kr. og hvis ikke Ludvig Knudsens tegninger blev benyttet.

Det nyttede imidlertid ikke noget. Statstilskuddet blev ikke forhøjet, og i januar året efter accepterede komiteen det, og sendte en forepørgsel om de 8.500 kr. kunne blive stående, idet man først måtte ud at skaffe flere penge.

For at sikre, at sagen blev rigtigt behandlet, gik et udvalg af komiteen i »audiens« hos kulturministeren, som lovede, at pengene ville være til rådighed også efter finansårets udløb.

Før mødet havde udvalget en samtale med gros-

serer Sthyr og arkitekt Knudsen. Grossererens fraløst krav om det store statstilskud, bare der blev bygget efter Knudsens tegninger. De to københavnske herrer opfordrede endvidere til »et sidste Opraab om Bidrag til Kirken, ogsaa i de bedste Blade i Hovedstaden - navnlig Berlingske«.

I regnskaberne fra indsamlingen ses det, at der fra maj 1895 kom pæne store beløb ind. Ialt 460 kr. så den samlede sum kom op på over 9.000 kr. Desværre er regnskaberne fra årene før ikke bevaret, så vi kan ikke se, om dette sidste »opraab« har betydet en stigning i indtægterne.

På trods af at det fulde beløb på 32.000 kr., således langt fra var nået, synes der i sommeren 1895 at have hersket en vis utålmodighed hos komiteen for at komme igang med byggeriet.

Arkitekten prøvede dog at slå koldt vand i blodet. Han sendte et brev til komiteen, hvor han argumenterede for at vente til foråret 1896. Hvis byggeriet blev startet her ved sommertide, ville kirken kun stå halvfærdig ved vinterens komme, og bygningen ville blive meget fugtig. Han anbefalede, at tiden indtil næste forår blev brugt til at få færdiggjort tegningerne, få tømrerarbejdet forberedt, samt at få byggegrunden formelt overdraget. Desuden skulle spørgsmålet om statstilskuddet klarlægges.

Dette brev med en klar arbejdsplan kan sættes som en slags milepæl i begivenhedsforløbet. Fra dette tidspunkt blev komiteens arbejde mere konkret. Opgaverne blev fordelt mellem medlemmerne. Marinemaleren Carl Baagø fik som opgave at holde kontakt med arkitekten.

Tømrermester N. Andersen overtog tømrerarbejdet. Han skulle indkøbe træet og forberede det hele, således at arbejdet kunne gå i gang i marts 1896. Endvidere skulle han sørge for, at der blev gravet en brønd på grunden.

Jakob Aanonsen blev kasserer. Samtidig udvalgte Aanonsen, W. Hansen og N. Andersen til at ordne spørgsmålet om overdragelsen af grundstykket fra staten og til at forhandle med Finansministeriet om udbetaling af statstilskuddet. Da alle pligter var fordelt tog komiteens medlemmer energisk fat på opgaverne.

Det lille tremandsudvalg tog til København og forelagde sagen for de to involverede ministerier: Finansministeriet, der stod for statstilskuddet og

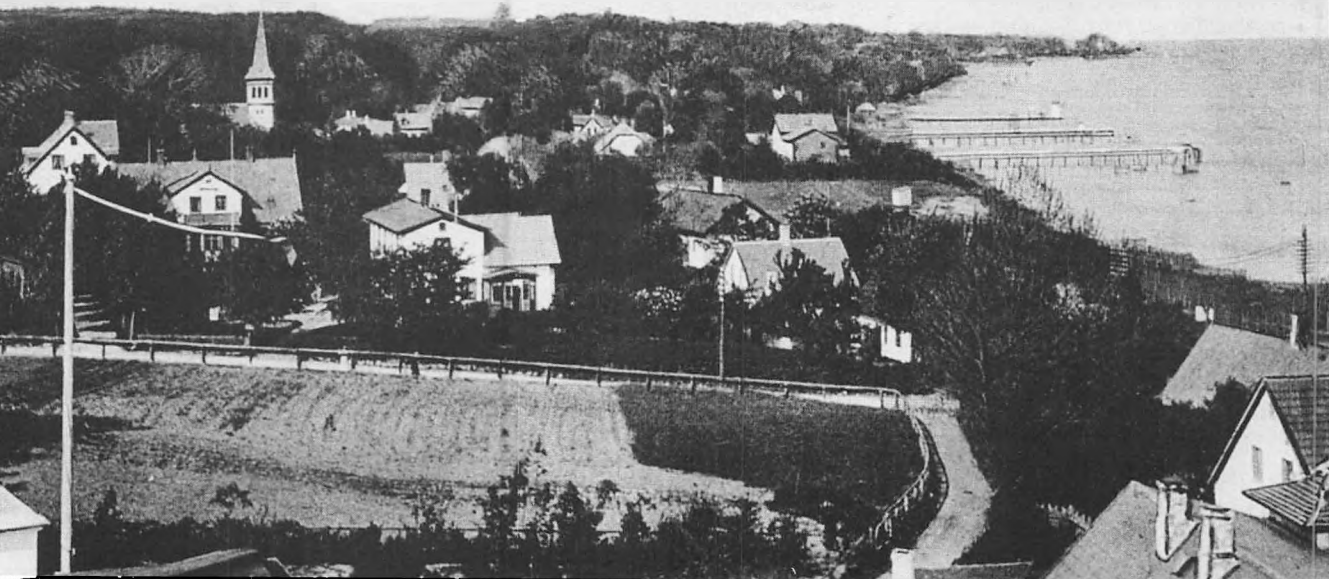
*Da Ludvig Knudsen blev arkitekt for Egebæksvang Kirke var han en erfaren kirkearkitekt. Han havde opført kirker i Ordrup på Nørrebro i København og på Bornholm. Siden byggede han kirken i Rungsted. Ludvig Knudsen spandt ikke guld på sit arbejde med Egebæksvang Kirke. Oprindelig skød han hele sit honorar på 1000 kr. ind mod at der blev købt inventar for pengene. Men de 1000 kr var ikke tilstrækkeligt. Han måtte lægge yderligere små 400 kr til kontant. Samtidig med at han sender 394 kr og 57 øre takker han høfligst for samarbejdet!
Fotokopi af fotografi i Biografisk Haandleksikon.*

Kulturministeriet, der havde selve kirken og de kirkelige forhold som sit domæne.

Udvalget talte med departementcheferne i de to ministerier og fik nøje anvisning på, hvordan ansøgningerne skulle skrives.

Wilh. Hansen gav disse anvisninger videre til provst Blume, så denne kunne skrive de officielle ansøgninger.

»Til Kulturministeriet bedes Deres Højerværdighed om at sende en Skrivelse, affattet baade som Forspørgsel om, at den engang givne Bevilling fremtidigt staar ved Magt, samt tillige ansøge om, at Pengene som er bevilget til Kirken i Egebæksvang, maa blive udbetalte efterhaanden som Arbejdet paa Kirken skrider frem, hvilket den paagjældende Departementchef raadede os til, da en saadan Skrivelse skal sendes fra Kulturministeriet til Finansministeriet som har med udbetalingen at gjøre. Allerførst i Skrivelsen bedes Deres Højerværdighed

gjøre det høje Ministerium bekendt med, at vi agter at begynde paa Kirkens Opførelse, det er nok, naar Deres Højerværdighed underskriver paa Skrivelserne paa Komiteens Vegne. Til Finansministeriet skulde der gjerne indsendes en Skrivelse fra Hr. Skovrider Schade, om at han intet finder til Hinder for, at den paagjældende Parcel af Egebæksvang for Tiden udlægges til Byggegrund til Kirken. Jeg haaber at kunde give Deres Højerværdighed fyldigere Underretning om vores Reise paa Søndag efter Gudstjenesten i Missionshuset.

Ærbødigst

Wilh. Hansen«

Pastor Blume sendte de forlangte breve og svarene indløb fra ministerierne.

Det var dog ikke så lige til altsammen. Der manglede jo blandt andet stadig penge, og de to ministerier ville have det hele i orden, inden de blåstemplede foretagenet.

Grosserer Sthyr krævede også sikkerhed for den resterende sum. Han mente, at komiteens medlem

På dette ældre fotografi af udsigten fra bakken ved Gefion i Espergærde fornemmer man kirken som centrum i det stadig beskedne fiskerleje. I forgrunden ses Mørdrupvej og sidevejen der i dag hedder Gefionsbakken.

mer selv skulle garantere. Det vandt nu ikke bifald hos komiteen. De søgte i stedet at få Sthyr og Knudsen med på at gøre hele projektet mindre, så det kunne gennemføres for 26.000 kr.

Det ville de ikke. Den 6. november 1896 holdtes der derfor et offentligt møde i Missionshuset for, om muligt, at få flere garantier for det manglende beløb. Det lykkedes ikke, og man vedtog i stedet at ansøge sognerådet om en garanti på 6.000 kr.

I brevet til sognerådet gjordes omhyggeligt rede for sagens stilling. Det hele var projekteret til at koste 32.000 kr. Af privat vej havde man fået 15.500 kr. og staten ville yde 8.500 kr. Der manglede altså 8.000 kr. og hverken Finans- eller Kulturministeri-

et ville gå videre i sagen, før der var garanti for, at resten kunne skaffes.

Sognerådet blev forsikret om, at der ville komme yderligere private midler, også fra de mange sommergæster, når bare arbejdet blev påbegyndt.

Sognerådet stillede sig heldigvis velvilligt og Finansministeriet modtog en attest fra Tikøb Sogneråd. Men der kom flere forhindringer. Umiddelbart efter jul 1895 fik komiteen meddelelse om, at Ministeriet først ville stille byggegrunden til rådighed, når der forelå en tilladelse fra Kirkeministeriet til kirkens opførelse. Det må have været en skuffelse, men komiteens medlemmer arbejdede ufortrødent videre.

De var i vane med at modtage kedelige meddelelser, da Sognerådet ligeledes vendte tilbage med et krav om at få nøjagtige oplysninger om finansernes stilling. Jakob Aanonsen lavede en smuk regnskabsopstilling, der lader til at have tilfredsstillt såvel sogne- som amtsråd. Men så tog problemerne omkring grundens overtagelse for alvor fat.

Hele første halvdel af 1896 blev der skrevet og forhandlet om denne overdragelse. På trods af den uafklarede situation gik arbejdet i gang. I marts måned udbetaltes løn til brøndgraveren, og den 23. juni 1896 var man nået så langt, at grundstenen kunne nedlægges, og den 4. november blev spiret rejst. Den 25. november søgtes om at få statstilskuddet frigivet, da der nu var udført arbejder for 20.000 kr. Foråret 1897 var en travl tid:

Kirken var færdig, men malerarbejdet og den sidste afpudsning manglede. Den 26. juli var man nået så vidt, at det ved et kirkesyn blev godkendt, at kirken kunne indvies den 8. august. Det var også i sidste øjeblik, hvis man ønskede, at de mange sommergæster, der havde bidraget så rundhåndet til kirken, skulle være med ved indvielsen. Den 8. august blev så kronen sat på mange års arbejde. Under stor festivitas blev kirken indviet. Helsingør Avis bragte en reportage og en beskrivelse af den nye kirke.

Kirkens barndomstid

Efter indvielsesfestlighederne begyndte hverdagen. Kirken var en filialkirke under Tikøb Kirke. Den blev ledet af en bestyrelse på 5. Det daglige arbejde blev udført af komiteens hidtidige kasserer, fiskeskipper Jakob Aanonsen, der nu blev kirkeværge. Efter forskellige forhold var bragt i orden, kunne

kirken i januar 1898 overdrages til kommunen. Der var dog stadig uafsluttede sager. Bl.a. var kirkegården endnu ikke blevet indhegnet med levende hegn, og regningen for kirkens varmeanlæg var ikke betalt. Det store varmeanlæg, der var leveret af ingeniør Bang, kostede 1.000 kr. Det kunne imidlertid ikke leve op til forventningerne. Først i 1901 fungerede anlægget tilfredsstillende, og regningen måtte betales. I kirkens regnskabsprotokol, ført af fiskeskipper Aanonsen, kan man følge store og små begivenheder i kirkens første år. Indsamlingen til kirkebygningen fortsatte og der kom jævnligt bidrag. Men nu var der tillige kommet en egentlig indtægtskilde: salg af gravsteder. Det første gravsted blev solgt 20. januar 1898 til fisker Ludvig Petersens enke, Snekkersten. Prisen var 10 kr. En ikke ringe sum på dette tidspunkt, og måske har denne udgift været medvirkende til, at der måtte spares på gravstenen. Den første gravsten, der blev sat på den nye kirkegård, viser sig at være genbrug. På bagsiden af Ludvig Petersens sten finder man en indskrift over Larssigne W. Andersen, der ifølge tradition blev begravet på Tikøb kirkegård i 1885. De følgende måneder solgtes de næste gravsteder. Blandt andet sikrede tømrermester N. Andersen sig en fremtidig gravplads ved den kirke, han selv havde været med til at bygge. Selve begravelserne gav også lidt penge i den slunkne kirkekasse. De efterladte måtte blandt andet betale 4 kr. for »Brug af Klokke«, hvoraf de 2 gik til graveren og de 2 til kirken. Den ubenyttede del af kirkegården gav også indtægter. Græsset blev solgt til »Bagermester Tjellenen« for 10 kr. Salget af tiloversblevne kampesten fra kirkens bygning var en engangsindtægt. Stenene, der blev anvendt til høfterne i Snekkersten, indbragte 12 kr. Den unge kirke havde også udgifter. Den 5. januar 1898 kom regningen fra tømrermester N. Andersen for »Hegn, Porte og Laager samt Retirade og Skarnkule«, ialt 818,40 kr. Det var en engangsudgift. Men kirkens drift var ikke gratis. Hos Asp i København købte man 6 stk. alterlys nr. 12 formedelst 2 kr. og 91 øre. Kirkens rengøring blev varetaget af Margrethe Nielsen for 4 kr. om måneden. Sæbe og soda beløb sig til 1 kr. og 41 øre. Desuden skulle der betales hartkornsskatter og brandforsikring.

Det første regnskabsår sluttede med en balance

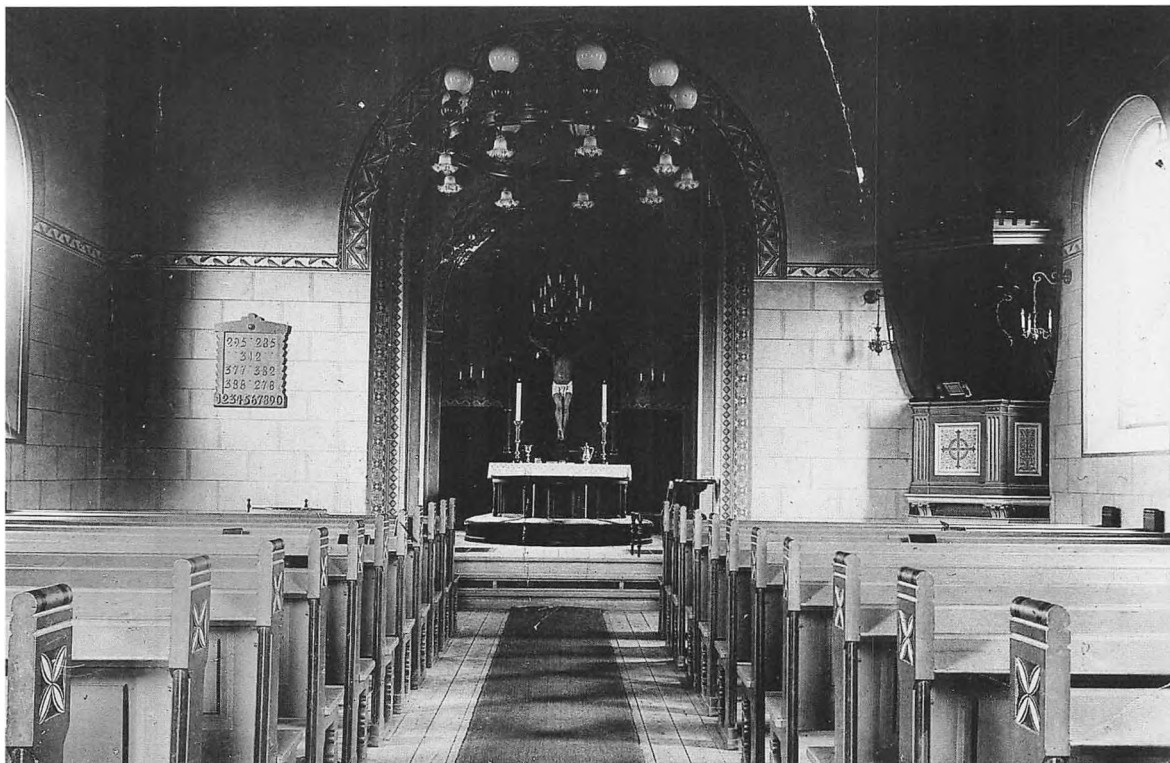

på 1.600 kr. Så der ville næppe være råd til et tårn-ur, hvis ikke enkefrue, kammerherreinde Oxholm i 1898 havde tilbudt kirken et mod at kirken forpligtede sig til at holde uret i gang og i fremtiden at vedligeholde det. »På bemyndigelse af Bestyrelsens Formand har Kirkeværgen svaret Ja«, fremgår det af protokollen.

I det hele taget slog kirkens midler ikke til, når der kom større udgifter. Det lykkedes i 1900 at indsamle 600 kr. til et lighus på kirkegården. De resterende 300 kr. måtte sognerådet hjælpe med. Men, der var grænser for sognerådets formåen. Da ingeniør Bang som før nævnt i 1901 mente at være berettiget til sine 1000 kr., måtte kirken sætte sig i gæld. Der blev optaget et lån i stiftmidlerne. Indtil dette lån kom i orden, udlånte gårdejer Petersen i Mørdrup de 1000 kr. til ingeniørens regning. På trods af det bureaukrati, der udfoldede sig omkring kirkens tilblivelse, var der flere forhold, der ikke var bragt i orden. Bl.a. manglede der et egentligt regulativ for kirken. Et regulativ skulle indeholde bestemmelser om kirkedistriktet, om ejendomsfor-

Den nyopførte kirke fotograferet fra datidens fredelige grusbelagte Strandvej, hvor de to kvinder og barnet ikke behøver at bekymre sig om trafikken. Husene i baggrunden er de samme som man ser på billedet side 48. Udateret postkort.

hold til kirken, bestyrelsens sammensætning samt regler for kirkens medarbejdere. Et sådant regulativ var åbenbart aldrig blevet udformet, og i 1903 udbad ministeriet sig forslag til regulativ. Det lader dog til, at både kirkebestyrelsen og ministerium har haft travlt til at gøre sagen færdig. Det kom til at skabe problemer et par år senere. I 1905 klagede sognerådet over kirkeværgen Aanonsens handlemåde. Han havde på eget initiativ - uden den øvrige bestyrelses vidende, prøvet at råde bod på en af manglerne ved kirkegården. Han havde ladet plante for 91 kr. levende hegn. Den øvrige bestyrelse havde ikke noget at indvende mod Aanonsens initiativ, men sognerådet havde »dadlet« ham. Det var

en sag, der satte sindene i bevægelse. Den udviklede sig til en omfattende brevveksling mellem kirkebestyrelse, provsti, ministerier og sogneråd. Det grundlæggende spørgsmål var, om kirken var selvstændig eller om den var underlagt sognerådet, som i så tilfælde ville være i sin gode ret til at »dadle« en kirkeværge. Derud af udspandt der sig en diskussion, om sognerådet fortsat kunne udpege 3 af de 5 medlemmer i kirkens bestyrelse. Det 4. medlem var provsten, og kun det 5. blev valgt af menigheden. Således havde det fungeret inden kirkens indvielse, og sognerådet henholdt sig til, at det i 1893 under de indledende forhandlinger havde foreslået denne ordning - og at der aldrig var kommet svar. »Derfor maa det antages«, skriver sognerådet »at Forslaget om 5 Medlemmer - hvoraf 3 vælges af Sogneraadet - var godkendt«.

Hele sagen mandede ud i, at der nu skulle laves et regulativ, så alle tvivlsspørgsmål kunne elimineres. Kirkebestyrelsen udarbejdede et forslag, hvori kun 2 pladser blev besat af sognerådet. Dette for-

Egebæksvang kirkes indre fotograferet inden udskiftning af alter og prædikestol. Det fristående alter var lavet egetræ og bar et egetræskors med en kristusfigur i naturlig størrelse lavet af brændt keramik. Figuren var udført af billedhugger August Hassel og virkede ifølge Helsingør Avis i højeste Grad betagende og synes at være mesterligt udført" sådan som den trådte frem på sin forgyldte baggrund. August Hassel og kirkens arkitekt synes at have arbejdet godt sammen. Da Ludvig Knudsen i 1906 stod for opførelsen af kirken i Rungsted valgte han igen August Hassel til at udføre altertavlen. Både i Egebæksvang og Rungsted blev Hassels arbejder imidlertid udskiftet i begyndelsen af 1920'erne. Smagen havde ændret sig siden århundredeskiftet.

slag blev i 1908 indsendt til ministeriet til videre behandling. Men endnu den 13. november 1910 var det ikke kommet retur med ministeriets godkendelse. Så sent som i 1917 lader der ikke til at være kommet orden i papirerne. Da indsendes nemlig

endnu et forslag til regulativ for Egebæksvang Kirke, »efter den ordning Kirken hidtil har været drevet«. Og dermed blev det antageligt. Sognerådet

I de første mange år blev der ikke ændret ved kirkerummets udseende. Men i 1922 blev kirkens 25 års fødselsdag fejret med en gennerrigibende istandsættelse. Malerinden Dagmar Olrik fra Illesingør stod for nyindretningen. Hun foreslog lyse grå og gråblå toner, så kirken fik det lyse rum, vi kender i dag.

En fornyelse drager som regel flere med sig. I de følgende år blev kirkerummets nye lette stil fulgt op af nyt

inventar Den mest markante fornyelse var et nyt alterbillede. Det legemsstore krucifiks "stærkt realistisk og blodigt", som pastor Neiendam skrev, svarede "saavel i dets Stemning og Farve ikke til den nyrestaurerede Kirke og dens Kor". I stedet fik man en kopi af Joachim Skovgaards "den gode Hyrde" der giver udtryk for en noget blidere kristendomsopfattelse. Denne kopi er udført af Rudolf Petersen.

"Det nye Alterbillede har gjort at man nok kunde ønske en ny prædikestol for at skabe stilmæssig og arkitektonisk Harmoni i Kirkens Indre" skriver pastor Neiendam i kirkens embedsbog. Og ønsket blev opfyldt. Ved en privat gave blev det muligt at få den nuværende prædikestol der blev indviet ved en festgudstjeneste den 27. september 1925.

vedblev at sende 3 af de 5 medlemmer til bestyrelsen. Grunden til at regulativ-sagen ikke blev fulgt op 1910-11 var måske, at bestyrelsen fik andet at tænke på økonomiske skyer trak op i horisonten. 1. december 1911 skrev grosserer Sthyr, at han ønskede afdrag på lånet på 3.600 kr., som han havde ydet til kirkens opførelse. »Det har forundret mig, at Kirkens Bestyrelse ikke af egen Drift har tilbagebetalt mig den laante Sum«. Bestyrelsen besluttede at tilbyde afdrag på 100 kr. om året. Det var grosserer Sthyr ikke helt tilfreds med. Han havde ikke ventet, et sådant forslag ville blive stillet ham, »hvis Initiativ og personlige Opoffrelse det dog formentlig for en ikke ringe Del Skyldes, at Kirken overhovedet blev bygget«. På trods af, at det utvivlsomt var rigtigt, at kirken ikke var blevet til, hvis ikke grosserer Sthyr var kommet til hjælp, blev det endelige resultat, at afdragene blev på 100 kr. om året. Ved grosserer Sthyr's død 1922 afvikledes restgælden på 2.600 kr. ved at betale 800 kr. een gang for alle. Derved gled den mand, der havde gjort så stor en indsats for kirkens tilblivelse, grosserer Sthyr, ud af kirkens historie. Det er måske symbolsk, at de 800 kr. til at betale den københavnske grosserers arvinger ud med, blev lånt af en af menighedens egne: en gårdejer i Mørdrup. Nu magtede de lokale kræfter at løse opgaverne.

Kirkegården

Med sin enestående beliggenhed ved skov, eng og sund, har Egebæksvang Kirkegård stedse været en eftertragtet begravelsesplads, også for andre end kirkedistriktets beboere. De mange udenbys begravelser gav den unge kirke nogle højst tiltrængte indtægter. Hvor de, der hørte til kirken, betalte 10 kr. for et gravsted, måtte de udenbys af med 50 kr. Således betalte proprietær Klausen fra Fairy Hill, Nyrup 200 kr., da han bestilte 4 gravsteder. Og for en tjenestepige, hjemmehørende i Sverige, betalte et herskab 50 kr. Et »københavnsk postbud Nielsen« købte gravsted nr. 34 formedelst 50 kr. Men da »fru postbud Nielsen« året efter købte sig en plads ved siden af, slap hun med 10 kr., nu var adressen nemlig Snekkersten. Hvorfor hun er flyttet, melder historien desværre ikke noget om. Selv om mange af de tidlige grave selvfølgelig er sløjfede, føler

Kirkens første klokke var af jern og det kneb med at høre den i Snekkersten. Da den forhenværende sognepræst V. Bartholdy Møller og hans hustru i 1932 skænkede en ny klokke, blev den gamle klokke lånt ud til Nærum Kirke. I 1982 kom klokken tilbage til Egebæksvang Kirke og blev stillet op på den nyeste del af kirkegården som vist på dette fotografi.

man historiens vingesus på kirkegården. Her findes mange af de navne og slægter, der har været med til at skabe lokalsamfundet, som det ser ud i dag. Stående midt på den idylliske kirkegård er det svært at forestille sig al den ufred og diskussion, der gennem tiden har været omkring kirkegården, dens størrelse og udstrækning.

Oprindeligt var det ikke alle i kirkedistriktet, der blev begravet på Egebæksvang Kirkegård. Beboerne i Mørdrup og Mellemvangen var stadig henvist til Tikøb Kirkegård. I 1902 ansøgte de derfor om at få ret til at blive begravet på Egebæksvang Kirkegård. Kirkens bestyrelse afviste ansøgningen. Der var ikke plads, »Kirkegaarden er saa lille, og den kan ikke engang benyttes i sin Helhed på grund af tilgrænsende Brønde«. Bestyrelsen greb lejligheden til at foreslå at alle frijordsbegravelser, dvs. gratis gravsteder, blev henvist til Tikøb Kirkegård. Endvidere mente man, at det ville være meget hensigtsmæssigt at få hegnsmandens hus og grund ryddet og inddraget til kirkegård. Kirkens bestyrelse blev underkendt. Kirkeministeriet fastslog i 1903, at Mørdrup og Mellemvangens beboere havde ret til

Åbade mod Syd.

Kirkens gamle præstebolig på hjørnet af Mørdrupvej og Roligheds Allé er i dag privat beboelse. Arkitekttegning til huset i kirkens arkiv.

te projekt gik imidlertid også i vasken. Kongelig bygningsinspektør Magdahl Nielsen havde så mange indvendinger mod husets plan, at der på det nærmeste måtte tegnes et nyt for at tilfredsstille hans krav. Desuden ville Landbrugsministeriet, da det kom til stykket, ikke overdrage grunden til kirken.

Flere bestående villager blev forsøgt, men ingen fik det blå stempel af Kirkeministeriet, så på et menighedsrådsmøde i marts 1922 stilledes sagen om embedsbolig i bero. Den tidligere kirkeværge J. Aanonsen, må have hørt om problemerne med embedsboligen, for i maj måned tilbød han sin ejendom som præstebolig formedelst 45.000 kr. Det er ikke til at sige, om det var af uvilje mod Aanonsen, eller om det var fordi man efterhånden kendte ministeriets krav, at menighedsrådet på egen hånd afslog Aanonsen tilbud.

Først små to år senere kom boligspørgsmålet for alvor på bane. Nu gik alle i menighedsrådet ind for at bygge et hus. Der blev udarbejdet tegninger og der var fundet en byggegrund. Denne gang skulle det lykkes. Den 5. november flyttede den residende kapellan ind i den nye præstebolig. I embedsbogen noterede han med tilfredshed: »saa løstes da det Spørgsmål, der har staaet paa i Aarevis«.

Med dette sidste skridt, embedsboligen var Ege-

bæksvang så nær ved at være en rigtig kirke som muligt uden at være sognekirke.

Kirken bliver selvstændig

Da det nyvalgte menighedsråd holdt møde i november 1926, udtalte næstformanden, gårdejer N. J. Andersen, at »det næste, der forestod, var Arbejdet for Udskillelsen af Egebæksvang Kirke-distrikt som selvstændigt Sogn, da hele Udviklingen bar hen imod en saadan linje«.

Forholdene i Egebæksvang Kirkedistrikt havde ganske rigtigt forandret sig meget, siden kirken blev bygget. Indbyggerantallet var efterhånden lige så stort som i resten af sognet. Som det lakonisk er meddelt i Embedsbogen, 1. november 1922; 2609, 1. november 1925; 3025 indbyggere. 5. november 1926; 3147 indbyggere i distriktet. I 1930 havde Egebæksvang Sogn 3095 indbyggere og Tikøb Sogn 2365 indbyggere. Nu var det ikke kun om sommeren de fremmede kom. Der var flere helårsbebyggelser og mange nye erhverv; håndværkere, gartnere, forretningsindehavere m.m. var kommet til. Fra at være et fattigt udkantsområde i Tikøb Sogn var kystområdet ved at blive sognets økonomiske tyngdepunkt.

Menighedsrådet nedsatte et udvalg, der skulle arbejde for, at denne udvikling blev fulgt op, også i kirkelig henseende. Den 23. februar 1928 indkaldtes til et offentligt møde i Skotterup Missionshus.

På dette møde 40 år efter det første offentlige møde om »et Kapel i Sognet østre Deel«, diskuteredes sogne-udskillelsen. Der var en taler, som udtrykte sin angst for at en udskillelse i gejstlig henseende ville føre til en kommuneadskillelse. De fleste andre på mødet delte ikke dette synspunkt og følte sig i det hele taget ikke særlig knyttet til Tikøb. Ved afstemningen om sogneudskillelse var der da også kun een, som stemte imod, og nogle få, som undlod at stemme.

For een gangs skyld gik sagen hurtigt for kirken. Allerede den 7. december 1928 blev Egebæksvang Kirkedistrikt et selvstændigt sogn. Dermed var det påtænkte lille kapel på 40 år blevet en regulær sognekirke. På dette tidspunkt var der ingen, der tænkte, at udviklingen skulle gå så hurtigt, at det nye sogn skulle blive delt i 3 sogne, inden århundredet var gået.

100 år med Wiibroe Pilsner

Af Lars Bjørn Madsen

Helsingør, privilegeret købstad og sundtoldsby af international karakter, er en oase i det storkøbenhavnske kulturlandskab. Hvor finder man prægtigere plet på Danmarks kortet end Helsingør. Og hvor finder man en købstad med så rig en kulturhistorie. Kong Erik, den så bekendte hertug af Pommern, gav i 1426 den nye by herude på »Ørekrog« en række privilegier, og her finder vi det gode øl nævnt for første gang i de gamle helsingørske dokumenter. Thi hvad er en driftig sundtoldsby uden øl til borgerne og de fremmede. Øl var ganske vist et andet begreb dengang, hvor det indgik som et væsentligt element i den daglige kost i århundreder. Så sent som i 1820'erne var det stadig tilfældet, som vi kan læse i herredsfoged Ole Lunds beretning om dagligdagen i huset på Stengade, hvor nu Hennes & Mauritz ligger: »Øl kunde Enhver drikke saa meget og saa ofte, han ønskede; thi der laa altid en Fjerding af det saakaldte Husholdningsøl i Kjøkkenet, som det paahvilede Gaardskarlen at holde Øie med, for, naar det var tømt, derom at underrette Bryggeren, at han kunde bringe en ny Forsyning, hvilket i Reglen skete hver tredie Dag«. Men øl var heller ikke dengang bare øl. På Christian den Fjerdes tid skelner man i Helsingør mellem dobbelt-øl, middel-øl og skibs-øl, og senere kommer andre sorter til. Noget var stærkere end andet, og ikke alt var lige godt i den daglige husholdning. Livligt er det da også altid gået til i sundtoldsbyens mange værtshuse.

Vi springer fra Erik af Pommern, Christian den Fjerde og Ole Lund frem til året 1896, thi dette Herrens år fik helsingoranerne lejlighed til at prøve smage byens helt egen pilsner. »Smagen finder jeg noget for helsingørsk, men ellers god«. Sådan lød dommen, da Wiibroes Bryggeri i august for 100 år siden sendte den allerførste pilsner-øl ud af bryggeriets porte. Helsingørs borgere skulle nu stifte bekendtskab med en øl, der i modsætning til Wiibroes gode gamle »bayerske lagerøl« var lys med snehvidt skum og havde en stærk, men behagelig

Wiibroes første pilsneretiket adskiller sig ikke væsentligt fra nutidens, men den røde baggrundsfarve gik man bort fra i 1955. I dag er kun kongekronen, der kom til efter at bryggeriet blev kongelig hofleverandør, rød. På etiketten er tydeligt angivet, at det er bryggeriets egen aftapning, hvilket blev det normale for denne nye ølsort. Hidtil havde tapningen været overladt byens øltappere, typisk købmænd som f.eks. Andreas Lange i Stengade 37.

bitter smag af humle. Århundreders mørkt øl var forvandlet til gyldne dråber.

Fra porter til bajer

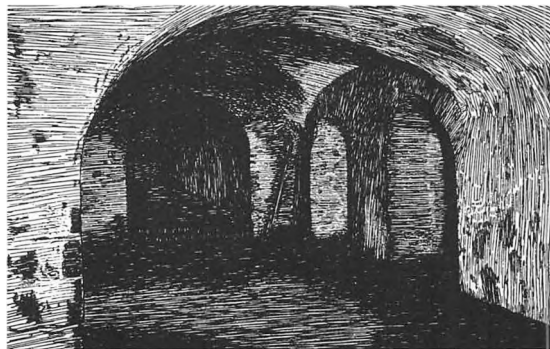
De fleste ved nok, at vor folkekære »bajer« kan finde sine rødder i øllets hjemland Tyskland, nærmere betegnet i Bayern. Men bajeren er egentlig et produkt af bryggeribranchens ønske om effektivisering og stordrift. I begyndelsen af forrige århundrede var øjnene vendt mod England, hvor brygning af den overgærede mørke porter skete med effektiv

stordrift. Navnet kommer vist af, at øllet hurtigt faldt i bæremes og dragernes (porters) smag. Alle-rede i 1811 kunne man købe dansk porter herhjem-me, men produktet slog aldrig an. Tiden var lang-somt, men sikkert ved at løbe fra de mørke ølsorter. I Tyskland fandt man derfor på at fremstille det undergærede velsmagende og holdbare, men lysere øl; det bayerske øl, fremstillet på moderne indu-strialiserede bryggerier.

Det bayerske øl, som man nu forsøgte sig med herhjemme i stedet for det tykke mørke og søde overgærede øl, man i århundreder havde veder-kvæget sig med, var stadig ikke pilsner men lagerøl, lavet som undergæret bayersk øl. Som et kuriosum kan nævnes, at hvis man beder om en bajer i Norge, får man en mørk øl, en lagerøl! Det var egentlig Kongens Bryghus i København, der var først på markedet med det bayerske øl. I 1838 kunne bryg-geriet udsende smagsprøver til en lille udvalgt kreds af kunder med besked om, at salget åbnede den 1. maj 1838. Man havde endog haft en tysk brygger heroppe til at bistå ved den nye brygkunst. Kongens Bryghus måtte dog opgive den videre succes på grund af manglende lagerplads. Det var nemlig såle-des, at den undergærede bayerske lagerøl krævede langvarig lagring i iskolde kældre, og det var jo ikke lige til at opdrive. Bedre held havde brygger I. C. Jacobsen på sit Carlsberg-bryggeri. Det lykkedes ham nemlig i 1847 som den første i landet at frem-stille og sælge bayersk lagerøl med stor succes.

Carl Wiibroe

Et par år efter var det brygger Carl Wiibroes tur. I 1840 havde han overtaget den velanskrevne bryg-ger Christen Jeppesens bryggeri i Stengade 82, og i 1847, iøvrigt samme år som Carlsberg blev grund-lagt, var Wiibroes Bryggeri allerede så stort, at han måtte købe naboejendommen Stengade 80 af køb-mand og brygger Ove Elling Galschiøt. Carl Wii-broe var helt klar over, at det bayerske lagerøl også ville falde i helsingoranernes smag og foretog der-fer de fornødne investeringer i modernisering af bryggeriet. »Det er en Klippe af Vanskeligheder at overvinde, men om jeg saa skal hugge mig gennem Klippen, vil jeg naa mit Maal« sagde Carl Wiibroe om sine bayerske ølforsøg, der blev påbegyndt i 1851. Problemet var imidlertid også her den

Fra 1855 til 1885 havde Wiibroe rådighed over nogle af kældrene i Kronborg fæstnings udenværker til det bayer-ske lagerøl. Tegning af Kristian Kongstad.

krævende lagring af øllet, men efter langvarige for-handlinger med kommandantskabet på Kronborg, fik han lov til at benytte fæstningens udenværkers kasematter, som var yderst velegnede til formålet. Det var lang tid før Holger Danskes indtog samme-steds! Den 26. januar 1856 kunne Wiibroe avertere sit bayerske lagerøl til salg for 5 skilling halvflas-ken, og salget gik som forventet. Der blev hurtigt udsolgt, og Wiibroe kunne slet ikke producere nok til byens tørstende befolkning. Lagerøllet var i fle-re år Wiibroes populæreste ølsort, men den var sta-dig for mørk og sød i forhold til det produkt, der nu skulle til at blive udviklet.

Tuborg lancerer Danmarks første pilsner

Med brygning af pilsnerøl, kunne forbrugerne en-deligt få en helt lys ølsort. Navnet pilsner kommer fra den Slovakiske by Plzen (Pilsen), hvor denne ly-se halvtørre, kraftigt humlede øltype først blev bryg-get, idet dens særlige egenskaber bl.a. afhang af brygvandet, som i Plzen-området var blødt, medens det i bajerens hjemland var hårdt. Den første dan-ske pilsner kom på markedet i 1880. Det var Tu-borgs første brygger Hans Bekkevold der havde æren for denne nyskabelse i Danmark. Han havde lært pilsnerøllet at kende på sine studierejser til udlandet og var blevet så begejstret for den lyse bit-re øl med det hvide skum, at han mente, danskerne

burde have en lignende ølsort. I 1879 kunne han derfor præsentere den første pilsner, der som nævnt sendtes på markedet året efter. Pilsneren var således ikke helt ukendt for helsingoranerne, da det blev Wiibroes tur.

Bryggeriet var i 1861 flyttet til Hestemøllestræde, hvor der var alle muligheder for at udvide i takt med det stadig stigende ølsalg. Blandt andet fik bryggeriet nu sine egne lagerkældre, som blev kølet med naturis i overliggende isrum. Man isede på søerne om vinteren og bragte isen til opbevaring i isskurene, der dengang lå ud mod Hestemøllestræde, hvor senere maskin- og kedelhuset med den populære dampmaskine blev opført. Lagerkældrene lå i sydøstlig forlængelse af Carl Wiibroes privatvilla. I 1880'erne havde Carl Wiibroe haft et glimrende samarbejde med Carlsberg i arbejdet på at indføre rendyrkning af gær. Det var kemikeren og

biologen Louis Pasteur, der fandt på at rense gæren ved med en vinsyreopløsning at dræbe de uønskede bakterier i påsætningsgæren, som kunne give sur, ildelugtende og slimet øl. Når gæren fra det dårlige øl blev anvendt som påsæt (en del af den gamle gær påsættes nemlig det nye bryg), blev det nye øl selvsagt ligeså dårligt. Problemet med Pasteurs rensede gær var imidlertid, at smagen af øl med denne gær ikke var god nok. Den danske videnskabsmand Emil Christian Hansen, der i 1877 var blevet ansat på Carlsberg, skrev doktordisputats om »Organismer i Øl og Ølurt«.

Det var hårdt arbejde, ølhusken havde i trækassernes tid 50 pilsnere lå i kasserne beskyttet mod solens skadelige stråler af et stykke karton. Her er han ved at læsse øl på pladsen ud mod Havnegade. Fotografi fra 1955.

Han fandt nemlig ud af, at rendyrkning måtte være i ordets bogstaveligste betydning, hvor man tillige rensede gæren for »vildgær«, som han kaldte de gærarter, som ikke egnede sig for ølbrygning og fremelskede istedet den rene »kulturgær«. Ved rendyrket gær eller »kulturgær« forstår man i dag kulturer stammende fra een enkelt i laboratoriet under mikroskop udvalgt gærcelle, som har de ønskede egenskaber. Disse renkulturer dyrkedes videre i et rendyrkningsapparat, som Hansen havde fremstillet sammen med driftsinspektør S.A. van der Aa. Kühle. Fra dette rendyrkningsapparat kunne til stadighed udtages rene gærkulturer til videre opformering og brug i bryggeridriften. Denne rendyrkningsteknik anvendes nu over hele verden, og har meget passende givet undergæren til øl det botaniske navn »*Saccharomyces Carlsbergensis*«. Carl Wiibroe afgik ved døden i 1888 og blev efterfulgt af sin gamle assistent Carl Heise. På det tidspunkt fremstillede bryggeriet lagerøl, 4 forskellige typer hvidtøl samt skibstøl.

Wiibroes første Pilsner

Det var ikke helt tilfældigt, at S.A. van der Aa. Kühle, der efter J.C. Jacobsens død i 1887 var blevet direktør på Gl. Carlsberg, kom til at spille en væsentlig rolle i udviklingen af Wiibroes pilsner. Kühle var nemlig gift med Carl Wiibroes datter Johanne, og så var Carl Heise til al fuldkommenhed gift med søsteren Caroline Wiibroe.

I 1895 påbegyndte Wiibroe fremstillingen af maltet til pilsnerøllet. Man blandede 17 tønder Holsteinborg-byg med 2 1/2 tønne almindelig byg fra lageret i Stengade og fik efter maltningsprocessen og tørringen en god lys malt. Den 18. marts og 4. juni 1896 forsøgte man sig med brygningen. Hertil blandede man lidt majsflager (det man i dag kalder råfrugt) i maltet og tilsatte senere Böhmsk humle. Det første bryg blev fadet den 31. marts og afkølet ved is, ligesom andet bryg den 4. august. Efter filtrering, blev det »smukt blanke og lysegule Øl« tappet på heltønder og lagret i 14 dage før det kunne tappes på flasker med en holdbarhed på 1-2 uger.

Den 18. august 1896 kunne Wiibroe tilsende Kühle prøver af bryggeriets første pilsner, der var noget mørkere end Tuborgs pilsner. Den 20. august svarede Kühle, at den mørke farve godt kunne være

På dette fotografi fra 1908 ses nogle af øltønderne i Wiibroes brolagte gård foran staldbygningen og svalehuset. Der har utvivlsomt været rigeligt at lave for bryggeriets egen bødker

lidt lysere, medens klarheden og holdbarheden var i orden. »Smagen finder jeg - ja forresten ogsaa Andre - noget for Helsingørsk, men ellers god« var Kühles kommentar. Wiibroe lod ogsaa helsingoranerne være smagsdommere ved forsøgsvis at sende pilsneren på markedet i en kort periode. Ifølge Helsingør Avis »faldt Forsøget udmærket ud og Pilsneren forsvandt paa faa Dage fra Fadene«.

Wiibroe-pilsneren kommer i handelen

Helsingoranerne måtte imidlertid vente nogen tid endnu på den officielle pilsnerpremiere indtil den afsluttende justering af smag, farve m.m. var foretaget. Det krævede flere forsøg. En prøve blev den 15. september tappet på flasker og var ifølge bryggeriets notater »blank og vedblev at være det til den 7. Oktober da den blev drukket og havde meget god Smag«. Den 6. januar 1897 blev det sidste af dette bryg tappet på flasker »og var denne Gang meget

I Dag er kommen i Handelen

WIIBROE PILSNER

af samme Kvalitet som Prøvebrygget i Fjor,
— særdeles mild og af fin Aroma. —

tilfredsstillende, omend ikke fuldt ud saa godt som tidligere«. I februar lykkedes det langt om længe at få pilsneren til at makke ret efter en justering af humlerecepten, der indeholdt både Böhmisk og Bayersk humle. Rygterne om Wiibroe-pilsnerens endelige fremkomst nåede Helsingør Avis den 18. maj 1897: »Det moderne Øl, Pilsnerøllet, lader til at blive højst Fashion, og det Wiibroeske Bryggeri agter derfor - efter Forlydende - snart at bringe en Pilsner i handelen«. Duften af pilsner havde åbenbart ikke været længe om at trænge ud af bryggeriet, thi allerede 2 dage efter, nemlig den 20. maj 1897, kunne rygterne bekræftes: Wiibroes pilsner var nu i handelen. Dagen fejredes på behørig vis i den gamle sundtoldsstad. Værtshusene udskænkede den ny pilsner »frisk fra Fad« og de stedlige bladredaktører var indbudt til rundtur på bryggeriet med efterfølgende smagsprøver. Helsingør Avis var begejstret, ikke kun for øllet, men også for rundturen: »Særkedet for Bryggeriet er en overordentlig stor Grad af Properhed, som ret afspejler sig i de hvidskurede Gulve og Trapper, den rationelle Drift med de mest moderne Maskiner og med de bedste Raastoffer. Naar alt dette forenes med en dygtig Ledelse og dygtige Arbejdere, maa der nødvendigvis tilvejebringes et Produkt, der vel er værd at nyde, og det nye klare og smukke Pilsnerøl vil sikkert af Kendere blive vurderet som et ganske fortrinligt Glas Øl, der kommer op paa Siden af det bedste, som frembringes herhjemme. Fra i Dag gaar Øllet i Handelen. - Glück auf!«.

Nordsjælland havde også kun gode ord at sige om Wiibroe og ikke mindst om det nye produkt: »Det er en behagelig, let og liflig Drik, som kildrer Ganen ved sin pikante Smag og fryder Øjet ved sin

kønne, lyse Farve. Blandt alle Landets Ølsorter fortjener den at indtage en Favoritplads, og den vil utvivlsomt efterhaanden tilkæmpe sig en saadan. Thi Wiibroe-Pilsner har den fortræffelige Egenkab, at den vinder ved nærmere Bekendtskab«.

Helsingør Dagblads anmelder pointerede, at avisens medarbejdere ganske vist ikke var alkoholikere, men derfor kunne man da godt give en saglig vurdering af den ny pilsner: »Det bekendte gamle Wiibroeske Bryggeri har i Dag bragt i Handelen en ny Ølsort, Wiibroe Pilsner, der ved nærmere Bekendtskab sikkert vil vinde det øldrukkende Publikums Gunst. Vi har allerede haft Lejlighed til at smage paa Øllet, og skønt vi ikke er Alkoholister, bilder vi os dog ind, at være saa sagkyndige paa Øldrikkeriets Omraade, at vi kan give Pilsneren Attest for, at den i Velsmag, Aroma, Mildhed og smukt Udseende staar fuldt paa Højde med det Pilsnerøl, der leveres fra de største kjøbenhavnske Bryggerier. Det skulde glæde os, om det almindelige Udraab paa Restavrationer og Beværtninger fra i Dag maatte være: »Kellner, en Wiibroe Pilsner!«.

Bryggeriet selv var mere nøgtern i sin selvkritik: »...var meget velsmagende, noget for fyldigt - ikke pilsneragtigt -, men gjorde megen Lykke. Farven lidt for mørk; solgtes rask, saa at det senere blev meget ungt (27 Dage), hvorved Kvaliteten forrin-

Wiibroes Pilsner-Øl
udskænkes i Dag frisk fra Fad i
Promenade-Caféen.

På dette fotografi ses de gamle 3/8 pot ølflasker. Lagerøllet, som her dominerer billedet, fik ny etiket samtidig med lanceringen af pilsneren. På den store flaske i midten (de benyttes til skibsøl og hvidtøl) ses den trådoverbundne korkprop. Lidt arbejde skulle der til før øllet kunne drikkes. Udateret fotografi af flasker fundet i forbindelse med en bygningsrestaurering.

gedes betydeligt, hvilket dog ikke forvoldte væsentlige Vanskeligheder«. En pudsigt bemærkning!

Pasteurisering af øllet

Wiibroe havde endnu ikke indført pasteurisering af øllet, så når det nye pilsnerøl havde lagret på de store fade i lagerkæderen i mindst 14 dage, kunne det efter filtrering tappes på tønder eller flasker, hvor det kun holdt sig i 1-2 uger. I september 1897 forsøgte bryggeriet sig derfor med pasteurisering af flaskeøllet, men de første forsøg faldt ikke heldigt ud. Efterhånden lærte man dog kunsten, og fra 1903 var alt Wiibroes flaskeøl pasteuriseret, og holdbarheden dermed forlænget betydeligt.

Pilsner på flaske med korkprop

Samtidig med lanceringen af Wiibroe-Pilsneren, blev flaskeøllet for alvor populært. Hidtil havde bryggeriet fortrinsvis solgt sit øl på tønder af forskellig størrelse og overladt til øltappere, eksempelvis mange af byens købmænd, at klare aftapningen på flasker. Tønderne var stadig en væsentlig emballage og bryggeriet havde sit eget bødkerværksted til formålet. Som med pilsneren, var Tønderne også det første bryggeri, der lige fra starten i 1875 havde eget flasketapperi. Hurtigt fulgte de andre større bryggerier dog efter. I 1895 havde Wiibroe udvidet og moderniseret øltapningskæderen i det gamle bryggeri i Stengade. Nye tappemaskiner var indkøbt, og efter datidens forhold var disse imponerende. Hver maskine kunne klare løbende påfyldning af 6 flasker, hvorefter de bragtes til propning og trådbinding. I 1896 kunne bryggeriet meddele, at »fremtidig vil alt Øl til Salg ud af Huset heri Byen blive aftappet under Bryggeriets direkte Ledelse og Kontrol. Kun for Godheden af det af Bryggeriet selv aftappede Øl indestaas, og det anbefales alle Forbrugere udtrykkelig at forlange Bryggeriets Aftapning«.

Den ny Wiibroe-Pilsner var forsynet med en smuk etiket, som stort set svarer til den, bryggeriet stadig benytter. Med den tilhørende halsetiket var det et bemærkelsesværdigt produkt, de lokale handlende nu kunne sætte frem på hylderne, hvis de da ikke lod dem ligge i de solide trækasser. Også det gode gamle lagerøl, som hidtil havde været den eneste ægte vare, fik nye etiketter, der i stil svarede til pilsneren. Flasken, man brugte til øllet dengang, var en kraftig såkaldt hamret bouteille med en ujævn overflade, og indholdet, 3/8 pot, var angivet på skulderen. Man ser stadig disse ølflasker hos antikvitetshandlere og marskandisere. Pudsigt er det, at datidens pilsnerdrikkere ikke kendte til nutidens øloplukker. Flasken var nemlig lukket med en korkprop og overbundet med ståltråd, næsten som nutidens mousserende vine. Først måtte tråden fjernes og derefter var det frem med proptrækkeren fra lommen. Da Crown-Cork eller mere simpelt, ølkapslen, kom frem omkring 1912, var det et stort fremskridt. Den kolde, herlige Wiibroe-Pilsner var nu lige til at knappe op og drikke. Og det er den stadig, nu med 100 års kærlig bryggetradition bag sig. Skål!

Årsberetning

Af museumschef Kenno Pedersen

En årsberetning er i sagens natur tilbageskuende eller med andre ord historie hvorom der skrives en historie. Og det er i sig selv godt. Af historien kan man blandt andet lære at forstå nutiden og dermed få mulighed for at præge udviklingen og fremtiden.

Uendelig mange forhold har påvirket det arbejde, der er blevet præsteret på museerne i årets løb. En alvorlig hæmsko har i så henseende været den alvorlige pladsmangel, der generelt råder i udstillinger, magasiner og arbejdslokaler.

Skønmæssig er det således kun nogle få procent af samlingerne, der kan udstilles permanent. Gennem særudstillingsvirksomheden præsenteres yderligere nogle få procent. Det er med andre ord ligesom med isbjerget, at 90% er skjult under vandet.

En mangel på plads begynder samtidig at tegne sig ved det nye centralmagasin på Flynderupgård, og det ovenikøbet inden en overflytning af museumsgenstande er blevet påbegyndt fra de sidste 4-5 eksterne opbevaringslokaler.

Særlig akut og alvorlig tegner situationen sig imidlertid på det arkivmæssige område, idet museerne rent faktisk allerede står i den situation, at arkivmagasinerne på lofterne i Karmeliterhuset er pakket til det yderste og på grænsen til konstruktionernes bæreevne. Hertil kommer, at adgangsforholdene til disse arkivmagasiner i bedste fald kan karakteriseres som værende uhensigtsmæssig og besværlig og risikabel. Pladsen er ligeledes temmelig trang mellem reolerne.

Tilgængeligheden af dette omfattende og vigtige historiske kildemateriale befordres selvfølgelig næppe herved, eller ved, at der eksempelvis ikke på Bymuseet kan tilbydes noget så elementært og nødvendigt som en studieplads.

De lokalhistoriske arkiver benyttes flittigt og i stigende grad. Og da meget tyder på, at samfundsudviklingen de næste årtier i stigende grad vil blive centreret om den individuelle fordybelse, der bl.a. vil omhandle meget af det, som arkiver og museer kan byde på som »lokalsamfundet hukommelse«,

må der nødvendigvis også af den grund skabes tidsvarende forhold for den arkivmæssige del af den museale virksomhed.

Indsamling og registrering

Fuske på, fuske i og fuske med noget arbejde er et mangesidigt begreb og et kulturhistorisk fænomen, der har været genstand for en større museal indsamlingekampagne i 1995. I første omgang tog indsamlingekampagnen sigte på en særudstilling om og med fusk. Samtidig havde museerne et klart ønske om at få skabt en repræsentativ samling af fusk fremstillet lokalt eller af helsingoranere. Mange indehavere af fusk-arbejder har i dette øjemed skænket en del til museerne. Projektet har i det hele taget nydt betydelig bevågenhed og opbakning fra en lang række privatpersoner og virksomheder. Økonomisk er fusk-projektet blevet støttet af Unibank, KAD og SID's Kultur- og Mediefond, Dansk Metal i Helsingør og JL-Fondet. Herved er der bl.a. blevet skabt grundlag for at få trykt et gedigent udstillings katalog med en fyldig indledning om begrebet fusk historisk set.

Imponerende meget er blevet nået i registreringsafdelingen i det forløbne år. Imidlertid må det også erkendes, at en del registreringsarbejde har måtte udskydes. Dette er selvfølgelig foruroligende og højst uheldigt. Forklaringen herpå skal søges i flere forhold. Genstandsregistrering er et særdeles tidskrævende og omstændeligt arbejde, idet hver eneste genstand skal påføres nummer og beskrives således, at den med sikkerhed kan identificeres også uden museumsnummer. Alligevel har det kun været muligt at afsætte 16 timer om ugen til registreringsvirksomheden. Dette har måske engang været fuldt tilstrækkelig til den daglige, løbende registrering af nytilkomne museumsgenstande. Men med en målrettet indsamlingsvirksomhed byggende på et princippet om hjemtagelser fortrinsvis i helheder, har mangedoblet antallet af museumsgenstande. En hjemtagelse kan således

være ganske omfattende. Eksempelvis forestår en registrering af 3-4.000 genstande, som museerne har modtaget fra boet efter Orla Boye Nielsen. Museerne har tilsvarende fra boet efter redaktør Birger Mikkelsen modtaget en omfattende samling pragtfulde fotografier fra Helsingør og omegn, der tillige afspejler bemeldte som en overordentlig habil fotograf. Ligeledes har museerne fra Birthe Mikkelsen via Sten Kjærsgaard, Ugeavisen Nordsjælland, fået overdraget Birger Mikkelsens lokalhistoriske arkiv samt det legendariske kartotek med oplysninger og henvisninger til kildemateriale.

Museernes fotografiske dokumentation har bortset fra Fusk været uden fast mål og med. Der har således ikke været iværksat nogen overordnet og målrettet fotodokumentation. Denne har alene omfattet ad hoc tilfælde i forbindelse med besigtigelser foranlediget af henvendelser til museerne. Det samme har gjort sig gældende med hensyn til interviews.

Erhvervelser

Også i 1995 er det lykkedes museerne med økonomisk støtte fra forskellige fonde, institutioner og private mennesker at få suppleret samlingerne med en række gode og interessante erhvervelser. Med økonomisk støtte af Unibank, Sundbusserne, ScandLines, Coloplast, Wiibroes Bryggeri, Kulturrelt Udvalgs Kunststudvalg og Frederiksborg Amts Kunststudvalg lykkedes det at erhverve billedhuggeren Karl Otto Johansens stensulptur: Hest, der ruller sig. Stensulpturen skal opstilles som et slags vartegn for Flynderupgård Museet og Frilandskulturcentret. Statens Museum for Kunst har i den forbindelse deponeret stensulpturen »Kohoved«, der regnes for et af Karl Otto Johansens hovedværker. Det er museernes lønlige håb, at kunne skaffe yderligere midler til erhvervelse af flere af kunstnerens dyreskulpturer med henblik på en samlet opstilling på Flynderupgård.

Endvidere har museerne kunnet erhverve en særdeles fornem model af et nederlandske 1600-tals fartøj - en såkaldt fløjte - der er tænkt at skulle indgå i nyopstillingen af »jordfonds afdelingen« på Bymuseet. Når museerne har erhvervet flere malerier med motiv fra Kronborg hænger det bl.a. sammen med planerne om at lave en udstilling »Kron-

borg i Kunsten«. Erhvervet er således Albert Gottschalck: Tårn paa Kronborg, Ole Kielberg: Kongens Karnap samt 2 stk Sven Hammarshøi: Kronborg og Kronborg Slot 1918. Yderligere har museerne erhvervet Jørgen Roed: Kysten ved Hellebæk, Ole Kielberg: Solnedgang over Snekkersten, Wilhelm Knyhn: Hornbæk Strand med udsigt mod Kullen og Knud Agger: Parti fra Mønstedes Gård (Ndr. Strandvej 2). Apropos Knud Agger så skænkede Inger og Erik Misfeldt i forbindelse med Knud Agger-udstillingen på Marienlyst Slot et maleri af Knud Agger med motiv af »Udsigt over Helsingør by fra Mary Hill«. En dobbelt skrivepult samt et butiksskilt i smedejern udført af Niels og Bjarne Wiberg er blevet erhvervet med Skibsklærerergaarden i Strandgade 91 forøje.

Undersøgelser og forskning

Omfanget af de museale undersøgelser og forskningen har i 1995 været forholdsvis begrænset grundet særlige personalmæssige omstændigheder samt det mangfold af forskellige museale opgaver, der optager dagligdagen og mere til. Det har således været uhyre svært at finde tid, og ikke mindst sammenhængende tid, til at kunne foranstalte de fornødne undersøgelser endside gøre påbegyndte færdige og publicere resultatet.

Foranlediget af de henvendelser der i årets løb har været rettet til museerne, er der blevet udført en lang række punktundersøgelser. Antallet af sådanne mindre undersøgelser for nemmes at være klart stigende. Selvom en simpel statistisk opgørelse over antallet af henvendelser naturligvis ikke fortæller noget som helst om deres indhold og omfang, vil der fra og med 1996 blive forsøgt udarbejdet en statistisk opgørelse over museale henvendelser. Under alle omstændigheder vil en sådan statistik kunne være med til at tegne et billede af museernes funktion som »lokalsamfundets hukommelse«. Museerne lægger netop betydelig vægt på at fungere som videnbank og forskningsinstitution.

I forbindelse med planerne om etablering af et såkaldt bycenter på Stürups Plads har der i samarbejde med Nordsjællandsk Folkemuseum, været iværksat nogle arkæologiske forundersøgelser i form af cirka 20 meter lange søgegrøfter, strategisk placeret på grundlag af den topografiske viden, der

allerede er samlet med en forventning om derigen- nem at opnå størst mulig ny viden om lokalitetens topografiske forhold, herunder forløbet af det betydelige vandløb som endnu på Christian den Fjerdes tid drev to vandmøller, og endnu i 1800-årene dannede en slags vest grænse for byen. »Strømmen«, »Grøften« og »Graven« er de historiske navne på dette vandløb, hvor de to sidstnævnte muligvis skal sættes i forbindelse med tidligere forløb af »Strømmen«. Stürups Plads er også interessant i forbindelse med en lokalisering af »Valdemarenes Helsingør«, der i 1426 flyttede og etablerede sig omkring St.Olai kirke. Med fundet af resterne af byens »vanding« fra 1500-årene blev de arkæologiske forundersøgelser udvidet til egentlig arkæologisk udgravning finansieret af Rigsantikvarens Arkæologiske Sekretariat. Højgaard og Schultz har som entreprenør været overordentlig hjælpsom og deltagende i arbejdet. Om de arkæologiske undersøgelser henvises til foranstående artikel.

Sideløbende med de arkæologiske forundersøgelser på Stürups Plads har der været foretaget arkivalske studier, der imidlertid fortrinsvis har været centreret om »Hestekilden«, som endnu i slutningen af 1500-årene var en betydningsfuld del af Helsingørs vandforsyning. »Hestekilden« gav bl.a. vand til en vaskeplads i »Kildehaven«, der lå ud for det nuværende Munkegade.

Bevaring

Bevaringsarbejdet i 1995 har udelukkende omfattet genstandspleje i forbindelse med magasinoverflytningen. Ekstremt har museerne som sædvanlig bistået såvel private som offentlige myndigheder i en række mindre bevaringsager.

Formidling

1995 har formidlingsmæssigt været et spændende og berigende år. Uanset en principiel beslutning om i videst mulig omfang, at koncentrere de arbejdsmæssige ressourcerne om magasinoverflytningen, er det pga af nogle utrolig engagerede medarbejdere alligevel lykkedes at frembringe en række virkelig gode og banebrydende udstillinger, der sammen med en række forskellige arrangementer har bragt museerne en publikumsmæssig tilgang af hidtil uset omfang. Hidtil har det største antal

besøgende på museerne været 32.132. Denne rekord fra 1987 er overgået med adskillige tusinde gæster, idet besøgsstatistikken for året 1995 udviser 40.581. I forhold til 1994 er der tale om en stigning på 63% i det samlede besøgstal. For de respektive afdelinger af Helsingør Kommunes Museer fordeler de besøgende sig med 25.842 (14.170) på Marienlyst Slot, 9898 (7271) på Helsingør Bymuseum, 4341 (3167) på Flynderupgård Museet. Besøgstallet for Museet Tikøb Frysehus har ikke kunne gøres op, idet der har været en lang periode uden gæstebog. Skønmæssigt er besøgstallet fastsat til 500 i lighed med de foregående år.

Marienlyst Slot har været den store publikums-magnet. Slottet har dannet rammen om ialt 7 fornemme kunstudstillinger. En overvældende presse-omtale af de skiftende udstillinger, og da navnlig af juleudstillingen »Barn Jesus i en krybbe lå...«, der blev et sandt tilløbsstykke, har i så henseende været det afgørende element i markedsføringen.

Udstillingen »Barn Jesus i en krybbe lå«, der byggede på Ingeborg Pedersens store samling af julekrybber fra alverdens lande, blev åbnet den 17. november af biskop Lise-Lotte Rebel. Forinden havde der været indbudt til en sammenkomst i Helsingør Domkirke, hvor domprovst Per Rysgaard Jensen fortalte om julekrybben og domorganist Bo Grønbech præsenterede forskellige musikstykker inspireret af julekrybben.

»Mode på Mode på Mode« var en meget anderledes udstilling såvel i indhold som formsprog, skabt efter koncept af og i samarbejde med kurator John Hunov, der skal have stor tak også for sin engagerede og inspirerende medvirken. Som titlen antyder omfattede udstillingen alle tre etager på Marienlyst Slot: »Ideen med udstillingen er at vise 3 vidt forskellige kunstneres opfattelse af moden: fotografen Gunnar Larsen, modeskaberne Jan Machenhauer og kunsthåndværkerne Cornelia og Florian Lamprecht«. Udstillingen blev aldrig den publikumssucces, som det vitterlig var forventet.

Mange besøgte til gengæld Knud Agger-udstillingen, der var arrangeret i samarbejde med Skive Kunstmuseum på baggrund af et forarbejde udført af kunsthistorikeren Søren Elbak, der også var forfatteren til den publikation, der blev trykt i tilknytning til særudstillingen. Et tilløbsstykke uagtet

sommervarme udover det normale, blev Søren Elbaks omvisninger/foredrag om Knud Agger, der var arrangeret i samarbejde med Helsingør Folkeuniversitet.

Kulturminister Jytte Hilden åbnede udstillingen »Den danske broche« under betydelig bevågenhed af pressen, der fulgte den flotte udstilling op med en række ligeså flotte anmeldelser, som kulminerede med tildelingen af Statens Kunstfonds udstillingspris på 25.000 kroner. En dybtfølt tak skal i denne sammenhæng rettes til Jytte Kløve, Jan Lohman og Kim Buck for den uvurderlige faglige assistance, de ydede ved etableringen af udstillingen.

Nogen udstillingspris opnåede Krogstrup med sin udstilling »Getsemena« eller tekstilgruppen ikke med deres udstilling, der gik forud for »Den danske Broche«, men opnåede alligevel megen ros og anerkendelse.

Herlige trolde og gnomer i Herman Stillings udførelse indtog i begyndelsen af 1995 det meste af Marienlyst Slot med al deres poesi og charme. Betegnelsen charmetrolde synes i alle tilfælde at have fået en bredere betydning og større dybde efter denne velbesøgte udstilling, hvor Herman Stillings iøvrigt selv ved foredrag berettede om sit kunstneriske virke og i særdeleshed trolde og gnomer.

En forholdsvis pæn fremgang i besøgstallet kan ligeledes konstateres på Flynderupgård Museet, hvor arrangementerne, der alle er gennemført i et samarbejde med Frilandskulturcentrets Venner, har været et væsentligt element i det formidlingsmæssige arbejde. Ligeledes m.h.t. aktiviteterne inden for »det historiske landbrug«, der var i gang under kornhøsten og igen i forbindelse med efterårsferien, hvor kartoffeloptagning stod på programmet.

»Musla« - museet i landskabet - var emnet for en miniudstilling som led i effektueringen af Frilandskulturcentrets koncept, der opererer med formidlingen af det åbne kulturlandskab, der passende kan sammenfattes i begrebet »museet uden væg«. Et begreb der for så vidt også omfatter det vidtspændende og alsidige engagement museerne har i det nutidige lokalsamfunds forhold og udvikling.

Som sædvanlig var julens halmværksted på Flynderupgård Museet overordentlig velbesøgt og

populært. Allerede i begyndelsen af december måned måtte der stoppes for tilmelding til aktiviteterne, der sædvanen tro blev varetaget af Ritta Vognsen Jensen. Det var dog ikke alene underholdning. Børnene og museets voksne gæster kunne i den lille, men indholdsmættede særudstilling »Hø, Halm og Husflid« sætte sig ind i den kulturhistoriske bag grund. Nordsjællands bedste julegløgg, herom stod dysten i al gemytlighed mellem Sundbusserne, Skotterup Kro og Flynderupgård Museet. Gløggmesterskabet afholdtes på Flynderupgård Museet i forbindelse med julemarkedet, der arrangeredes af Frilands kulturcentrets Venner. Smagsdommere var borgmester Per Tærsebøl, havnefoged Bjørn Andersen og pastor Niels Grunnet, der med myndighed og lune blev behørigt vejledt og irettesat af byråds medlem Steen Agger Nielsen. Vindergløgg'en kom fra Skotterup Kro.

Besøgsmæssigt kan der også konstateres en fremgang på Bymuseet. Når fremgangen ikke har været større på trods af pæn interesse for udstillingen om »Befrielsen« og »Fusk« hænger det klart sammen med, at museet det meste af året har været uden museumsformidler, hvilket især har været føleligt ved Bymuseet, hvor undervisning og omvisning overvejende har fundet sted hidtil.

»Birgitta's dukker«, en lille charmerende udstilling, blev foreløbig den sidste »brugerudstilling« på Bymuseet. Mange og gode udstillinger er blevet til som sådan siden 1987, hvor den første såkaldte »brugerudstilling« blev etableret. Men nye tider, nye behov. Ønsket om en mere publikumsvenlig entré samt mere og bedre plads til en ordentlig præsentation af de efter hånden mange publikationer museerne enten har stået for eller medvirket til, har medført beslutningen om inddragelse af de to tilstødende interimistiske særudstillingslokaler. Det er endvidere tanken at udvide museumsbutikken med en såkaldt »billedbutik«, hvor kopier af ældre fotografier og andet billedmateriale samt arkivalier kan købes.

510 borgere i Helsingør kommune besøgte deres Bymuseum på »Kulturmatten«. En tilstrømning af et lignende omfang har aldrig tidligere været Bymuseet til del på en enkelt dag. Ovenikøbet har der med stor sandsynlighed været endnu flere besøgende al den stund, at medarbejderne sidst på

natten ganske enkelt måtte ophøre med at tælle det tætte mylder af besøgende ud og ind af døren. Alene bevidstheden om, at de besøgende ligefrem stod i kø for at komme ind på museet er uforlignelig dejlig. På Marienlyst Slot kom knapt så mange besøgende denne særlige nat. Den skepsis som afgjort rådede hos museumschefen, ene af alle medarbejdere, mht hvor stor tilslutningen ville være til et arrangement som »Kulturnatten«, må siges at været bortvejret med den uomtvistelige succes.

Netop arrangementer i relation til de bestående udstillinger på Flynderupgård Museet og Helsingør Bymuseum vil de kommende års formidling i høj grad blive centreret om.

Billedhugger Karl Otto Johansens udstilling af dyreskulpturer på Flynderupgård Museet var oprindelig berammet til perioden 1995, men har fået lov at overvintre og måske endogså opleve det spirende forår hér. Dette vil utvivlsomt glæde mange besøgende.

Museerne har ligesom i de foregående år været dybt engageret i etableringen af Skibsklarerergaarden i Strandgade 91, ikke som egentligt museum, men som et autentisk historisk miljø, centreret om genåbningen af skibsprovieringsbutikken fra 18 20'erne med tilhørende skipperstue. I overværelse af en lille snæver kreds af særlig indbudte forestod borgmester Per Tærstøl og Marna Dahl-Nielsen indvielsen af Skibsklarerergaarden i Strandgade 91. Indvielsen fandt sted den 4. september. Selve åbningen af den gamle butik fandt først sted dagen efter. Nogle måneder forinden havde den daværende polske præsident Lech Walesa under sit officielle statsbesøg i Danmark, besøgt Skibsklarerergaarden, hvor der som sædvanen bød, blev budt på genover og overrakt »skippergave« i den såkaldte skipperstue. Blandt de mange hundrede skippenavne skrevet på væggene i forbutikken figurer herefter også navnet Lech Walesa.

Organisation og samarbejde

På sted i årsberetningen bliver sædvanligvis de samarbejdspartnere som museerne har mest med at gøre i dagligdagen behørigt takket. Dette skal der selvfølgelig ikke ændres på, så derfor en stor og dybtfølt tak til Arbejdsmarkedsafdelingen, Arbejdsformidlingen, Kultur- og Fritidsforvaltningen,

Sekretariatet og Udviklingsafdelingen på rådhuset, Personalekontoret, Teknisk forvaltning, Pædagogisk Centrals Trykkeri samt kollegaerne i de respektive kommunale udvalg hvor museerne er repræsenteret. En særlig tak til de mange uvurderlige medarbejdere i de mange forskellige jobtilbud for godt og berigende samarbejde samt for al mulig medleven i museernes daglige virke.

Et jubilæum kan være en god anledning til at stoppe op og se tilbage. Det gælder selvfølgelig også på det organisatoriske område efter 10 år i chefstolen på Helsingør Kommunes Museer. Der er på den baggrund blevet udarbejdet en skematisk opstilling over »Struktur og arbejdsområder«, der i overskuelig form tegner et billede af den sammensatte og mangeartede arbejdsplads som Helsingør Kommunes Museers også er. Museernes gamle organisationsplan er ligeledes blevet ajourført og forenklet. I tilknytning hertil er der blevet udarbejdet nye stillingsbeskrivelser, som har indgået i de udviklingssamtaler, der er blevet gennemført med de respektive medarbejdere. Organisations- og strukturplanerne med tilhørende stillingsbeskrivelser er godkendt i Kulturelt Udvalg.

Mødestrukturen er tilsvarende blevet omlagt for at styrke og udvikle samarbejdet såvel museumsfagligt som kollegialt. De tidligere inspektørmøder, der afholdtes ad hoc, vil således fremover blive afholdt hver mandag klokken 9.30 med stående dagsorden og behørigt beslutningsreferat. Samrådsmøderne, hvor alle fastansatte deltager, vil som hidtil blive afholdt månedlig i forlængelse af de såkaldte »trappemøder«. De hidtidige ugentlige »trappemøder«, hvor samtlige medarbejdere er indbudt, erstattes af et månedligt møde, som indtil videre vil være 3. torsdag i hver måned.

Vedtægter og stillingsbeskrivelser pålægger museernes ledelse at søge samarbejde med beslægtede institutioner og organisationer. Museerne er på den baggrund repræsenteret ved Palle Westergaard (byrådet) og museumschefen i Amtsmuseumsrådet for Frederiksborg Amt. Endvidere er museerne repræsenteret i »dragtpuljen« ved Kirsten Aagaard, »byhistorisk pulje« ved Anne Majken Snerup Rud, »håndværks- og industripuljen« ved Lars Bjørn Madsen, arbejdsgruppe om lerjordshuse ved Anne Majken Snerup Rud og

Lars Bjørn Madsen. Arbejdsgruppe om Fællesindsamling i Frederiksborg Amt, ved Anne Majken Snerup Rud. Sammenslutningen af Lokalhistoriske arkiver i Frederiksborg Amt (LAFAs) ved Anne Majken Snerup Rud (næstformand) og i Frederiksborg Amts Historiske Samfund ved Kenno Pedersen (formand). Med observatørstatus deltager Anne Majken Snerup Rud og Kenno Pedersen i henholdsvis Hornbækegnens Historiske Arkiv og i Hellebæk-Aalsgaarde Egnshistoriske Forening.

Endvidere har museerne været repræsenteret i en række kommunale arbejdsgrupper såsom økonomigruppen ved Ågot Bryde Andersen, Image Forum og Idéudvikling for Værftsarealet ved Kenno Pedersen.

Et tværgående samarbejde er etableret mellem Snekkersten Havn, Frilandskulturcentrets Venner, Naturcentret Nyrup, Egnshistorisk Forening for Hellebæk-Aalsgaard og Helsingør Kommunes Museer om udarbejdelse af et overordnet fælles formidlingstema finansieret ved fond- og institutionsmidler. Med økonomisk støtte af Folkeoplysningsudvalget er det overladt til konsulentfirmaet Wulfeldt & Brøgger at være fond-raisor. Visionen omfatter for Helsingør Kommunes Museer en fortsættelse af bådeværftet på Snekkersten Havn med museumsafdeling og i tilknytning hertil en fiskerisamling.

Kurser og seminarer

Med de yderst begrænsede midler, der har været til rådighed, har denne side af museernes virke været særdeles begrænset og primært taget sigte på kortvarige og billige kurser, hvad enten det har været i fremstilling af giner, klimastyring på magasiner, arbejde med fotografisk materiale eller et medie-kursus i relation til kommunens åbenhedspolitik.

Personale

Med ansættelsen af mag.art. Lone Hvass som overenskomstansat museumsformidler ved Helsingør Kommunes Museer pr. 1.9.1995 har Helsingør Kommunes Museer fået en særdeles kompetent og erfaren medarbejder, hvilket allerede har manifesteret sig i en række gode arrangementer, miniudstillinger, brochurer, foredrag og omvisninger. Lone Hvass kom fra en tilsvarende stilling ved Vej-

le Museum, hvor henvend 15 års virke som museumsinspektør må borge for fagligt og godt samarbejde. Udarbejdelse af et oplæg til perspektiv- og handlingsplan for Helsingør Kommunes Museers formidling 1996-2001, bliver en af de arbejdsopgaver, der forestår formidleren i 1996.

Efter forhandling mellem Dansk Magisterforening og Helsingør Kommune er cand.phil. Mona Faye pr. 1.1.1996 ansat som overenskomstansat museumsinspektør ved Helsingør Kommunes Museer. Mona Faye, der allerede har præsteret en række storartede kunststillinger, der har beriget og gjort Marienlyst Slot endnu mere kendt i offentligheden, skal varetage det kunsthistoriske virke ved Helsingør Kommunes Museer.

Annette Aagaard går på »pension«.

Museernes mangeårige registrator og personalhistoriker Annette Aagaard er gået på pension for anden gang! Og for anden gang har museerne måtte sige farvel til en agtet og særdeles værdsat medarbejder. Første gang var da Annette fyldte 70 år, og en rigoristisk regel bød pensionisttilværelsen. Men til uendelig stor lettelse for alle gik der ikke mange dage før Annette indtog sin gamle plads på Bymuseet, men nu som ulønnet med arbejder eller volontør som stillingsbetegnelse rettelig er. Den kunne ligesåvel have været personalhistorisk konsulent, hvilket var det arbejdsområde som Annette med vanlig entusiasme og indsigt varetog på bedste vis frem til årsskiftet, hvor helbreddet satte snærende grænser for den arbejdsmæssige udfoldelse. Men ildsjælen og arbejdsbilen udi det lokalhistoriske arbejdede selvfølgelig videre hjemme i Hornbæk. De færreste gør sig vel nogen synderlig tanker om hvor omfattende og tidskrævende et arbejde personalhistorie egentlig er, og hertil fordres en god portion tålmod og en udpræget kombinationsevne. En varm og dybtfølt tak skal i denne forbindelse rettes til Annette for altid veludført arbejde og altid godt og berigende samarbejde i de henvend 20 år vi har haft fornøjelsen.

Normeringen ved museerne er 12 »fuldtidsstillinger«, der omfatter følgende: Museumschef Kenno Pedersen, museumsinspektør (souschef) Anne Majken Snerup Rud, museumsinspektør Lars Bjørn Madsen, museumsinspektør Mona Faye, museums-

formidler Lone Hvass, museumssekretær Ågot Bryde Andersen, magasinforvalter/ museums-håndværker Carsten Møller, museumsassistent Ritta Vognsen Jensen, museumsassistent Kirsten Aagaard, museumsassistent Bendt Petersen, museumsassistent Tenna Bülow, museumsassistent Jørgen Nielsen, rengøringsassistent Dorthe Steffensen, rengøringsassistent Kirsten Floor, kustode Christina Krönlein, kustode Adam Schwartz og volontør Børge Hansen.

Bygninger

Bortset fra en nødvendig reparation af den store hovedtrappe på Flynderupgård samt en udvendig hovedstandsættelse af samme, har den bygningsmæssige vedligeholdelse ved museerne indskrænket sig til almindelig vedligeholdelse. På Bymuseet er personalekøkken og toilet med tilhørende mellemgang blevet malet. Altmedens en tiltrængt renovering af taget på Karmeliterhuset afventer.

Vedligeholdelsesarbejdet på Marienlyst Slot har i 1995 omfattet mindre reparationer. En istandsættelse af bl.a. murværket i den åbne loggia er blevet påbegyndt.

Helsingør Kommunes Museers udgivelse af arkivalske hjælpemidler

af Lars Bjørn Madsen

Helsingør er en af de danske byer, der har den største rigdom af arkivalisk materiale bevaret til belysning af dens historie. Byens betydning som opkrævningssted for Øresundstolden med alt hvad dertil hørte, har selvsagt givet den en særlig status som emne for historieskrivningen. Utallige er da også de bøger, der er skrevet om Helsingør, om byens borgere, om husene, om Kronborg, kirkerne og klostrene og meget, meget mere.

Det kan imidlertid være svært for den, der vil arbejde med Helsingørs historie, at gennemskue den store mængde publicerede arbejder, der foreligger om byen. Ikke mindst fordi de færreste er forsynet med et stikordsregister. Helsingør-historikeren Laurits Pedersen havde allerede det problem, da han arbejdede med sit store værk Helsingør i Sundtoldstiden, hvorfor han i 1920'erne lod sin medarbejder cand.phil. D.E. Rugard udarbejde registre til Boesens Helsingørbeskrivelse fra 1757, Arnholtz og Lassens bidrag til Helsingørs historie (uddrag af en række arkivalier i Helsingør Raadstuearkiv) publiceret i årsberetningerne fra Helsingørs højere Realskole i perioden 1866-1877 og endelig M.C. von Arnholts bog om Kronborg slots og fæstnings historie fra 1836 (Registrene findes på Helsingør Bymuseum). Laurits Pedersen sørgede naturligvis for, at hans tobindsværk blev suppleret med et register nogle år efter! Han forsøgte også at få udarbejdet et register til M. Galschiøts fremragende værk fra 1921 »Helsingør omkring Midten af forrige Aarhundrede«, men det blev aldrig til noget. Først da museumsdirektør Knud Klem i 1960 lod værket udgive i en ny revideret andenudgave og dertil lod udarbejde et stikordsregister, var også denne bog blevet lettere tilgængelig. Desværre var dette register meget mangelfuldt, hvilket var medvirkende til, at Helsingør Kommunes Museer tog initiativ til at udarbejde en række registre til væsentlige bøger om Helsingør. Selvsagt havde museet ikke mulighed for at gennemføre en sådant projekt uden væsentlig hjælp fra frivillige,

ulønnede medarbejdere. Mogens Worm Reinhardt, Annette Aagaard, Bente Linde og Jonna Gustafsson har i den forbindelse været museerne til uvurderlig hjælp og støtte. Foreløbig er følgende registre udarbejdet:

M. Galschiøt: Helsingør omkring Midten af forrige Aarhundrede; 1921

Kenno Pedersen: Det gamle Helsingør og Historiske tidsbilleder (2 bind); 1981.

Ole Lund: Smaabilleder fra Helsingør; 1900.

Ole Lund: Gamle Dage i Helsingør 1800-1830; Museum 1892.

Chr. Axel Jensen og Vilh. Lorenzen: Helsingørs borgerlige Bygningskunst; 1910.

Birger Mikkelsen: Helsingør forvandler sig. En by og en brugs i 75 år; 1979.

Gerhardt Larsen: Gamle Minder fra Helsingør. Erindringer; 1946.

Hildegard Rázga (v.Birger Mikkelsen): En Barn-dom i Sundtoldens Helsingør; 1985.

V. Hostrup Schultz: Spredte Efterretninger om Helsingør Apotek og dets Ejere; 1906.

Arkivalske hjælpemidler

Museerne søger også at udarbejde hjælpemidler, der skal gøre de arkivalske kilder, de såkaldte primære kilder, lettere tilgængelige. Langt de fleste arkivalier vedrørende Helsingør og Kommunens historie findes i Landsarkivet i København, og hertil er udarbejdet udmærkede registranter, hvor de foreløbige arkivregistraturer over Helsingør Raadstuearkiv (1971) og Helsingør Byfogedarkiv (1974) er de væsentligste. De er desværre udsolgt, men findes tilgængelige på landsarkivets læsesal, bibliotekerne og Helsingør Kommunes Museer. I 1979 udarbejdede museumschef Kenno Pedersen et jævnføringsregister over Helsingørs matrikelnumre for perioden 1682 til i dag. Dette register var af meget stor betydning, idet man nu fik mulighed for at jævnføre de gamle grundtakstnumre og brand-

forsikringsnumre med de nuværende matrikel- og husnumre i den indre by. Museet får utallige henvendelser fra slægtsforskere og andre lokalhistorisk interesserede, der undrer sig over, eksempelvis at finde deres slægting under adressen Stengade 428. Et opslag i jævnføringsregistret afslører imidlertid hurtigt, at det er det gamle brandforsikringsnummer for Stengade 27. Det var iøvrigt i 1878 Helsingør ved byrådsbeslutning afskaffede brandforsikringsnumrene til fordel for de nuværende numre ordnede efter de gader, husene lå i. Jævnføringsregistret, der blev udgivet af Dansk Komité for Byhistorie, er da også blevet et flittigt benyttet hjælpemiddel i Landsarkivets læsesal. Helsingør Kommunes Museer har i de senere år været i gang med at indsamle materiale til et tilsvarende jævnføringsregister for ejendomme udenfor byen indenfor den gamle kommunegrænse, men det er et arbejde der langt fra er afsluttet.

Laurits Pedersens arkiv og Helsingør i Sundtoldstiden

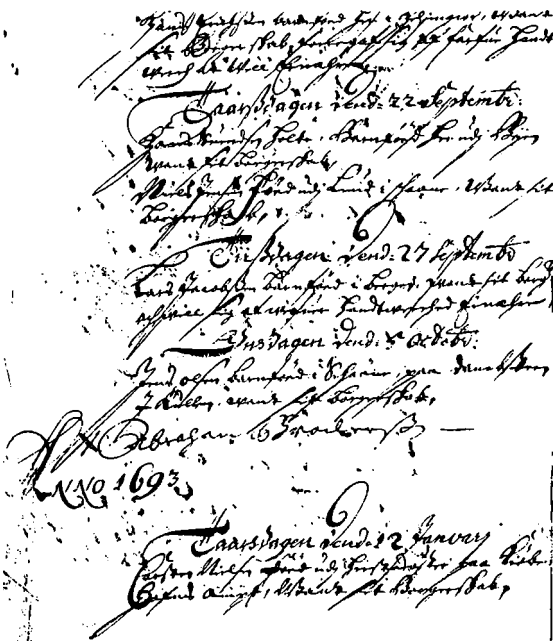
Laurits Pedersen havde i sin tid lovet, at der til bindingsværket Helsingør i Sundtoldstiden ville komme et »Register, Kildeangivelser og Noter samt en orienterende Oversigt over trykte og utrykte Kilder til Helsingørs Historie.« Planen var at udgive dette materiale i 2 særskilte tilæg. I 1931 udkom det førnævnte register (Tillæg I). Selv om Laurits Pedersen fik tilsagn fra Carlsbergfondet om støtte til udgivelsen af Tillæg II, »Oversigt over Kilderne til Helsingørs Historie, samt Kildehenviisninger og Noter«, lykkedes det ham aldrig at færdiggøre denne sidste opgave. Kun et par prøveark fra trykkeriet forelå ved hans død i 1940. Efter at tidligere museumsdirektør dr. phil. Henning Henningsen for nogle år siden kunne afsløre, at såvel prøvearkene som manuskriptet til Tillæg II fandtes bevaret på Handels- og Søfartsmuseet på Kronborg, besluttede Helsingør Kommunes Museer at færdiggøre Laurits Pedersens arbejde ved udgivelsen af Tillæg II med næsten 60 års forsinkelse. I 1992 forelå dette i en form, der utvivlsomt ville have tilfredsstillet Laurits Pedersen, idet hans manuskript ikke blot var bragt til sats, men gjort til genstand for grundig revision og suppleret med yderligere kildeangivelser, hvor dette var muligt. Problemet var nemlig, at

Laurits Pedersen havde udarbejdet kildeangivelserne efter at værket var trykt, hvilket ikke alene havde betydet, at han måtte henvende sig forgæves til nogle af forfatterne, der forlængst havde kasseret deres noter, men at han også selv i flere tilfælde havde glemt, hvorfra han havde hentet sine kilder. En pudsig historie i forbindelse med udgivelsen af Tillæg II var tilvejebringelsen af de fornødne pengemidler. Carlsbergfondet havde som nævnt givet tilsagn om støtte til udgivelsen. 2000 kr. ialt. Disse papirer var heldigvis bevaret sammen med manuskriptet og blev bilagt museets ansøgning til Carlsbergfondet, og dér har man utvivlsomt moret sig over situationen. Carlsbergfondet gav uden tøven de penge, der skulle til for at udgive tillægget, selv om beløbet i de mellemliggende årtier selvsagt var vokset betydeligt!

En væsentlig forudsætning for udgivelsen af tillægget var en registrering af Laurits Pedersens omfattende arkiv, der beror på Helsingør Bymuseum. Henning Henningsen havde i 1950'erne ordnet arkivet og lavet en oversigt over indholdet. Museet fortsatte dette arbejde og kunne i 1992 udgive en foreløbig registrant over arkivets indhold, som i dag er flittigt benyttet i museets daglige arbejde.

Register over borgerskaber i Helsingør 1612-1806

Museerne får adskillige henvendelser fra slægtsforskere, som ønsker oplysninger fra borgerskabsprotokollerne, som findes i Landsarkivet. Selv om fotokopier af disse findes på Helsingør Bymuseum, har museet ikke personale til at gennemgå disse protokoller, hver gang man modtager en forespørgsel herom. Da museet ej heller har læsesalsfaciliteter som mange andre byhistoriske arkiver, har vi fundet en anden løsning, nemlig udarbejdelsen et alfabetisk register over alle personer, der har fået borgerskab i Helsingør for perioden 1612-1806. Registret, der er udarbejdet for museet af kirketjener Torben Bill-Jessen, udmærker sig ved sit store tidsmæssige omfang. I Landsarkivet findes nemlig kun borgerskabsprotokoller tilbage til 1691. Før den tid må man umiddelbart ty til tingbøgerne, hvilket Laurits Pedersen heldigvis i sin tid gjorde, da han skulle skrive førnævnte værk »Helsingør i Sundtoldstiden«. Og han fik D.E. Rugaard til at

Det er kun få beskåret at få noget ud af den snørklede gotiske skrift i borgerskabsprotokollerne.

foretage de arkivalske undersøgelser i den forbindelse. Alle disse arkivoptegnelser er bevaret i Laurits Pedersens arkiv på Helsingør Bymuseum og takket være disse, har vi altså kunnet »udvide« borgerskabsprotokollerne til at omfatte nævnte tidsrum. For perioden efter 1806 foreligger der allerede håndskrevne registre, som foreløbig ikke bliver bearbejdet yderligere fra museets side. Det har ikke været nogen nem opgave at udarbejde registret. I 16- og 1700-årene tog man ikke retskrivningen så nøje, og mange af datidens ord er gået i glemmebogen. Således har det været vanskeligt at tyde nogle af personnavnene og ikke mindst de erhverv, hvori man vandt borgerskab. Flere af erhvervene har tydelig tysk herkomst, som Tieschergesell (snedkersvend), Rotgeiter (metalstøber), Ledder-toer (Ledertauer eller garver), (Fasbinder ~bødker) og det mere simple Lichte mager (lygtemager). Man finder også en Simlebager (en bager som laver

simler (særlige rundstykker)), en Avlsmand (landmand), en Seglingsmand (sømand), en Vantmager (væver) og en Svarrer (Svarver eller drejer). I det hele taget giver registret et glimrende indtryk af de forskellige erhverv i Helsingør gennem tiderne. Registret over borgerskaber i Helsingør er udgivet i et begrænset oplag i hæfteform og udgives muligvis senere på diskette, således at man ikke kun kan søge på efternavn, men også på fornavne samt erhverv. Registret er en stor fordel for alle parter, men især for de brugere, som har vanskeligt ved, eller slet ikke kan, læse den snørklede gotiske håndskrift i protokollerne og tingbøgerne, som tilmed har ændret sig betydeligt i det lange tidsrum, som registret dækker. At interessen for registret var stor ved udgivelsen, kunne vi have forudset, men at første oplag på det nærmeste blev revet væk, var overraskende. Et nyt oplag har derfor måttet trykkes tilføjjet enkelte rettelser.

Register over protokoller og kopibøger i Helsingør Raadstuearkiv

Et meget stort ønske for museerne er udarbejdelsen af en række registre over rådstueprotokollerne og andet materiale fra bystyret, der giver et godt overblik over byens historie. Helsingør er beriget med publicerede uddrag og tilhørende registre af byrådets forhandlingsprotokoller fra 1838, da kommunalreformen trådte i kraft, til 1970 ved kommunesammenlægningen. Det er et værdifuldt redskab, der selvsagt frister til at udbygge bagud i historien. Et væsentligt skridt er taget ved udarbejdelse af registre over de eligerede borgeres kopibøger for perioden 1792-1838. Disse særligt udvalgte borgere deltog i bystyret, og deres korrespondance giver således et væsentligt indblik i de mange sager, der behandlede af byen. Registerne er udarbejdet af Torben Bill-Jessen i samarbejde med Anette Aagaard og Jonna Gustafsson og bliver foreløbig kun udgivet som internt hjælpemiddel på museet og landsarkivet samt Helsingør Kommunes Bibliotek.

Landområderne

Den gamle Tikøb Kommune har også et righoldigt arkiv bevaret på Landsarkivet i København, men til dette findes så godt som ingen hjælpemidler. Landsarkivet har udarbejdet en ikke publiceret

registrant over Tikøb Kommunes Arkiv 1842-1933, og dette materiale er sammen med en oversigt over Helsingør Kommunes Museers arkivmateriale vedrørende dette område samlet i et lille hæfte som internt hjælpemiddel på museerne. Endvidere har museet for nogle år siden udskrevet de såkaldte Markbøger fra 1681 for vort område, som findes i Rigsarkivet. Markbøgerne var resultatet af en opmåling, beskrivelse og vurdering af Danmarks agerjord som blev foretaget i årene 1681-83, og selv om der aldrig blev udarbejdet de planlagte tilhørende kort, er denne beskrivelse et flittigt benyttet kildemateriale til forståelsen af vort landskab før landboreformerne i løbet af 1700-årene. Nu foreligger altså markbøgerne for den nuværende Helsingør Kommune i renskrevet form, således at ingen behøver at gnavne sig igennem protokollernes ofte sjuskede gotiske håndskrift fra 1600-årene. Arbejdet er imidlertid ikke afsluttet, idet det er tan-

ken at udskrifterne skal publiceres med tilhørende kortmateriale og navneregister. Hertil må der nødvendigvis søges fondsmidler. På Helsingør Bymuseum findes det foreløbigt udarbejdede materiale tilgængeligt, således at interesserede allerede nu kan gøre brug af markbøgerne som kildemateriale.

Hvilke registre og hjælpemidler kan købes?

Museumsbutikken på Helsingør Bymuseum forhandler de fleste af omtalte registre. Dog er registret til M. Galschiøts bog endnu ikke trykt, da der mangler midler hertil, ligesom de af D.E. Rugaard udarbejdede registre foreløbig kun findes i Laurits Pedersens arkiv. Vi håber dog på at førstnævnte register kan foreligge i løbet af 1996. De øvrige registre, Kenno Pedersens jævnføringsregister, borgerskabsregistret samt Laurits Pedersens Tillæg II kan købes i butikken. Priser oplyses ved henvendelse til museet.